

Jupiter Borcoi * Gheorghe Sarău * Nicolae Pandelică *
Ionel Cordovan

*

Povești și povestiri rrome -
Paramică thaj phenimata le rromenqe

2012

Lucrarea a apărut în cadrul programului de finanțare proiecte culturale – 2012 , derulat de Centrul Național de Cultură a Romilor Romano-Kher (CNCR - RK), instituție de specialitate în domeniul culturii și tradițiilor rome, aflat în subordinea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național.

Implementat de Asociația Culturală CULTUS HUMANI, proiectul are ca scop cultivarea în rândul elevilor a unei mai bune cunoașteri și înțelegeri a culturii minorității romilor și cuprinde cele mai frumoase povestiri și povești din comunitățile de romi.

Textele sunt prezentate de autori rromi, cadre didactice care predau limba rromani, sub îndrumarea domnului prof.univ dr. Gheorghe Sarău.

*

O lil inklistäs anθ-o Progràmo so pokinel kulturalne projektură -2012, kerdò katar o Themutno Kulturaqo Cèntro e Romenqo –Romano –Kher (CNCR – RK), kuć institucia anθ-i rig vaś i kultura thaj le rromane tradicie, so si telal o Ministèro vaś i Kultura thaj o Themutno Patrimòñjo.

Kerdò katar i Kuturalni Asociàcia CULTUS HUMANI , o projèkto si les sar res te barărel oprin 3anipen thaj o xaćaripen anθar i kultùra e rromenqì thaj kidel le maj šukar phenimata thaj paramića anθar le rromenqe komunitètură .

Le tèkstură si prezentisarde rromenθar, siklărne so siklăren i rromani čhib, palal o sikavipen e rrajesqo sikl. univ. dr. George Sarău

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Povești și povestiri rrome = Paramićă thaj phenimata le rromenqe /

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, Ionel Cordovan. –
Botoșani : Arena Cărții, 2012
ISBN 978-606-93164-5-0

I. Borcoi, Jupiter

II. Sarău, Gheorghe

III. Pandelică, Nicolae

IV. Cordovan, Ionel

821.214.58(498)-34=135.1=214.58

Copyright © 2012

COORDONATOR: Prof.univ.dr. Gheorghe Sarău

Povești și povestiri rrome - Paramićă thaj phenimata le rromenqe /

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, Ionel Cordovan

Ilustrații: pictor Eugen Raportoru

Jupiter Borcoi * Gheorghe Sarău * Nicolae Pandelică *
Ionel Cordovan

*

Povești și povestiri rrome - Paramică thaj phenimata le rromenqe

Proiect finanțat de Centrul Național de Cultură a Romilor Romano-Kher (CNCR - RK)

Projèkto pokindo katar o Themutno Kulturàlo Cèntro e Romenqo – Romano-Kher (CNCR - RK)

Asociația Culturală CULTUS HUMANI - I Kulturàlo Asociàcia – CULTUS HUMANI

2012 - Botoșani

O ANDER - CUPRINS

<i>Povești și povestiri consemnate în limba rromani.....</i>	7	Cum faci, așa găsești.....	50
O Kamipen	11	O godăver éhavorro	52
Dorința	11	Copilul cel isteț.....	52
O Xoraxaj	14	I Godi thaj i Baxt	55
Turcul	14	Mintea și Norocul	55
O Kaštari thaj pesqo suno	17	I Baxt thaj i Godi	57
Visul lemnarului.....	17	Norocul și Mintea	57
Sar si o nasulipen?.....	19	Ăl došale love	58
Ce este un lucru rău?.....	19	Banii păcătoși.....	58
Duj amala	21	O Jono o godăver	60
Doi prieteni	21	Ion cel isteț.....	60
E texarinăqo gilavno	24	O éorro rrom thaj o barvalo gažo.....	63
Cântărețul dimineții.....	24	Omul cel sărman și boierul	63
Duj éhave		O ranglărno thaj o éhavo.....	67
(O butikerno éhavo thaj o xoxavno).....	27	Bărbierul și copilul.....	67
Doi flăcăi		O bezex	69
(Băiatul cel muncitor și mincinosul)	27	Păcatul.....	69
I doš.....	29	Maj pacisarel jekh.....	71
Vina.....	29	Mai pățește una	71
I zor thaj i godi	31	O Phuro thaj le draba	73
Puterea și mintea	31	Bătrânul și țigările.....	73
O lacho amal	33	O phuno siklövno savo gelo školaθe	74
Prietenul cel bun.....	33	Elevul cel bătrân care a mers la școală	74
O Biamalipen	35	O phakhvazvalo thaj i kurung	77
Dușmănia	35	Vulturul și cioara	77
I duti	38	Kamav te aresav siklărno	
Datoria.....	38	rromane éhibăqo!	79
O Kalo, murro amal	41	Doresc să devin profesor	
Kalo, prietenul meu.....	41	de limba rromani!	79
O rromano them	44	O manuș thaj pesqe duj éhaja	81
Țara Rromilor.....	44	Omul și cele două fiice ale sale	81
K- o abăv	47	O Lačhipen thaj o Nasulipen	83
Nunta.....	47	Binele și Răul.....	83
Sar keres kadă arakhes	50	O Rrom thaj i astarni le ruvenqi.....	84
		Romul și capcana lupilor	84
		So ingeren e kanzürke pumare dumesqe?	86
		Ce poartă aricii pe spinarea lor?	86

Lil Indiaθar	88
Scrisoare din India	88
I kakaráška thaj o kalo sap	90
Coțofana și șarpele cel negru	90
Jekh godăver rromni.....	92
O femeie deșteaptă	92
I Buzni thaj le trin buznorre	94
Capra cu trei iezi	94
Ursarênqi paramiçi	96
Poveste ursărească.....	96
O rrom mardo	98
Rromul cel bătut.....	98
O zuvalo, o pišomalo thaj o xer.....	99
Păduchiosul, purechiosul și măgarul.....	99
Kajsan.....	103
Kaisan.....	103
I paramiçi la molăqi	106
Povestea vinului	106

O Pučhipen k-e duj droma	107
Întrebare la răscruce de drumuri	107
O Rrom thaj i balval.....	108
Romul și vântul.....	108
Sar i čik kerdili manro	109
Cum nămolul s-a prefăcut în pâine	109
O Bakro.....	111
Berbecul	111
O Rrom, o phuro thaj le duj piră.....	112
Rromul, bătrânul și cele două oale.....	112
Sar o šošoj mudardăs le ruves.....	114
Cum iepurele l-a omorât pe lup	114
O Ričhinorro Vini 3al k-o šošoj	116
Ursulețul Vini merge la iepure.....	116
O Zidări.....	118
Zidarul.....	118
O Bičhajlo rrom	120
Rromul cel nesătul	120

POVEȘTI ȘI POVESTIRI CONSEMNATE ÎN LIMBA RROMANI

Dacă ar fi să ne întrebăm unde ne aflăm, în spațiul geografic românesc, când vine vorba despre cât de mult sunt consemnate și cunoscute poveștile și povestirile în limba rromani, trebuie să arătăm că, încă din secolul al XIX-lea, au existat preocupări în această direcție, deși, sub raport cantitativ, cele mai multe aveau să se înregistreze în ultimele două decenii.

Așadar, **în secolul al XIX-lea**, din perspectivă cantitativă și valorică, se rețin producțiile folclorice rrome date la iveală de profesorul de patrologie *Barbu Constantinescu* (n. în anul 1839, la Ploiești; m. în anul 1891), în volumul bilingv, în text român – rrom (*Probe de limba și literatura țiganilor din România, publicate de /.../, București: Tipografia Societății Academice Române, 1978, 116 p.*) și de transilvăneanul de origine poloneză *Heinrich* (Henryk) *von Wlislöcki* (n. la Brașov, în anul 1856; m. la Sânmiclăuș, în anul 1907), publicate în germană, maghiară și rromani (v. *Vier Märchen der Transsilvanischen Zeltzigeuner. Inedita. Mit gegenüberstehender deutscher Übersetzung und Glossar*, “Ungarische Revue”, 1886, p.219; *Märchen des Siddhi-Kür in Siebenbürger*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, 41 (1887), p. 448-460; *Volkslieder der transsilvanischen Zigeuner*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft”, XLI (1887), p. 347-350; *Beiträge zu Benfey’s Pantschatantra*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft”; 42 (1888), p.113-150 ș.a.).

Secolul al XX-lea avea să fie destul de sărac în ceea ce privește aplecarea spre culegerea și notarea mostrelor folclorice rrome. În perioada interbelică, deși mici ca dimensiune, culegerile de povești și cântece rrome ale arheologului și folcloristului C.S. Nicolăescu-Plopșor, editate în text bilingv rrom – românesc, reprezintă comori de limbă inestimabile ale rromilor ursari din localitatea doljeană Gubauea (v. Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *O Róm. Ghileà Romané*, Craiova, 1934 [martie], 32 p.; *O Róm. Paramiseà Romané*, Craiova, 1934 [iulie], 31 p.

În perioada comunistă, pe tărâmul folcloristicii se observă contribuții ca urmare a unor inițiative, fie *instituționale* (lăudabile, dar nevalorificate încă, datorate institutului de profil), *instituționale și personale* - în domeniul folclorului rrom de expresie maghiară – unde reținem eforturile cercetătoarei Nagy Olga de valorificare a poveștilor rrome, care a publicat mai multe volume în acest sens, dar în limba maghiară (*Lüderc sógor*, București: Kriterion, 1969; *A nap húga meg a pakulár. Erdélyi népmesék*, Cluj: Dacia, 1973, 170 p.; *Hösök. Csalókák. Ördögök*, București: Kriterion, 230 p.; Nagy Olga és Vöő Gabriella, *A mesemondó Jakab István*, București: Editura

Academiei R.S.R., 1974, 411 p. etc.) -, dar și *inițiative personale*, ca acelea avute de profesorul rrom bucureștean, Petre Rădiță - găzduite de revistele „Lacio Drom” (Roma, nr. 2/ 1966, nr. 1, 2, 3, 4-5/ 1968, nr. 2, 3, 4-5/ 1970 și „Ètudes Tsiganes” (Paris, nr. 3/ 1965, nr. 3/ 1980) – sau aparținând avocatului giurgiuvean Petre Copoiu - publicate, cu sprijinul lingvistului occitan, prof. Marcel Courthiade, în revista pariziană „Ètudes Tsiganes” (v. nr. 1, 2/ 1988). Acesta avea să culegă mai multe povești și povestiri de la rromii spoitori din zona nord dunăreană, să le cuprindă în manuscrisul *Cântece și povestiri nomade* (vol. I-II, mss., 1984, 335 p.), care – din rațiuni ce țin de cenzura comunistă – nu a putut fi valorificat decât după 12 ani (a se vedea în continuare).

După căderea comunismului, la rugămintea lui Gheorghe Sarău, fostul diplomat, lingvistul și analistul de presă al Ambasadei Franței la Tirana, dl. Marcel Courthiade, elaborează în limba rromani *Drabarimnasqi pustik p-i čhib rromani* [Culegere de texte în limba rromaní], o ediție de autor cu povești, realizată prin multiplicare, în vara anului **1991**, de aceștia, cu prilejul ediției a III-a a *Cursurilor internaționale de vară de limba rromani* desfășurate la Karjaa (Finlanda, 62 p.), lucrare destinată elevilor rromi care se pregăteau să devină învățători la liceele pedagogice din Bacău, București și Târgu – Mureș.

După patru ani, în anul **1995**, Gheorghe Sarău avea să publice *Culegerea de texte în limba țigănească. Clasele a II-a - a IV-a. Tekstonqo lil p-i rromani čhib (vaš-e II to - IV to klàse)*, la Editura Didactică și Pedagogică, R.A. din București (188 p.), pentru elevii care începuseră studiul limbii materne rromani în sistemul educațional românesc, din anul școlar 1992-1993, la nivelul claselor primare. Lucrarea, publicată integral în rromani, conține, deopotrivă, mostre folclorice și creații ale unor autori rromi de pretutindeni, iar la rugămintea expresă a domnului Marcel Courthiade, Gheorghe Sarău a inclus ilustrațiile și poveștile cuprinse în ediția inițială samizdat din 1991.

Deși trecuse la cele veșnice (în decembrie 1993), Petre Copoiu este publicat postum de Editura Kriterion, în anul **1996**, cu volumul de povești *Rromane paramicǎ. Povești țigănești* (Ediție bilingvă. Selecția, redactarea în limba țigănească și Nota asupra ediției: profesor Gheorghe Sarău. Postfață: prof. univ. dr. Octav Păun, București: Editura Kriterion), ca o parte din manuscrisul mai sus amintit.

În anul **1997**, prof. Gheorghe Sarău, împreună cu studenții săi, Adina Potochin și Edy Săvescu, editează *Paramisǎ haj gilǎ rromane. Povești și cântece rrome* (116 p.), în cadrul Colecției "Biblioteca rromă", găzduită de Editura Kriterion din București (reeditându-se, astfel, lucrările interbelice ale lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, mai sus amintite. Postfața este semnată de prof. univ. dr. Octav Păun).

În aceeași gamă de preocupări îndreptate spre valorificarea mostrelor folclorice rrome

publicate anterior, Gheorghe Sarău și un colectiv coordonat de acesta (format din: Corneliu Colceriu, Dana Dudescu, Adina Potochin, Alin Bucă, Nyitrai Reka, Letiția Mark, Claudia Cioc) îngrijesc și editează, în anul **2000**, valoroasa lucrare a lui Barbu Constantinescu, *Probe de limba și literatura rromilor din România* (București - Cluj: Kriterion, 240 p.), apărută, inițial, în anul 1878. Tot în **2000**, scriitoarea târgumureșeană, din neamul rromilor gabori, Irina Gabor (Irén Zrínyi – Gábor), publică o carte de povestiri, în formulă bilingvă, *O Neneka e rromengó vajdas. Neneka, voievodul țiganilor* (Târgu Mureș: Editura Impress, 191 p.), câteva fiind incluse și în *Culegere de povești și basme rromani* (inițiativă: Fundația Wassdas din Cluj Napoca, Editura Todesco, **2000** [traducere: Maria Ursu]).

O inițiativă inedită a constituit-o imprimarea pe casetă audio a unor povești și povestiri în limba rromani, în anul **2001**, cu titlul *Le maj šukar paramicã thaj svătură. Cele mai frumoase povestiri și pilde rrome* (București: ProMediaMusic – UPFR), avându-i ca povestitori pe: Nicolae Pandelică, Tudor Lakatos, Gheorghe Cincă, Sorin Sandu Aurel, Ion Dumitru Bidia, ca urmare a proiectului coordonat de redactorul Gheorghe Sarău în parteneriatul UNICEF, MEC, ROMANI CRISS.

În același an, se publică, postum, lucrarea lui Alexandru Ruja – Gribussy, *Ana din pârau* (Basm rrom. Ediție bilingvă, română-rromani, București: Editura Kriterion, **2001**, 80 p.), cu concursul lui Gheorghe Sarău, îngrijitorul colecției "Biblioteca rromă".

Anul următor, avea să apară, în aceeași colecție, *Rromane taxtaja. Nestemate din folclorul rromilor*, o ediție bilingvă realizată de profesorul Costică Bățalan, rrom căldărar hunedorean (București - Cluj: Editura Kriterion, **2002**, 226 p.), îngrijită, de asemenea, de Gheorghe Sarău, ca referent și redactor). Scriitoarea Luminița Mihai – Cioabă, din neamul rromilor căldărari, își publică, tot în anul **2002**, cartea de povestiri *O čem o hasardo. Țara pierdută. The Lost Country. Das verlorene Land* (Sibiu: Editura "Etapă"), într-o formulă deja consacrată de autoare, adică în patru limbi (rromani, română, engleză și germană).

Folclorul românesc îmbracă și el haina limbii rromani, cum ar fi, de pildă, traducerea realizată, în anul **2002**, de profesoara Lidia Ursu, din județul Alba, *Paramicã pala o Jon Krăngă* [Povești după Ion Creangă], la inițiativa Asociației Montane a Moșilor, cu o redactare în rromani și consultată asigurate de Gheorghe Sarău (50 p.). Tot cu traduceri din Ion Creangă, în anul ce a urmat, învățătoarea Elena Nuică versifică povestea lui Ion Creangă, *Capra cu trei iezi. I buzni thaj le trin buznorre* (București: CEDU 2000+ și SLO Olanda, **2003**, 16 p. + 2 p.), traducerea în rromani fiind asigurată de Octavian Bonculescu.

De consemnat sunt și cele două apariții din anul **2003**, în cadrul unui proiect european regional, *Mesék és legendák. Legende și povești*, Satu Mare: Editura Solstițiu, 190 p.), respectiv,

Povești și legende din istoria Euroregiunii carpatice, Satu Mare: Editura Solstițiu, 152 p.), realizată de un colectiv de autori sătmăreni și de colegii lor din Ucraina și Ungaria.

Experiența din anul 2001, privind consemnarea sonoră a poveștilor rrome, avea să fie continuată în anul **2003**, prin editarea casetei *Cele mai frumoase povestiri și pilde rrome. Le maj šukar rromane paramicǎ thaj svǎturǎ* [UNICEF, MEC], [vol. II], realizată cu povestitorii rromi: Nicolae Pandelicǎ, Borcoj Jupiter, Ionel Cordovan, Aurica - Mariti Rǎdulescu, Sorin Sandu Aurel, Lucian Cherata (Redactor – coordonator: Gheorghe Sarǎu). De altfel, în anul **2006**, o parte din povestirile înregistrate sonor de Jupiter Borcoi pe această casetă aveau să fie incluse, alături de cele culese sau adaptate de Gheorghe Sarǎu, Marcel Courthiade, Olga Markus ș.a., în *Carte de povești rrome. Rromane paramicǎ thaj lil* (Ediție bilingvă. Edukǎcia duje čhibënœe, Cluj Napoca: Editura AMM, 56 p.), cum, în mod asemănător, cele mai multe dintre poveștile și povestirile conținute pe cele două casete audio – înregistrate de Jupiter Borcoi, Nicolae Pandelicǎ și Ionel Cordovan – au fost inserate în diferite manuale școlare de limba și literatura rromani, publicate între anii 1995-2009 de Gheorghe Sarǎu, Ionel și Noemi Cordovan, Borcoi Jupiter, Nicolae Pandelicǎ, Marius Cǎldǎraru, Moise Gabriela. Similar, și inspectorul pentru școlarizarea rromilor în județul Dolj, Lucian Cherata, publică, în anul **2008**, cartea bilingvă de povești și povestiri rrome *Al kamimoske paramisa* (Poveștile iubirii, Iași: Editura Panfilius, 134 p.), în care reia unele din povestirile rostite de el pe caseta audio din anul 2003.

Nu în ultim rând, este de consemnat adevǎrul cǎ, în România, dintre toți cei care s-au preocupat de culegerea, adaptarea, traducerea și consemnarea unor povești și povestiri rrome în limba rromani, Jupiter Borcoi este singurul care a demonstrat, de mai bine de un deceniu, coerență și dǎruire (v. apariția recentă la care Jupiter Borcoi este coordonatorul și principalul autor, alături de Petronia Scripcariu, Mirabela Rascarachi și Nelu Ștefan, *Le maj šukar paramicǎ thaj phenimata le rromenqe. Cele mai frumoase povești și povestiri ale rromilor* (Botoșani: Editura Arena Cǎrții, **2012**, 90 p.).

În **volumul de față**, ca și în celelalte până aici amintite, avem de-a face, pe de o parte, fie cu povești rrome culese de la bătrânii păstrători rromi ori cu povestiri adaptate de autori după unele producții folclorice românești sau din alte limbi, fie, pe de altă parte, cu creații ale autorilor.

Cât privește dimensiunea lor artistică, cititorii sunt cei mai în măsură să-și înaripeze imaginația și să emită judecățile de valoare potrivite. Noi, truditarii volumului de față, atât am putut oferi, deocamdată!

Prof. univ. Dr. **Gheorghe Sarǎu**

O KAMIPEN

Jekh purani paramici phenel kaj but anglal, kana o Del phirelas p-i phuv, akhardăs le manušen te rigărel pesqe dinimata. Thaj avile le manuša opral sa i phuv, penqe selăça, k-o Devel. Jekh sel avilăs te mangel barvalipen p-i vazi, aver sastimos, aver but pherrelinã thaj kadja maj dur. Varesavi sel mangelas thaj lielas vareso.

Pala' so o Del rigărdăs sa, dikhlăs, dural, ke maj avenas trin murša, kale balença, mașkarutne sar uçipen, thaj, palal lenqe podimata, dikhelas pes ke phirdesas but droma. Pașarden pen von, line lažane le stadă opral o šero thaj achile bitragande anglal o Del.

- Kon san tume, kaj aven but palal?

- Sam rroma, Devla!

- Thaj kaθar phirde ži akana? Me rigărdem sa!

Ama, dikhindoj len o Del kaj bešenias kadja lažavde thaj sar žanelas kaj si vi corre, pučhlăs len maj lokhes:

- Save mangipnaça aviline?

- Devla, ame avilăm te mangas tuqe te kames amen.

E rromenqo mangipen čajlăs but le Devles.

- Mišto rroma! len phenav ke kamava tumen.

DORINȚA

O poveste veche spune că foarte demult, când Dumnezeu umbla pe pământ, a chemat oamenii pentru a le împărți darurile sale. Și au venit oamenii de pe tot pământul, cu neamul lor, la Dumnezeu. Un popor a venit să ceară câmpuri mănoase, altul sănătate, altul multe livezi și așa mai departe. Fiecare popor cerea și primea câte ceva.

După ce Dumnezeu a împărțit totul, a văzut, în depărtare, că mai veneau trei bărbați, cu plete negre, de statură mijlocie, și, după încălțări, se vedea că umblaseră un drum lung. Aceștia S-au apropiat, și-au luat cu sfială pălăriile de pe cap și au rămas nemișcați în fața lui Dumnezeu.

- Cine sunteți voi, care veniți așa de târziu?

- Suntem rromi, Doamne!

- Și pe unde ați umblat până acum? Eu am împărțit deja totul! Dar, văzându-i Dumnezeu stând așa de smeriți și cunoscând că sunt și săraci, îi întrebă mai domol:

- Cu ce rugăminte ați venit?

- Doamne, noi am venit să te rugăm să ne iubești.

Rugămintea rromilor i-a plăcut mult Domnului.

- Bine rromilor, promit că vă voi iubi.

Le murša, lošale, naisardine Lesqe, thodine le stadă p-o šero thaj kamlen te telären.

Thá o Del áchavdäs len:

- Žukeren xancĩ! Si man vi vareso vaš tumaro nămo. O jekh to dinipen so dav les tumenqe si jekh šukar thaj gilavutni čhib. Te inkeren laŕe devlikanes! O dujto dinipen si le maj but šukar dılă. Von avena kadja šukar, ke tumen resena but prinžarde vaš lenŕe... Thaj o Del mai phendäs:

- O trinto dinipen avela jekh šukar them, savo avela tumaro than. Thaj kadava than avela sa i lŕmja! Žan thaj, kamipnaça, te roden o vestipen thaj e živipnasqo šukaripen. Kadava si Mirro kamipen. Ama si vi man jekh mangipen karing tumenŕe: phenen manqe kaj tume kerena jekhipen, kidine, kaj na avena žungale thaj ke dena vast varekana, phralikanes, jekh averesqe.

E rroma dine pesqo lav k-ël Devlesqe mangimata, naisarade palem Lesqe thaj gele.

I paramicĩ phenel kaj sa i vrjăma kana von inkerde pesqo phenipen sas lenqe mišto, thaj kana bisterde lesŕar but rovline kerkes.

(Kidini kaŕar o
Jupiter Borcoi)

Bărbații, bucuroși, I-au mulțumit, și-au pus pălăriile pe cap și au vrut să plece.

Dar Dumnezeu i-a oprit:

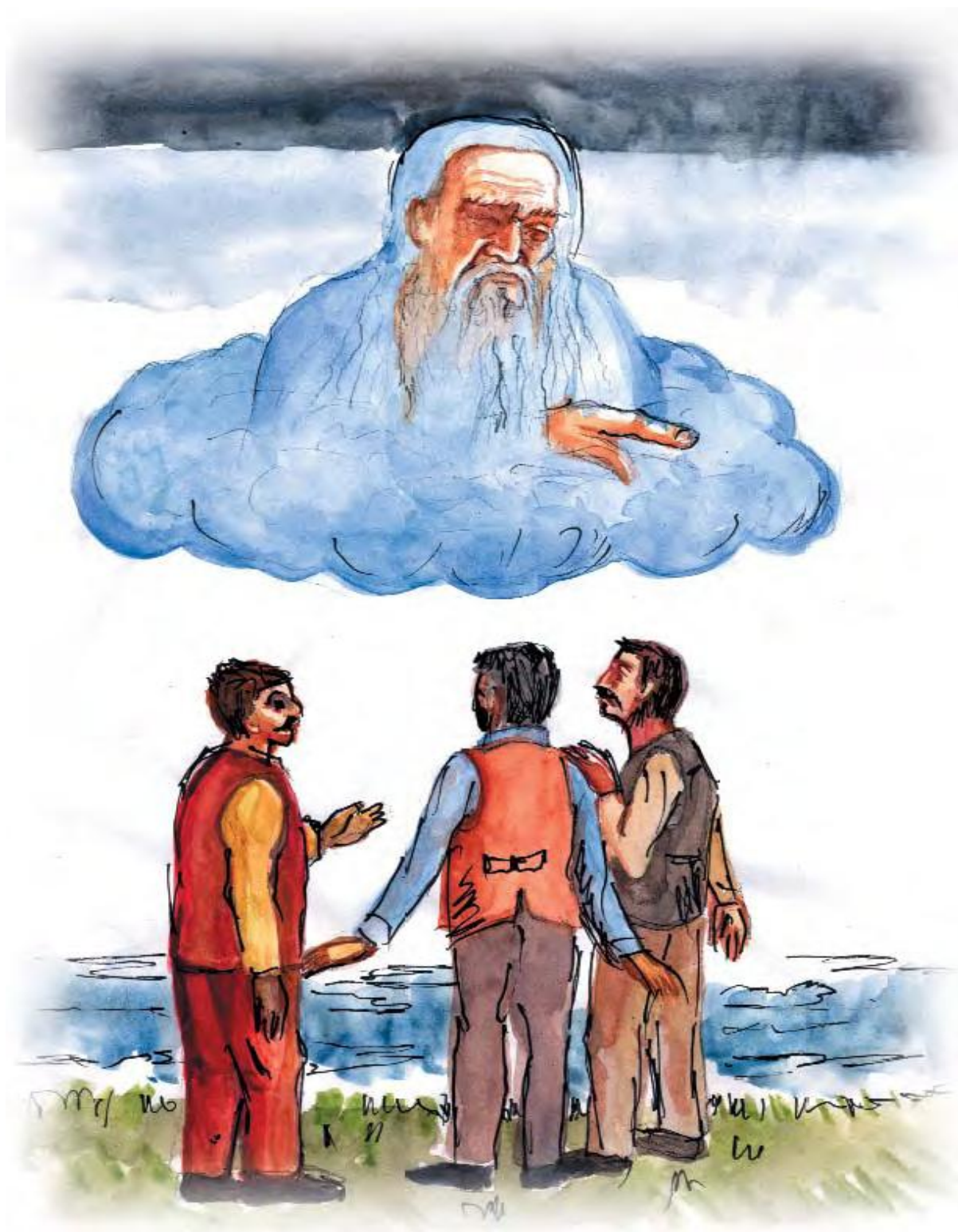
- Așteptați puțin! Am totuși ceva pentru neamul vostru. Primul dar pe care vi-l dau este o limbă frumoasă și melodioasă. Să o păstrați cu sfințenie! Al doilea dar sunt cântecele cele mai frumoase. Ele vor fi așa de minunate că veți fi foarte cunoscuți pentru ele... Și Dumnezeu a mai spus:

- Al treilea dar va fi o țară minunată, care va fi locul vostru. Și acest loc va fi lumea întreagă! Mergeți și, cu iubire, să căutați libertatea și frumusețea vieții. Aceasta este dorința Mea. Dar am și Eu o rugămintă către voi: promiteți-mi că veți fi uniți, că nu veți fi răi și că vă veți ajuta întotdeauna, frățeste, unul pe altul.

Rromii au promis că vor respecta cerințele Domnului, I-au mulțumit din nou și au plecat.

Legenda spune că întotdeauna când rromii și-au respectat cuvântul dat au dus-o bine, iar când au uitat de el au plâns amar.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O XORAXAJ

O Kasim sas jekh phurorro anθar amaro gav, so bikinelas súdrãrdi. Sa le éhavorre anθar o gav ʒanenas ke kana avel o pašmilaj, kana e khamesqe praja širden te tatãren palem i phuv, ka-e školaqo vudar avelas e phuresqo vurdon. E Kasimos si les savorenθar súdrãrdã: éoklolataqe, vaniliaqe thaj kirešença. Sa le éhave anθar i škòla, anθ-i pãuza, aven paše i meseli k-o Kasim:

- Jekh éokolataça thaj jekh vaniliaça!
- Kirešença maj si tumen?

O phuro sa vrãma pašasal thaj amboldel laches:

- Si man, si amen!

Numãj o Nanu bešel rigãθe thaj dikhel dural. Ći kamel súdrãrdi. Ka-i škòla avel i daj e Nanuosqi. Dikhel e éhaves, sar bešel rigãθe, thaj phenel lesqe:

- Haj te kinav tuqe jekh súdrãrdi. Savãθar kames?

- Na kamav! amboldel zorãça o éhavo.

- Dikh si les vi kirešença...phenel palem i daj.

- Na kamav! amboldel palem zorãça o éhavo.

I daj dikhel maj mišto karing o éhavo. Xatãrel ke vareso na si laches. Iril pes thaj ʒal k-i meseli k-o Kasim. Mangel jekh súdrãrdi.

TURCUL

Kasim era un bătrânel din satul nostru, care vindea înghețată. Toți copiii din sat știau că odată cu venirea primăverii, când soarele începea să încălzească din nou pământul, la poarta școlii apărea rulota bătrânului. Kasim avea înghețată de toate felurile: cu ciocolată, cu vanilie, cu cireșe. Toți copiii din școală, în pauză, se înghesuie la masa lui Kasim:

- Una cu ciocolată și una cu vanilie!
- Cu cireșe mai aveți?

Bătrânul zâmbește mereu și răspunde amabil:

- Am, avem!

Numai Nanu stă deoparte și privește nepăsător. Nu vrea înghețată. La școală vine mama lui Nanu. Îl vede pe băiat, cum stă deoparte, și-i spune:

- Hai să-ți cumpăr o înghețată. De care vrei?

- Nu vreau! răspunde băiatul foarte hotărât.

- Uite are și cu cireșe... insistă mama.

- Nu vreau! răspunde băiatul din nou cu tărie.

Mama privește atent către băiat. Simte că ceva nu este în regulă. Se întoarce și merge la taraba lui Kasim. Comandă o înghețată.

E porãça e jekhãqi dikhel palal karing o çhavo. „So te avel?”, puçhel pes i daj. Avel paşe o Nanu thaj dandarel bare çajlövipnaça anθar i şudrãrdi:

- Kana tu na kames... Vaj şaj ke san xolãriko p-o Kasim?

- Na, na sem xolãriko, phenel lokhes o çhavo. Palal puçhel sigutnes:

- Daje si çãces ke le xoraxaja si nasul manuşa?

- Na, na patãv, maj but ke, dikh, o Kasim - so si xoraxaj - kerel jekh şudrãrdi kadja but laçi...

- Me žanav kaθar le historiaqe òre, kaj akana but berşa, kana le xoraxaja uştãvde amaro them, kerde but nasulimata, vi mudarde žuvlãn, çhavorren thaj phuren - phenel azbajlo o çhavo. Sa kadja vi le germãnurã... I daj paşasal, godisarel xancĩ so phendãs o çhavo thaj amboldel:

- Dikhes tu, mirro çhavo, vi anθar amenθe le rroma phenen pen but nasulimata, tha' tu žanes kaj na si kadja. Si çãces ke anθ-e marimatenqo vaxt keren pen but nasulimata, tha' le manušen si te des len patĩv pala' kodoja so si von. Butvar, le anglekrisimata keren but nasul e manušenqe. Vi kana o Kasim si xoraxaj, vov si jekh laçho manuş, jekh phurorro so loşaløl ke şaj te del tumenqe, le çhavorenqe, te xan anθar i şudrãrdi kerdi lesθar.

Cu coada ochiului se uitã apoi cãtre bãiat. „Ce sã fie?”, se întreabã mama. Vine lĩngã Nanu şi muşcã cu lãcomie din ĩngheţatã:

- Dacã tu nu vrei... Sau poate cã eşti supãrat pe Kasim?

- Nu, nu sunt supãrat, murmurã bãiatul. Apoi ĩntrebã repede:

- Mamã este adevãrat cã turcii sunt oameni rãi ?

- Nu, nu cred, mai ales cã, uite, Kasim - care este turc - face o ĩngheţatã aşa de bunã...

- Eu ştiu de la orele de istorie cã, Acum mulţi ani, cãnd turcii au cãtropit ţara noastrã, au fãcut multe rele, ba chiar au ucis femeii, copii şi bãtrãni - spuse mirat bãiatul. Tot aşa şi germanii...Mama zãmbeşte, se gãndeşte puţin la spusele bãiatului şi cu seriozitate ĩi rãspunde:

- Vezi tu, copilul meu, şi despre noi rromii se spun o mulţime de lucruri rele, ĩnşã tu ştii bine cã nu este aşa. Este adevãrat cã ĩn timp de rãzboi se ĩntãmplã multe rele, ĩnşã oamenii trebuie respectaţi dupã ceea ce sunt. De cele mai multe ori, prejudecãţile fac cel mai rãu oamenilor. Chiar dacã Kasim este turc, el este un om bun, un bãtrãnel care se bucurã cã vã poate da vouã copiilor sã gustaţi din ĩngheţata fãcutã de el.

Palal kadaja, trebul te keras kris e
manuşenqe. Tha' şaj kaj kadaja lèkcia siklõsa
la maj palal ka-i historìa...

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Dupã asta ar trebui judecaţi oamenii.
Dar poate că lecţia aceasta o să o înveţi mai
târziu la orele de istorie...

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O KAȘTÀRI THAJ PESQO SUNO

O Phuro sasas jekh but prinȓardo kaștări anȑ-o pesqo gavorro. Pesqo ćáćo anav na maj ȓanelas les khonik, savorre phenenas lesqe o Phuro. Anȑ-o pesqo ȓivipen, kerdăsas but kaștesqe bută, thá so maj but ćajlăsas les te kerel muzikaqe instrumėtură. O Phuro ȓanelas te kerel i maj laćhi skřipka vi i maj laćhi kȑbza, tha' vi le maj šukar duruvlă thaj năjură.

Ama akana, kamelas jekh muzikaqo instumėnto sar na maj diklăsas pes, kaj te ankalavel le maj šukar baša, kadja sar šundăsas vov varekana anȑ-jekh suno. Kodolesqe trebulas les jekh kașt, kaj te ankalavel le devlikane baša, jekh kașt sar o arcăro, o făgo vaj i pendexlin. Kana sasas tiknorro, o Phuro šundăsas ka-o pesqo păpus, kaj le maj laće muzikaqe instrumėtură inklen anȑar o kașt, savo sas malado kaȑar i strafin thaj e dudăȑar anȑar e maruthenqi jag. Nakhlăsas o vaxt thaj o Phuro sa godă sarelas sar si te avel kadava instrumėnto.

Texarinăȑe, e Phuresqe sasas lesqe te ȓal karing o veș. Uștilăsas jekh dikhipnaȓa, jekh šukar suno anȑ-i pesqi godă, thaj ȓanel ke kadava si te avel ćăćes. O suno sasas sar jekh kaștesqo fălo, savo ankalavelas le maj šukar baša! Si dur o veș, tha' o kaștalo kerel pesqe trușul, liel pesqo tover thaj telărel, loșalo.

VISUL LEMNARULUI

Bătrânul era un lemnar renumit din sătucul său. Numele său adevărat nu mai era cunoscut de nimeni, toȑi îi spuneau Bătrânul. De-a lungul vieȑii lui, construisese multe lucruri din lemn, dar cel mai mult îi plăcuse să facă instrumente muzicale. Bătrânul știa să facă cea mai bună vioară și cea mai bună cobză, dar și cele mai frumoase fluiere și naiuri.

Însă acum, dorea un instrument cum nu se mai văzuse, care să scoată cele mai frumoase sunete, așa cum auzise cândva într-un vis. Pentru aceea îi trebuia un lemn, care să scoată sunetele îngerești, un lemn precum arȑarul, fagul sau alunul. Când era copil, Bătrânul auzise la bunicul său, că cele mai bune instrumente se fac din lemnul lovit de trăsnet și de lumina din focul norilor. Trecuse timpul și Bătrânul tot se mai gândea cum ar trebui să fie acest instrument.

De dimineață, Bătrânul simȑise nevoia să plece spre pădure. Se trezise cu o vedenie, un vis frumos în minte, și știe că trebuie să devină realitate. Visul îi arătase un soi de lemn, care scotea sunetele cele mai plăcute! Este departe pădurea, dar lemnarul își face cruce, își ia toporul și pornește, bucuros.

„Si mùsaj te resav adës. Miro ilo phenel, ke trebul te arakhav kadava rukh, vi te rodava sa o veś”- godïsarel pes vov. 3i rãti le marutha patãrdenas o devel sar jekh kali kuri. E maruthnenqo bašavipen šunelas pes zorales thaj but paše, ama o phuro kamlãs te 3al maj angle p-o pesqo drom.

O Phuro 3alas angle, anθar o veś, so sikavelas sar kana sasas maškaral rãtãθe. Xancivar, micōlas po jekh dudãqi uçal, kaθar e jaga so xunavenas o céro. Le baša šunenas pen sa maj zorales thaj i dud dikhelas pes sa maj paše. Jekhevaraθar, šundãs pes jekh baro bašibaš thaj jekh bari dud xutilãs maškar e marutha, ačhavindoj duje phirdenθe anglal o Phuro, anθ-jekh sano thaj na prè učo rukh.

„ - Baro san, Devla!” phenel vov. O Phuro na trašal. Xatãrdãs. Prin3ardãsas o dikhpen, saveça uštilãsas texarinãθe thaj khon3ardãs pesqe o tover. Kodova sas o rukh! Jekh pendex azbanili balvalãθar vi tatãrdo khamesθar. Jekh pendexlin azbanili kaθar i devlikani jag!

Anθar i pendexlin o Phuro kerdãs pesqo jekhtono cambãlo. Lesqe baša anenas godi e balvalãnθar vi kaθar e brišindenko bašipen, von tatãrenas o di le kodolenqo, save denas kan, kadja sar le khamesqe phraja tatãrdenas i pendexlin p-o drom anθar o veś.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

„Trebuie să ajung astăzi. Inima îmi spune că trebuie să găsesc acest copac, și de-ar fi să caut toată pădurea”- se gândește Bătrânul. Până seara norii acoperiseră cerul ca o pătură neagră. Bubuitul norilor se auzea puternic și foarte aproape, dar Bătrânul vrea să meargă înainte pe drumul său.

Bătrânul înainta prin pădurea care arăta ca și când ar fi fost miezul nopții. Rar, sclipa câte o umbră de lumină, de la fulgerele care brăzdau cerul. Sunetele se auzeau tot mai tare și lumina se vedea tot mai aproape. Deodată, un zgomot puternic se auzi și o lumină țâșni printre nori, oprindu-se chiar la doi pași înaintea Bătrânului, într-un arbore subțire și nu prea înalt.

„ - M-are ești, Doamne! ” spune acesta. Bătrânului nu îi este frică. A înțeles. Recunoscuse imaginea cu care se trezise dimineață și își pregăti securea. Acela era copacul! Un alun mângâiat de vânt și încălzit de soare. Un alun atins de focul magic!

Din alun Bătrânul făcu primul său țambal. Sunetele lui aminteau de bătaia vânturilor și de zgomotul ploilor, ele încălzeau inima celor care ascultau, așa cum razele soarelui încălziseră alunul pe cărarea din pădure.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

SAR SI O NASULIPEN?

Murro kàko si but phuro. Les si les 85 (oxtovardeś thaj pan3) berśa thaj, butivar, rătăthe, beśel thaj phenel amenqe, e nepoturenqe, po jekh paramići anθar pesqe ternimata.

Phenava vi tumenqe jekh paramići, te dikhen sar, butvar, o nasulipen, savo kamas te keras les e averenqe, iril pes amenθe.

Amenθe, anθ-o gav, sasas jekh barvalo rrom, saves sasas les jekh kòrkorro čhavo.

O rrom kamelas but pesqe čhaves, kaj sasas but godăver, šukar thaj jekh prinzardo baśavno anθar o akordiòno. Kana kerdăs o čhavo 23 (biś thaj trin) berśa, sar avelas vov khere, p-o drom, phagel pes o vurdon thaj o čhavo perel tele thaj merel.

Andine les e rroma khere, thaj sar či sasas sastărno anθ-o gav, dilkhline les savorre aj phendine kaj si mulo thaj praxosardine les.

But dukh thaj but asvină sasas atunc pesqe daden.

Kana praxosarde les, thovdine paśal lesθe vi o akordiòno, vi jekh šukar sumnakutni bricîra, thaj vi trin bare angrustika p-ël pesqe naja.

CE ESTE UN LUCRU RĂU?

Unchiul meu este foarte bătrân. El are 85 de ani și, de multe ori, seara, se așează și ne spune, nouă, nepoților, câte o poveste din tinerețile sale.

Vă voi spune și vouă una, să vedeți cum, de multe ori, răul pe care vrem să-l facem altora se întoarce la noi.

La noi, în sat, era un rom bogat, care avea un singur fiu.

Omul își iubea mult băiatul, căci era deștept, frumos și un cunoscut cântăreț din acordeon. Când a împlinit băiatul 23 de ani, cum venea el acasă, pe drum, se rupe căruța și băiatul cade și moare.

L-au adus rromii acasă, dar cum nu era doctor în sat, L-au văzut toți și au spus că este mort și l-au îngropat.

Multă durere si lacrimi au avut atunci părinții săi.

Când L-au îngropat, au pus lângă el acordeonul, o frumoasă brățară de aur și trei inele mari pe degetele sale.

Rătăþe, pala' o praxomos, duj ćora anþar o gav godisaren pen thaj vakären von te zan te putaren o limori thaj te lien o akordiòno vi ël sumnakutne angrustă, kaj, vi kadjă, phenenas von, so te kerel o mulo lença?

P-o maşkar e rătăqo, zan ël ćora, xunaven i xiv, putaren e mulesqo moxton thaj so te dikhen? Vazdel pes o mulo thaj pućhel len:

- So si khatē, phrala!len, kaj sem me?

Ël ćora but daranile thaj, phares, izdranindoj, xuten anþar i xiv thaj naşen. O ćhavo, savo ći sasas ćăces mulo - vov isindoj anþ-jekh klîniko meripen - inklislo thaj gelăs khere.

But vaxt pal' kodoja, o dad, but loşalo, sa rodăs e ćoren te naisarel lenqe, tha' khonik ći maj zanglăs nić şundăs khanć lenþar.

Akana, o pućhipen si:

So aşti te avel maj nasul? Kaj ël ćora pharavdine le mulesqo moxton, vaj ke o ćhavo, akna zivdo, aştilas te aćhel praxome?

Tume sar phenen?

(Kidini kaþar o
Jupiter Borcoi)

Seara, după înmormântare, doi hoţi din sat se gândesc şi discută ei să desfacă mormântul şi să ia acordeonul şi inelele din aur, că, şi așa, spuneau ei, ce să facă mortul cu ele?

În toiul nopţii, merg hoţii, sapă groapa, deschid sicriul şi ce să vadă? Se ridică mortul şi spune:

- Ce este aici, fraţilor, unde sunt?

Hoţii S-au speriat foarte tare şi, cu greu, tremurând, sar din groapă şi o iau la fugă. Băiatul, care nu era cu adevărat mort, el fiind în moarte clinică, iese din groapă şi pleacă acasă.

Multă vreme după aceea, tatăl, foarte bucuros, i-a tot căutat pe hoţi să le mulţumească, dar nimeni nu a mai ştiut de ei, nici nu au mai auzit nimic de ei.

Acum, întrebarea este:

Ce poate să fie mai rău? Că hoţii au dezgropat sicriul, sau că băiatul, de- Acum viu, putea să rămână îngropat?

Voi ce credeţi?

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

DUJ AMALA

Sasas jekhvar duj amala. Von zivenas gaveshe. Kana barilen, aviläs i vrăma te zan ël duj anθ-o fòros te siklöven ka-i škòla.

Akana, le Iones sasas les jekh famìlia maj barvali, thaj le Marianesqi sasas maj corri, thaj kana telärde, penqe deja chutine lenqe anθ-ël gonorre xaben, pal'sar len sasas len, te avel vi len p-o drom.

Pal' so geline von jekh kotor dromesqo, lăs len i bokh thaj beșle von te xan.

O Ion ankalavel te xal mas, goja, kiral thaj aver, tha'o Marin ankalavel jekh mačhorro, kaj na sasas les maj but. Xal svàko anθar pesqo xaben thaj zan maj dur.

Angla'so te aresen anθ-o fòros, palem liel len i bokh thaj beșen te xan.

O Ion, palem, ankalavel mas, goja, kiral, tha' le Marines cí maj si les sar ël kanre le mačhesqe thaj thol pes vi vov te xal.

O Ion dikhel thaj pučhel les:

- Sar, phral!a, tu xas kanre mačhesqe, bokhaθar?

- Na bokhaθar, phral!a, amboldel o Marin, kadava mačo, savo xalem me les, sasas drabardo, thaj kon xal lesqe kanre avela but godăver ka-i škòla. Kodolesqe xav me kadala kanre.

DOI PRIETENI

Au fost odată doi prieteni. Ei locuiau la sat. Când au crescut, a venit vremea să meargă amândoi la oraș să învețe la școală.

Acum, Ion avea o familie mai bogată, iar Marin era mai sărac, iar când au plecat, mamele lor le-au pus în trăistuțe mâncare, după cum avea fiecare, să aibă și ei pe drum.

După ce au mers o bucată de drum, i-a apucat foamea și S-au așezat să mănânce.

Ion scoate să mănânce carne, cârnați, brânză și altele, însă Marin scoate un peștișor, căci nu avea mai mult. Mănâncă fiecare din mâncare și pleacă mai departe.

Înainte de a ajunge în oraș, din nou li se face foame și se așează să mănânce.

Ion, iarăși, scoate carne, cârnați, brânză, însă Marin nu mai are decât oasele peștișorului și se așează și el să mănânce.

Ion îl vede și-l întreabă:

- Cum, frate, tu mănânci oase de pește, de foame?

- Nu de foame, frate, răspunde Marin, peștele acesta pe care l-am mâncat era fermecat, iar cine mănâncă oasele lui va fi foarte deștept la școală. De aceea mănânc eu aceste oase.

O Ion dikhel les, maj bešel, maj godisarel pes thaj phenel karing o Marin:

- Dikh, phral!a, me dav tut murro xaben, thaj tu de man ël kanre le machesqe, kames?

O Marin bešel xanci, kerel pes ke godisarel pes thaj phenel lesqe:

- Mišto, phrala, kadja te avel, ke si mišto te avas duj amala but godăver anθ-i škòla sar jekh.

Thaj o Marin astarel pes te xal o mas, ël goja thaj so maj sas thaj del le Ionos ël kanre.

Kana aresen anθ-o fòro, ka-i škòla, o Iono phenel xolipnaça:

- Śun, phrala!, xalem me kodola kanre, tha'ci fal man ke sem maj godăver.

Godisarav me e školăthe, tha'ci zănav maj but sar anglal, sosθar, so te avel?

- E! - amboldel o Iono, sa siklilăn vareso, phrala! Akana zanes vi tu ke i godi na bešel anθ-o xaben!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Ion îl privește, mai așteaptă, se mai gândește și spune către Marin:

-Uite, frate, îți dau ție mâncarea mea și dă-mi tu oasele de la pește, vrei?

Marin stă puțin, se face că se gândește și-i spune:

- Bine, frate, așa să fie, căci este bine să fim doi prieteni foarte deștepți în școală decât unul.

Și Marin se apucă să mănânce carnea, cârnații și ce mai era și îi dă oasele lui Ion.

Când ajung în oraș, la școală, Ion zice cu mânie:

- Ascultă, frate, am mâncat eu oasele alea, dar nu mi se pare că sunt mai deștept.

Mă gândesc la școală, dar nu știu mai mult decât înainte, de ce, ce să fie?

- E! - răspunde Ion, tot ai învățat ceva, frate! Acum știi și tu că mintea nu stă în mâncare!

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

E TEXARINĂQO GILAVNO

Kana aven o milaj thaj e školaqo chinipen, o Pepito 3al gaves0e, k-e pesqe phure dada. I mami thaj o pàpus si duj butikerne manuša. Len si len duj grasta, jekh guruvni vi but papinã thaj khajnã. Kodolesqe, o Pepito na bešel nisar. Čajl0l les te phirel e grasteça, te inklel p-e les, te del e gurumnãqe te xal čar, vi te dušel la thaj but aver.

- Pepito, de niște kukina le khajnãn, kaj, dikh, so bokhale si von! phenel lesqe i mami.

- Mišto!

Texarinã0ar, o Pepito si xancĩ xolãriko, thaj...na del le khajnãn te xan.

- Dikh so bokhale si mirre khajn0rrã! phenel palem i mami, kana agordel i butĩ an0-i bar. Si mùsaj te maj des len niște kukina!

- Mišto, mišto!, phenel o Pepito tha'... palem na del len te xan. Maj palal i phuri akharel e čhavorres:

- Haj te xas! Dikh, kerdem tuqe bokolã thaj niște anre maj kovle, kadja sar čajl0n tut!

- Či xav, na si man bokh, amboldel o čhavorro.

I mami dikhel karing o čhavorro, godisarel xancĩ, pašasal thaj pučhel:

CÂNTĂREȚUL DIMINEȚII

Când vin vara și vacanța, Pepito pleacă la țară, la bunici. Bunica și bunicul sunt doi oameni harnici. Ei au doi cai, o vacă și foarte multe găște și găini. De aceea, Pepito nu stă deloc. Îi place să umble cu calul, să-l călărească, să-i dea vacii să mănânce iarbă, dar să o și mulgă și multe altele.

- Pepito, dă niște grăunțe găinilor, că, uite, ce flămânde sunt! îi spune bunica.

- Bine!

De dimineață, Pepito este puțin necăjit și...nu dă de mâncare găinilor.

-Uite ce flămânde sunt găinușele mele! spune din nou bunica, când termină lucrul prin grădină. Trebuie să le mai dai niște grăunțe!

- Bine, bine!, spune Pepito și... din nou nu le dă să mănânce. Mai târziu bunica îl cheamă pe băiat:

- Hai să mănânci! Uite, ți-am făcut turte și niște ouă mai moi, așa cum îți plac ție!

- Nu mănânc, nu-mi este foame, răspunde copilul.

Bunica privește către copil, se gândește puțin, zâmbește și întreabă:

- Sar dikhav san but xolãriko p-ël mirre khajnõrrã. So kerde von tuqe?

- Na le khajnã, maj but le duj bašne! amboldel o čhavorro. Sa i rãt na aštilem te sovav lenθar!

- Xatãrav akana, phenel i phuri. Kadja si, von bašen sa i texarin. Tha', šaj, palal so phenava tuqe e bašnesqi paramicì, na maj došalãresa len kadja but...

"Miënça thaj miënça berša maj anglal, o Bašno, o Kham thaj o Čhonut živenas anθ-e cerosqo thagaripen sar trin phrala. O maj lošalo anθar lenθe sasas o Bašno. Dìlavelas sa o vaxt le maj šukar dila, save aštin te anen i loš anθ-e manušenqo ilo...

Nic o Kham na sasas sar jekh xolãriko. Vov anelas o tatipen p-i phuv, thaj anθ-o dī e manušenqo. Ama, sa vrjãma xolãriko sasas o Čhonut. Xatãrdãsas kaj, butivar, le manuša, kana avelas e rãtãqo ačhipen, sasas but lošale te šunen e Bašnesqo bašavipen.

Anθ-jekh dēs, o Čhonut xolöl p-o čoro Bašno, sosqe na bašavelas sar kamelas vov, thaj nic jekh nic duj, del les dab, kadja zorales, ke čhudel les anθar o devel ži p-i phuv.

Kana avilãs o Kham te dikhel so kerdãs o Bašno, sosθar na maj šunel pes lesqo bašavipen, thaj šundãs so thaj sar sas, godīsardãs te kerel kris.

- După cum văd ești foarte supărat pe găinușele mele. Ce ți-au făcut?

- Nu găinile, mai mult cei doi cocoși! răspunde copilul. Toată noaptea nu am putut dormi din cauza lor!

- Înțeleg acum, spune bătrâna. Așa este, ei cântă toată dimineața. Dar, poate, după ce îți voi spune povestea cocoșului, nu o să-i mai învinovățești așa de mult...

"Cu mii și mii de ani în urmă, Cocoșul, Soarele și Luna trăiau în împărăția cerului ca trei frați. Cel mai vesel dintre ei era cocoșul. Cânta tot timpul cele mai frumoase cântece, care pot să bucure inima omului...

Nici Soarele nu era o fire posomorâtă. El aducea căldura pe pământ, dar și în sufletul oamenilor. Dar, mai mereu încruntată era Luna. Înțelesese că, deseori, oamenii, când se așternea liniștea nopții, erau foarte bucuroși să asculte cântecele Cocoșului.

Într-o zi, Luna se înfurie pe sãrmanul Cocoș, fiindcă nu-i cânta așa cum îi plăcea ei, și nici una, nici două, îl lovi atât de tare, de-l aruncă din cer până pe pământ.

Când apãru Soarele să vadă ce se întâmplase cu Cocoșul, de ce nu se mai aude cântatul lui, și a auzit ce și cum a fost, se gândi să-l răzbune.

- Avdïvesesθar, tu avesa e rătăqo šerutno thaj me p-o dïves. Amare droma rigărena pen sa vaxt. Thaj o Bašno ʒanela kadaja thaj uštela pes kana avava me texarinăθe, bašela lošaθar thaj marela le phaka, ama kana avesa tu našela te garavel pes.

Thaj kadja ačhilăs ʒi adēs. Kana xatărel o Bašno ke avel o Kham, marel e phaka thaj, îto, našel te bašel i texarin ʒi kana uştin sa e manuša; thaj sodevar xatărel ke avel o Čhonut, našel te sovel, te na maj dikhel kodoles savo čhudăs les anθar o devel.

I purani paramici maj phenel kaj, kana sas čhudino o Bašno anθar o devel, pesqe šukar dîlă ačhile anθ-e čerosqo thagaripen.

Von si le strafinăle čerxană, save dudăren e rătăqo kalipen.

Nùmaj le manuša but lačhe ileça aştin te šunen len. Kadaja si e čerxajenqi mùzika...

- Akana na maj inkerav xoli p-e čorre bašne! phenel o Pepito.

ʒav te maj dav len kukina!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- De azi înainte, tu vei domni peste noapte, iar eu peste zi. Drumurile noastre se vor despărţi pentru totdeauna. Iar cocoşul va şti aceasta şi se va trezi odată cu venirea mea în zori, va cânta de bucurie şi va bate din aripi, pe când la venirea ta se va grăbi să se ascundă.

Şi așa a rămas până astăzi. Când simte Cocoşul apropierea Soarelui, bate din aripi şi se grăbeşte să anunţe zorile până când se trezesc toţi oamenii; şi de câte ori presimte apropierea Lunii, aleargă să se culce, să n-o mai vadă pe cea care l-a aruncat din cer.

Povestea veche mai spune că atunci când Cocoşul a fost aruncat din cer, cântecele sale minunate au rămas în împărăţia cerului.

Ele sunt stelele strălucitoare, care luminează negura nopţii.

Numai oamenii cu sufletul bun pot să le asculte. Aceasta este muzica stelelor...

- Acum nu mai sunt supărat pe sărmanii cocoşi! zice Pepito.

Merg să le mai dau grăunţe!

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

DUJ ČHAVE (O BUTĬKERO ČHAVO THAJ O XOXAVNO)

Sasas jekhvar jekh phuro rrom, but barvalo thaj patĭvalo, ama, bezexenĭe, na sasas les čhave.

Anĭ-jekh dĕs, 3al vov pesqe phralesĭe, saves sasas les duj čhave, thaj phenel lenqe:

- Dikhen, mirre čhava!len, me sem but phuro thaj ĭi maj aĭtiv te kerav butĭ. Si man jekh baro kher, guruva, grasta thaj vurdon, bakră thaj but aver, saven, kana merava, kamav te mukhav len le kodolesqe maĭkar tumenĭe, savo si maj laĭho butărno thaj maj patĭvalo. Kodolesqe, phenel o phuro, mangav tumenqe te 3an anĭ-o gav te keren butĭ thaj savo kerela maj but love anĭa' trin dĕsa p-i pesqi butĭ, kodova te aĭhel (te beĭel) anĭ-o kher murro.

Ĭto (sig), ĭl duj phrala telărdine anĭ-o gav te roden te keren butĭ. Akana, o baro phral, pal'so godĭsarel pes jekh ĭira, 3al jekhe pesqe amalesĭe thaj phenel lesqe sa i paramĭĭi:

- Amal!a, de man jekh gălbeno thaj kana avava barvalo, me lăva o kher e phuresĭar thaj anava les palpale thaj vi maj but.

DOI FLĂCĂI (BĂIATUL CEL MUNCITOR ȘI MINCINOSUL)

A fost odată un rrom bătrân, foarte bogat űi cinstit, dar, din păcate, nu avea copii.

Într-o zi, merge la fratele său, care avea doi băieți űi le spune:

- Vedeți, băieții mei, eu sunt foarte bătrân űi nu mai pot să muncesc. Am o casă mare, boi, cai űi căruță, oi űi multe altele, pe care, când voi muri, vreau să le las aceluia dintre voi care este mai muncitor űi mai cinstit. De aceea, spune bătrânul, vă cer vouă să mergeți în sat să lucrați űi care va face (va câștiga) mai mulți bani în trei zile pe muncă, acela să rămână să stea în casa mea.

Repede, cei doi frați plecară în sat să caute de muncă. Acum, fratele cel mai mare, după ce se gândește un pic, se duce la un prieten de al său űi-i spune toată povestea:

- Prietene, dă-mi un galben űi când voi fi bogat, de voi lua casa de la bătrân, ți-l voi aduce înapoi űi chiar mai mult.

O kolaver phral, o maj cikno, gelo anθ-o gav thaj trin dësa kerdäs buti le gazenθar, saven sasas len grasta petalomasqe, lacharipnasqe kıkavă, vurdona kaj te aven lacharde, zi kana lias vi vov jekh gälbeno lovorro.

Avel, maj anglal, o baro çhavo thaj phenel:

- Dikh, kàko, andem tuqe jekh gälbeno pal'mirri buti thaj nič na nakhlina el trin dësa!
- xoxavel o çhavo.

O phuro liel o gälbeno dikhel lesθe thaj çhudel les anθ jag.

O çhavo ci phenel khané.

Avel vi o cikno çhavo thaj phenel:

- Dikh, kàko! Andem me tuqe jekh gälbeno, pal'mirri buti anθa kadala trin dësa.

O phuro, palem, liel o lovo thaj çhudel les anθ-jag.

Kana dikhläs o çhavo, sig xutel, thaj le duje vastença rodel te ankalavel o lovo anθar i jag.

O phuro rrom asal atunc thaj phenel:

- Va, va kadja si. Tu, çhave!a, kerdän buti phares vaş kadava lovo. Anθar kodoja te avel tut vi murro kher!

Kadja zanas vi ame ke o xoxavipen si les sa vrăma xarne punre.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Celălalt frate, cel mai mic, a mers în sat și trei zile a lucrat pe la oamenii care aveau cai de potcovit, căldări de reparat sau de reparat căruțele, până a câștigat și el un galben.

Mai înainte, vine fratele cel mare și spune:

- Uite, unchiule, ți-am adus un galben, după munca mea și nici nu au trecut cele trei zile - minte băiatul.

Bătrânul ia galbenul, se uită la el și îl aruncă în foc.

Băiatul nu spune nimic.

Vine și băiatul cel mic și spune:

- Uite, unchiule, ți-am adus un galben, obținut pe munca mea în astea trei zile.

Bătrânul, iarăși, ia banul și îl aruncă în foc

Când a văzut băiatul cel mic, sare iute și cu amândouă mâinile caută să scoată banul din foc.

Bătrânul rrom râde atunci și spune:

- Da, da, așa este. Tu, băiete, ai muncit din greu pentru banul acesta. De aceea, a ta să fie și casa mea!

Așa știm și noi că minciuna are întotdeauna picioare scurte.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I DOŚ

Murro kak kerel phuvăqe piră. Vov uśtel texarinăŋar, xunavel i phuv, anel pani, kerel i ćik thaj, pal'so kerel e piră, thol len avri anglal o kher, khamesŋe.

Anŋa jekh dės, pesqe duj čhavorre, jekh panze berśenqo thaj o kolaver deśudujenqo, maj baro, inklen, anŋar o kher jekhe golnăça thaj khelen penqe fŋtbalo. Nić jekh, nić duj, aresen paşe e piră, den e golnăça anŋa lenŋe thaj pharaven len.

O phuro dikhel, thol pesqe ěl vasta anŋ-o śero thaj phenel:

- Tu, cikne!a, tu 3a thaj beś anŋre, anŋ-o kher, te na maj dikhav tut e golnăça avri, thaj tu, phenel e maj baresqe, 3a thaj an aver phuv, pani, ker ćik thaj 3i rătăŋe te keres aver piră!

Ěl čhave mukhen o śero tele thaj zan. Rătăŋe, pućhel o maj baro čhavo pesqe dades:

- Dade!a, sosŋar phendăn nŋmaj manqe te kerav e piră, kaj vi murro phral kheldăs pesqe fŋtbalo, thaj vov beśel anŋ-o kher, thaj me, dikh, o savorro dės kerdem buti?

O dad amboldel:

VINA

Unchiul meu face oale de lut. El se trezeşte de dimineaţă, sapă pământul, aduce apa, face lutul şi, după ce face oalele, le aşează în faţa casei, la soare.

Într-o zi, cei doi băieţi ai săi, unul de cinci ani şi celălalt de doisprezece, mai mare, ies din casă cu o minge şi încep să joace fotbal. Nici una, nici două, ajung lângă oale, dau cu mingea în ele şi le sparg.

Bătrânul vede, îşi pune mâinile în cap şi spune:

- Tu, cel mai mic, mergi şi stai înăuntru în casă, să nu te mai văd cu mingea pe afară, iar tu, spune celui mai mare, du-te şi adu alt pământ, apă, fă lut şi până seara să faci alte oale!

Băieţii lasă capul în jos şi pleacă. Seara, băiatul cel mare îl întreabă pe tatăl său:

- Tată, de ce mi-ai spus numai mie să fac oalele, că şi fratele meu a jucat fotbal, iar el stă în casă, şi eu, uite, toată ziua, am muncit?

Tatăl răspunde:

- Dikh kothe! O rikono thaj o zukel khelen penqe mirre tiraxenqa thaj chinden len, za thaj an len orde!

O chavo sig' xutel, basel (akharel) pal'o rikonorro thaj liel jekh bari rovli te marel e maj bare zukles.

Avel, anel e tiraxa e kakosqe, sa chinde, thaj o phuro puchel les:

- Chave!a, sosθar mardãn nũmaj le zukles, ke vi o rikonorro cirdãs e tiraxenθar thaj vi vov chindãs len?

Atũnc, o baro chavo xatãrdãs sosθar o phuro ci pendãs khanć e tikne chavesqe sar te zal vi vov te kerel buti, thaj vi ke i doś e manuśesqi si vi pal'o phurimos lesqo.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- Uite acolo! Cățelușul cel mic și câinele se joacă cu pantofii mei și I-au rupt, du-te și adu-mi-i înapoi!

Băiatul sare repede, țipă după cățelușul cel mic și ia o bâță să-l bată pe câinele cel mai mare.

Vine, aduce pantofii unchiului, rupți de tot, și bătrânul îl întreabă:

- Băiete, de ce l-ai bătut doar pe câinele cel mare, că și cel mic a tras de pantofi și el i-a rupt?

Atunci, băiatul cel mare a înțeles de ce bătrânul nu i-a spus nimic băiatului mai mic să meargă și el să lucreze, dar și că vina umană se consideră și după vârsta omului.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I ZOR THAJ I GODÏ

Sasas jekhvar duj lache amala. Von sasas butarne thaj le duj sasas barvale. Sasas len sajekh khera, grasta, vurdona, thaj butvar kerenas buti khethanes.

Akana, o Stadian sasas jekh terno uco, thulo aj zoralo, thaj o Fabian sasas maj sano thaj maj tikno, ama but maj godaver.

Anθ-jekh des avel lenθe jekh raj thaj phenel:

- Me kamav te vazdav jekh kher thaj kamav te anav niste rukha anθar ves. Dikhav ke si tumen grasta thaj vurdona. Kana anen manqe lache rukha anθar o ves, me dav tumenqe po jekh galbeno panze rukhenθe.

- Miθto! - phenen e duj amala.

Texarinθar, telaren kodola duj amala, o Stadian thaj o Fabian, karing o ves te anen rukha. Akana, o Stadian, maj zoralo, chindas maj sig le rukha thaj phenel e Fabianosqe, prasaindoj les:

- Dikhes, phral!a, so bari si kadja buti kaj phenel pes ke tu san maj godaver, kana na-i tut zor? Si kana chinea tu panz rukha, me chinava des thaj lava duj galbenura kaθar o raj.

O Fabian dikhel lesθe, tha' ci phendās khané:

PUTEREA ȘI MINTEA

Erau odata doi buni prieteni. Ei erau harnici și amândoi erau bogați. Aveau case la fel, cai, căruțe și, deseori, lucrau împreună.

Acum, Stadian era un tânăr înalt, bine făcut și puternic, iar Fabian era mai subțire și mic de statură, însă mult mai deștept.

Într-o zi, vine la ei un boier, care le spuse:

- Eu doresc să-mi ridic o casă și vreau să aduc niște copaci din pădure. După cum văd, voi aveți cai și căruțe. Dacă îmi aduceți niște copaci buni din pădure, vă dau câte un galben la cinci pomi.

- E bine, spun cei doi prieteni.

De dimineață, pornesc cei doi prieteni, Stadian și Fabian, spre pădure să aducă lemnele. Acum, Stadian, mult mai puternic, a tăiat mai repede copacii și-i spune lui Fabian, luându-l în răs:

- Vezi, frate, ce așa mare lucru este că se spune că tu ești ceva mai deștept, dacă nu ai putere? Până ce vei tăia tu cinci copaci, eu am să tai zece și o să iau zece galbeni, de la boier.

Fabian se uită la el, dar nu spuse nimic.

Rãthe, kana telãrdine anθar o veś, jekhe plajinesθe, o vurdon e Stadianosqo, pharipnasθar, phagel pes thaj savorre kaśta peline p-o drom. Akana, o Fabian, asaindoj, e mujeça zi le kanenθe phenel:

- Dikh vi tu, phral!a, nić i zor na si bari butĩ, kana na-i tut dōsta godĩ!

Lazãrdo, o Stadian kidãs pesqe kaśta thaj ċi maj phendãs khanć.

Pućhlem man vi me, butvar, kas te avel les ćacĩpen?

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Seara, când au plecat din pădure, la un deal, de atâta greutate, căruța lui Stadian se rupe și toate lemnele căzură în drum. De această dată, Fabian, rãzând cu gura până la urechi, zise:

- Vezi tu, frate, nici puterea nu-ți este de folos, dacă nu ai și puțină minte!

Rușinat, Stadian și-a strâns lemnele și n-a mai zis nimic.

M-am întrebat și eu, de multe ori, oare cine să aibă dreptate?

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O LAĆHO AMAL

Sasas jekhvar duj laće amala. Va, si amare amala, o Stadian thaj o Fabian. Palal vi tume zanen, ël duj sasas godăver thaj laće butărne, kodolesθar e gaze akharenas len butvar te keren buti. O Fabian, sar zanel pes, vov sasas maj sano vi maj tikno, tha' pesqo amal, o Stadian, sasas maj uço vi maj zoralo.

Anθ-i jekh dës, akhardăs len o asavări te lačharen von vareso k-o asăv. Pal'so kerdine i buti, kerdi p-o savorro dës, o asavări phendăs lenqe:

- Na si man love te pokinav tumen, tha' aști te dav tumenqe aro sode aștin te angeren anθ-ël zēja. Si mišto?

- Va, va, si mišto - phendine kodola duj amala. Akana, o Stadian liăs jekh gono maj baro, thaj o Fabian jekh maj tikno, dikhes, sarkon pal' penqe zoră; thaj telărde khere. P-o drom, o Fabian pučhel pesqe amales:

-Na-i kadjă, phral!a, ke, kana aresas khere, rigăras o aro anθ-ël dujenθe, phralikanes, tha' na pal' sar kerdăm buti?

- N-aști, amal!a, kaj me angerav, dikhes, o maj pharo gono! Trebular te les vi tu jekh gono maj baro - phendăs o Stadian, asaindoj. Zandoj maj dur p-o drom, karing o kher, aresen jekhe panėsθe, kaj sasas jekh kaștutni phurt (pòdo).

PRIETENUL CEL BUN

Au fost odată doi prieteni buni. Da, sunt prietenii noștri, Stadian și Fabian. După cum știți, cei doi erau foarte deștepți și buni muncitori, de aceea multă lume îi chema să le dea de lucru. Fabian, după cum se știe, era mai slab și mai mic, în schimb prietenul său, Stadian, era mai înalt și mai puternic.

Într-o zi, îi chemă morarul pentru a repara câte ceva la moară. După ce au terminat treaba, ce dură toată ziua, morarul le spuse:

- Nu am acum bani să vă plătesc, însă vă pot da făină câtă puteți să duceți în spate. Este bine?

- Da, da este bine! - răspunseră cei doi prieteni. Acuma, Stadian a luat un sac mai mare, iar Fabian unul mai mic, de, fiecare după puterile sale; și au plecat spre casă. Pe drum, Fabian își întreabă prietenul:

- Nu-i așa, prietene, că, atunci când ajungem acasă, împărțim făina pe din două, frățește, și nu după cum am muncit?

- Nu pot, prietene, că eu duc – vezi - sacul cel mai greu! Trebuia să iei și tu un sac mai mare, spuse Stadian, râzând. Mergând mai departe, spre casă, pe drum, ajung la o apă, unde era o punte de lemn.

Nakhel o jekhto o Fabian, savo na sasas prã pharo vi sasas les jekh gono maj tikno vi maj lokho.

I phurt ci phagel pes.

Kana te nakhel vi o Stadian, vov, thulo, o gono pharo, krakkk! Phaglãs pes i phurt thaj kadava pelino e goneça anθ-o pani. But sig, vov astardãs pes te akharel:

- Ankalav man, phral!a, ankalav man!

- Ci ařiv, phral!a, ke kingãrav man thaj si řidro o pani! Trebulas te les vi tu jekh gono maj tikno, te na phagel pes o podo, amboldel o Fabian, asaindoj.

Ci zanav so maj kerdine el duj amala, tha` zanav kaj vi me siklilem kaj jekh lacho amal pharipnasθe prinzanel pes, thaj kon asal maj palal - maj miřto asal!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Trece mai intai Fabian, care nu era prea greu ři avea un sac mai mic ři mai uřor.

Puntea nu se rupe.

Cãnd sã treacã ři Stadian, el greu, sacul greu, craaac...! Puntea s-a rupt ři acesta cãzu cu sac cu tot în apã. Imediat începu sã strige:

- Scoate-mã, prietene, scoate-mã!

- Nu pot, prietene, cã mã ud ři este cam rece apa. Trebuia sã iei ři tu un sac mai mic, sã nu se rupã puntea, rãspunde la rãndul sãu Fabian, rãzãnd.

Nu řtiu ce au mai fãcut cei doi prieteni, dar řtiu cã am învãřat ři eu cã *prietenul bun la nevoie se cunoařte, iar cel ce rãde la urmã rãde mai bine.*

(Traducere în limba romãnã:
Jupiter Borcoi)

O BIAMALIPEN

Živelas, jekhvar, jekh barvalo manuś, saves sasas les duj śukar čhave sabiande / žemenurã. Kadava sasas vi nasvalo, vi but phuro thaj ċi maj anelas pesqe godĩ savo anθar pesqe čhave sasas biando jekhto, o anglutno. Akana, palal o ačar e thanesqo, e terne godĩsarenas pen: “kasqe mukhela o kher, kana merela amaro dad, kon te avel maj baro?”

Sa anθ-o kodova gav, beśelas jekh phuri rromni, jekh drabarni but prinžardi, godãver thaj patĩvali, savãθe avenas but manuśa de rodel po jekh svãto vaj te arakhen penqe o rodindo drab. E phrala - so godĩsardine pen, so nić – aviline, jekh palal jekh, ulavdines, e phurãθe:

- Dikh, phuri!e drabarni!e, phenel o jekhto, ker jekh drabaripen te merel murro phral, thaj dava tut sode love kamesa!

- Na si śukar so kames tuqe, phenel i phuri, tha’ av pala’ jekh kurko te phenav tuqe so si tut keripnasqo.

Pala’ duj - trin dësa avel vi o dujto phral:

- Ker te merel murro phral, te ačhav me kòrkorro e khereça mirre dadesqo thaj dava tuqe but love!

- Av pala’ jekh kurko! – phendãs palem i drabarni.

Aven le duj terne, svãko pal’ po jekh kurko, thaj phenel lenqe i phuri, vi jekhesqe vi averesqe:

DUȘMÂNIA

Trãia, odatã, un om bogat, care avea doi bãieți gemeni. Acesta era și bolnav și foarte bătrân și nu-și mai aducea aminte care dintre cei doi fii ai săi era nãscut mai întãi. Acum, dupã obiceiul locului, cei doi tineri se gândeau: „cui va lãsa casa, atunci cãnd va muri tatãl nostru, cine sã fie mai mare?”.

Tot în același sat, locuia și o bătrânã, vrãjitoare foarte cunoscutã, înțeleaptã și de încredere, la care venea multã lume sã cearã cãte un sfat sau sã gãseascã leacul. Frații - ce s-au gândit, ce nu - au venit, unul dupã altul, separat, la bătrânã:

- Uite, vrãjitoare bătrânã, spune primul, sã faci tu un descãntec, încât fratele meu sã moarã și-ți voi da câți bani poțești!

- Nu este frumos ce-ți dorești, spune bătrânã, dar vino peste o sãptãmãnã sã-ți spun ce ai de fãcut.

Dupã douã - trei zile vine și al doilea frate:

- Fã sã moarã fratele meu, sã rãmân eu singur cu casa tatãlui meu, și-ți voi da foarte mulți bani!

- Vino peste o sãptãmãnã! - spuse iarãși bătrânã.

Vin cei doi tineri, fiecare dupã cãte o sãptãmãnã, și le spune bătrânã, și unuia și altuia:

- Si nasul so kames te keres, çhave!a, tha' te avel pala' tiro dî. Dikh so trebul te keres! Anθ-o jekhto dës e Patradăqo, kana şunesa le başnes, başindoj jekhtones, te inkles avri anθar o kher thaj te zas e xanigaθe. Pal' so başela i trintovar o başno, te ankalaves duj kikavă panëça... Te zanes ke i jekhtoni si anθar zivipen, te lies o pani thaj te kingăres tuqe tire bala, thaj i dujto si meripen, kadja, e panëça anθar i dujto kikavi te kingăres e bala tire phralesqe.

Thaj, te avel patăvalo kadava drabaripen, i phuri dias svakonesqe po jekh ruputno lovorro, drabardo.

Nakhlăs o vaxt thaj, dikh, avel vi i Patradî. Sar başavdăs o başno, sig, le duj phrala, po duje kikavënça anθ-ël vasta, angaravdes, çoral, naşle karing i xaning te ankalaven pani, bi te dikhen pen jekh avereça.

Sar sas, sar na sas - tha' o drom zi ka-i xaning sasas pherdo kanrença, barrença thaj kaştença – dikh, o başno başel i trintovar thaj le duj çhave - phares, sa pusavde, dab dine - aresen jekhevarăθar paşal i xaning.

Baro si lenqo opralazbalipen, kana dikhen pen, tha' vi maj baro si kana dikhen paşal i xaning e phures, penqe dades, duje kikăvença anθ-ël vasta, savo phenel:

- Va, va, vi manqe sas manqe truś, tha', patăindos ke tume soven, avilem me te lăv pani.

- Este un lucru rău ceea ce vrei tu să faci, băiete, dar fie după inima ta! Uite ce trebuie să faci! În prima zi de Paşti, când vei auzi primul cântat al cocoşului, să ieşi afară din casă şi să mergi la fântână. După ce va cânta cocoşul a treia oară, să scoţi două găleţi de apă. Să ştii că prima înseamnă viaţă, să iei apa şi să-ţi umezeşti părul, iar a doua înseamnă moarte, astfel, cu apa din cea de-a doua căldare să uzi părul fratelui tău.

Şi, ca să fie şi mai credibil descântecul, bătrâna le-a dat fiecăruia câte un bănuţ de argint vrăjit.

A trecut timpul şi, iată, vine şi Paştele. Cum a cântat cocoşul întâia oară, cei doi fraţi, repede, cu câte două găleţi în mâini, pe furiş, hoţeşte, alergară către fântână să scoată apă, fără a se întâlni însă unul cu celălalt.

Cum a fost, cum n-a fost - iar drumul până la fântână era presărat cu spini, pietre şi crengi rupte din copaci – iată, cocoşul cântă a treia oară şi cei doi băieţi - cu greu, loviţi şi înţepaţi - ajung deodată lângă fântână.

Mare le este mirarea, când se văd unul pe celălalt, dar şi mai mare când îl văd lângă fântână pe bătrân, tatăl lor, cu două găleţi de apă în mâini, care zice:

- Da, da, şi mie mi-a fost sete, dar, crezând că voi dormiţi, am venit eu să iau apă.

Tha' akana, bešen xancï, mirre
čhava!len, te kingărav tumare bala, pal' jekh
purano ačar e Patradăqo, te del tumenqe o
Devel godi, sastipen vi baxt - phendăs o
phuro.

Sar zanenas pen dośale, vi lazane, vi
daraθar, le duj phrala naśline sar i balval.

But vaxt palal kodoja, o phuro dad
rovelas thaj pučhelas pes kaj thaj sosθar
naśline pesqe čhave, tha khonik či zanglăs so
te phenel lesqe.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Dar acum, așteptați puțin, băieții mei,
să vă umezesc părul, după un vechi obicei de
Paști, să vă de a Dumnezeu înțelepciune,
sănătate și noroc, spuse bătrânul.

Cum se știau vinovați, rușinați, dar și
de frică, cei doi frați au luat-o la fugă, iute ca
vântul.

Mult timp după aceea, bătrânul tată
plângea și se întreba unde și de ce au fugit
băieții săi, însă nimeni nu a știut vreodată ce
să-i răspundă.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I DUTI

Amenθe, anθ-o gav, zivelas jekh but pherasutno phuro, o Petràke. Les maj sasas les jekh phral, o Mihaj, maj terno, saves ci maj dikhlãsas les sar d-ajekh trine beršenθar... Cáćipnasθe, kodova sas unzilo lesqe lovença, panze šelença, tha' nić kadja te na maj avel te dikhel pesqe phrales, le maj bares! Bićhaldãs vov lesqe vi jekh poštaqo lilorro, tha' khanćesqe. So godisarel o phuro Petrake, so nić, anθ-jekh dės kerel pes mulo. Sig, pesqi rromni gelãs te del telefòno k-o Mihaj, anθ-o gav, te phenel lesqe i bari bibaxt. Thaj avilãs sig o Mihaj, e vurdoneça, but xolãriko, thaj liel te rovel, bare aj phare asvinença, sar palal jekh but kamlo phral. Anθ-o kher, i Agustina, jekh phuri rromni, prinzardi drabarni thaj but pativali, beșelas vi voj paše o mulo, but xolãrdi... Maj sasas varesode rroma, tha', sar sasas but tato anθ-o kher, beșenas avri, anglal o kher, p-i ćar thaj denas dũma jekhaθar, averãθar, sar si lenqo acar. Anθ-o kher, o tikno phral, sar rovelas thaj dãs te ćumidel o vast e mulesqo, thaj, sar – nisar, perel o ćacó vast opral o kolin e Petrakesqo.

- Vaj manθar! – liel te cipil i Agustina. Te na azbas les! Kana si tut kha-jekh vunzilipen lesθe, akana si o vaxt te des les palpale, kaj, avere ćandesθe, bare marãzurã thaj pharimata avena tut thaj si baro bezex te na des e mulesqe so mangel vov!

DATORIA

La noi în sat trăia un bătrân mereu pus pe glume, moș Petrache. El mai avea un frate, ceva mai tânăr, pe Mihai, pe care nu-l mai văzuse însă de vreo trei ani...Într-adevăr, acesta îi era dator cu cinci sute de lei, dar nici așa, să nu mai vină să-și vadă fratele mai în vârstă! I-a trimis și o scrisoare prin poștă, dar degeaba. Ce se gândește moș Petrache, ce nu, într-o zi se preface mort. Repede, nevasta sa s-a dus să dea telefon lui Mihai, în sat, să-l anunțe de marea nenorocire. Și a venit Mihai repede, cu căruța, foarte supărat, și a începe să plângă cu lacrimi mari, grele, așa ca după un frate foarte mult iubit. În casă, Agustina, o bătrână rromnie, vrăjitoare recunoscută și foarte respectată, veghea și ea lângă mort, foarte supărată. Mai erau câțiva rromi, dar, fiind foarte cald în casă, stăteau afară, în fața casei, pe iarbă, discutând de una de alta, cum le este obiceiul. În casă, fratele mai mic, cum plângea, se aplecă să sărute mâna mortului, însă, cum - necum, mâna dreaptă a lui Petrache căzu de pe piept.

- Vai de mine! - începe să strige Agustina. Să nu-l atingi! Dacă ai vreo datorie la el, acum este timpul să i-o înapoezi, căci, altfel, mari necazuri și greutăți vei avea și e mare păcat să nu-i dai mortului ce-ți cere!

O Mihaj, vi lazardo vi darano, godisarel pes xanci thaj phenel:

- Va, va, cãces, bisterdemas! Thaj ankalavel anθar o posoci duj sela love thol len anθ-o vast e mulesqo thaj vazdel les palpale opre, p-o kolin. Nũmaj ke, nic jekh, nici duj, vi o kolaver vast, o zervo, pelãs opral o kolin e Petrakesqo, pharo sar jekh barr.

- Vaj manθar! Vaj manθar! – cipil, palem, i Agustina, sar anθar o muj e sapesqo. So kerdãn, phral!a, so kerdãn! Baro vunzilipen si tut lesθe, kana peline kadja e vasta opral o kolin e mulesqo! Godisar tut mišto thaj dikh so trebule te des les palpale, ke baro bezex avela p-o tiro sero!

O Mihaj, zilto (gãlbeno) ka-o muj, bare daraça, kerel pes ke maj godisarel pes thaj maj ankalavel jekh sel lej thaj, thovindoj le love anθ-o zervo vast e mulesqo, kerel pesqe trușul thaj vazdel vi kadava vast palpale p-o kolin.

Savorre butã sar savorre, tha' kana pelãs vi o cãco punro e mulesqo, o Mihaj, izdralindoj sar i patrin, liel te akharel:

- Va, va, phral!a, zanav, tha' ci maj si man love. Beș xanci te bikinav jekhe grastes kaθar o vurdon thaj dava tut vi le kolaver duj sela lej. Nũmaj ke o pherasutno Petrake, dindoj pes tele opral i meseli, phenel:

Mihai, și rușinat și înfricoșat, se gândește puțin și spune:

- Da, da, adevărat, uitasem! Și scoate din buzunar două sute de lei, le pune în mâna mortului și o ridică înapoi pe piept. Numai că, nici una nici două, și cealaltă mână, mâna stângă, căzu de pe pieptul lui Petrache, grea ca o piatră.

- Vai de mine, vai de mine! - urlă iarăși Agustina, ca din gură de șarpe. Ce-ai făcut, frate, ce-ai făcut? Mare datorie trebuie să ai față de el, dacă au căzut mâinile așa de pe pieptul mortului. Gândește-te bine și vezi ce trebuie să-i dai înapoi, căci mare păcat va fi pe capul tău!

Mihai, galben la față, înfricoșat, se face că se mai gîndește și mai scoate o sută de lei și, punând-o în mâna stângă a mortului, își face cruce și ridică și mâna aceasta înapoi deasupra pieptului.

Toate ca toate, dar când a alunecat de pe masă și piciorul drept al mortului, Mihai, tremurând ca frunza, începe să strige:

- Da, da, frate. Știu, dar nu mai am bani. Așteaptă numai puțin să vând unul din caii de la căruță și-ți voi da și celelalte două sute de lei. Numai că șmecherul de Petrache, coborând de pe masă, îi spune:

- Na, na, phral!a, mukh manqe le grastes, vaś le kolaver duj śela lej, thaj sa avela miśto. Tha' vi maj miśto fal man akana ke dikhlem tut! - maj phenel o Petrake asaindoj.

Thaj kodolesqe ke o Petrake sasas jekh lacho rrom, jekh dēs thaj jekh răt ačhiline kodola, save avilinesas kothe, «mulesθe», thaj astarde pen te baśaven, te xan vi te pien, kaj phenesas ke si abāv. Asandile but e rroma, kana aśunde kadaja paramići.

Maśkar e duj phrala na maj sas nić jekh xoli, tha' kadaja paramići ċi sas bisterdini but vaxt le rromenθar anθar o kodova gav.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- Nu, nu, frate, lasă-mi mie calul, pentru celelalte două sute de lei, și totul va fi bine. Dar și mai mult mă bucur acumă că te-am văzut - mai spune Petrache râzând.

Și pentru că Petrache era un bun rrom, o zi și o noapte au rămas cei care veniseră acolo, «la mort», și s-au apucat să cânte, să mănânce și să bea, de ziceai că este nuntă. S-au distrat mult timp rromii, care au auzit această poveste.

Între cei doi frați nu a mai fost nici o supărare, dar povestea aceasta nu a fost uitată mult timp de rromii din acel sat.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O KALO, MURRO AMAL

O Menau avel školaθar. Anglal so te 3al khere, ačhavel pes k-o kàko Dinu. Si mùsaj te dikhel le Kales. O Kalo si pesqo amal, o šukar grast e phuresqo, anavime kadja, sosqe si kalo sar o angar. Sa vrjâma, o Menau anel e Kalesqe vareso guglipen, thaj palal kodoja anklet p-o grast, grastârel les. Vi o éhavo vi o grast si but lošale kana našen p-i vazi kaθar e gavesqi rig.

- Adēs si te paruvav lesqe pètala! phenel o kàk Dinu. Kana manges te des vast man...

- Sar te na... amboldel lošalo o éhavorro.

O satrări uzârel le grastesqe khura, khon3arel le pètala, anel le échandre.

- Akana si te inkeres lesqo punro. Te inkeres les mišto, te marav lesqe o pètalo!

O éhavo, lošalo vi but ilârdo, liel angalânθe e grasteqo punro thaj pučhel:

- Kàko, tha' dikh le pètala si lole, thabaresa e grastesqo punro!?

- Hm, na dara, éi dukhal les i khur, kadja maren pen le pètala te bešen maj mišto.

Maj si les xancî. O kak mardās jekh po jekh le trin pètala. O Kalo bešel šando sar kana na si khanć. O éhavo khinilās.

KALO, PRIETENUL MEU

Menau vine de la școală. Înainte de a merge acasă, se oprește pe la unchiul Dinu. Trebuie să-l vadă pe Kalo (Negru). Kalo este prietenul său, un armăsar frumos, al bătrânului, numit așa, pentru că este negru ca tăciunele. Totdeauna Menau îi aduce lui Kalo ceva dulce, după care îl încalecă, îl călărește. Atât băiatul cât și calul sunt foarte fericiți când aleargă pe câmpul de la marginea satului.

- Astăzi trebuie să-i schimb potcoavele! Spune unchiul Dinu. Dacă vrei să mă ajuți...

- Cum să nu ... răspunde bucuros băiatul.

Fierarul curăță copitele calului, pregătește potcoavele, aduce caielele.

- Acum trebuie să-i ții piciorul. Să-l ții bine, să-i bat potcoava!

Băiatul, bucuros și foarte emoționat, ia în brațe piciorul calului și întreabă:

-Unchiule, dar uite potcoavele sunt roșii, vei frige piciorul calului!?

- Hm, nu-ți fie frică, nu-l doare copita, așa se bat, se potrivesc potcoavele, să se așeze mai bine.

Mai are puțin. Unchiul a pus una câte una trei potcoave. Kalo stă liniștit ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Băiatul a obosit.

Dikhel karing pesqo amal. Anþa pesqe kale jakha fal les ke dikhel jekh asvin:

- Le jekh kotor guglipen, na dara, maj si xancï, phenel vov lokhes.

- Gàta! phenel o phuro. De lesqe drom. Šaj te des les te piel pani.

O Menau našel sig (ito) xaningaþe, anel jekh kïkãvi panëça thaj, sar nisar, kana te del le grastes te piel, çhorel o pani p-ël lesqe punre. Jekh parno vras vazdel pes opral le tate petala. Niç jekh niçi duj, but daravdo, o Kalo, xutel opre duje punrença thaj našel sar i balval. Kon te ačhavel les? O çhavorro ačhiläs sar baresqo tïlo.

O grast xutel jekh bar, xutel duj thaj aresel anþ-e luludănqi barörri e perutnãqi le kakosqi. Kothe, aver butï! Duj bare žukela lien te bašen but zorales thaj te sikaven penqe danda karing o Kalo.

Maj si les jekh bar. Palem xutel o çorro grast i bar thaj aresel p-o drom. Le autovurdona ačhaven ito sar aštin vi von.

Lokhorres, pašol vi o Menau. O grast dikhel karing lesþe but daravdo. Palem kamel te našel.

- Dikh, Kale!a, phenel o çhavo. Vov zinzarel lokhes o vast kaj si les jekh kotororro guglipnasqo.

Mâinile îi tremură dar nu spune nici el nimica. Privește către prietenul său. I se pare că vede în ochii săi negri o lacrimă:

- Ia o bucată de zahăr, nu-ți fie frică, mai este puțin, spune el încetișor.

- Gata! spune bătrânul. Dă-i drumul. Poți să-i dai să bea niște apă.

Menau aleargă repede la fântână, aduce o găleată cu apă și, cum necum, când să-i dea să bea, vărsă apa peste picioarele calului. Un abur alb se ridică deasupra potcoavelor fierbinți. Nici una nici două, înfricoșat, Kalo, sare în două picioare și fuge ca vântul. Cine să-l oprească? Copilul rămase ca o stană de piatră.

Calul sare peste un gard, sare peste al doilea și ajunge în grădinița cu flori a vecinei unchiului. Acolo alta! Doi câini mari încep să latre foarte tare își arată colții către Kalo.

Mai are un gard. Din nou sare sărmanul cal gardul și ajunge în șosea. Mașinile opresc cât pot de repede.

Încetișor, se apropie și Menau. Calul privește către el înfricoșat. Vrea să o ia la goană din nou.

- Uite Kalo! - spune copilul. Întinde ușor mâna în care are o bucățică de zahăr.

O grast na maj našel, mukhel e chaves
te astarel les kaθar o salivari.

Le manuša p-o drom pašasan.

- Ame na aštilãm te astaras les!

- O Kalo si murro amal! phenel
barikanes o Menau.

Nũmaj o kako Dinu na asal. Godisarel
pes so phenela e phurãqe, lesqi perutni, kaj
ačhilãs bi luludẽnqi anθar pesqi bar.

(Kidini kaθar o

Jupiter Borcoi)

Calul nu mai fuge, îl lasă pe băiat să-l
prindă de căpăstru.

Oamenii de pe drom zâmbesc.

- Noi nu am putut să-l prindem!

- Kalo este prietenul meu! spune
mândru Menau

Numai unchiul Dinu nu râde. Se
gândește ce-i va spune bătrânei, vecina sa,
care a rămas fără florile din curtea sa.

(Traducere în limba română:

Jupiter Borcoi)

O RROMANO THEM

- Mami!e, ame, le rroma, kaθar avas?

- pučhel i Amàlia.

I Agustina, i phuri daj, nakhavel o vast opral pesqe parne bala, pašasal, dikhel karing i tikni čhajorri, phandel maj mišto o dikhlo p-e pesqo šero thaj phenel:

- Sar siklilăn vi tu, školaθe, šaj ke le rroma aven anθar o purano them Indîa, tha' mirri daj maj phenelas manqe vi aver paramicã. Phenava vi tuqe jekh maškar lenθe...

„Varekana, anθ-jekh purano vaxt, le rromen sasas len jekh but šukar them telal o baro devel. Sode vaxt nakhlăs atuncaθar, fêri i phuv aštil te phenel. Kodole vaxtesθe, o rromano tabòro sasas p-i rig e paniesqe. Le càxre bešenassukar jekh paše averesθe. Le murša astarenas mačo vaj marenas e sivrăça o sastrin, thaj le žuvlă kerenas xamos thaj arakhenas le čhavorren vi le phuren.

Anθ-jekh šukar milajesqo dês, le drabarnă xatârde sar jekh baro pharimos:

- Le kale marutha čhorena bari xoli p-o amaro nămo!- phende von savorrenqe.

ȚARA RROMILOR

- Bunico, noi, rromii, de unde venim? - întreabă Amalia.

Bunica Agustina își trece mâna peste părul său alb, zâmbește, privește către fetiță, își potrivește baticul mai bine pe cap și răspunde:

- Așa cum ai învățat și tu, la școală, poate că rromii vin din vechea Indie, dar mama mea îmi mai spunea și alte povești. Îți voi spune și ție una dintre ele...

„Cândva, demult, rromii aveau o țară minunată sub nemărginirea cerului. Cât timp a trecut de atunci doar pământul poate spune. Pe vremea aceea, șatra era așezată la marginea unei ape. Corturile erau așezate frumos unul lângă altul. Bărbații prindeau pește sau prelucrau fierul cu ciocanul, iar femeile găteau și aveau grijă de bătrâni și copii.

Într-o zi liniștită de vară, ghicitoarele simțiră ca o mare primejdie:

- Norii negri vor vărsa o mare mânie pe neamul nostru! spuseră ele tuturor.

Ćacipnasqe, pala' trin dësa, astardäs te marel jekh bari balval. Le Devla ćhudine pani thaj jag p-i phuv sa i rät. Le grasta, le rromenqe daranile, tha' e manuša, bare ileça, line len anőre k-i cãxre. Texarinãőe, p-i vãzi, sa sasas phagerdo.

- So kerasa akana ? – pućhenas von.

- Le ćhavorre si bokhale! akharenas le rromnã.

- Na daran, na daran! - phendäs o maj phuro rrom, lenqo bulibaša. Astarasa maćho kaőar o pani, 3i kana šukőla thaj šaj te xunavas palem i phuv.

Le manuša gele paněőe, nãvodurença, te astaren maćho. Vi kana däsas but brišind, thaj o pani e lenãqo sasas uőo, nić jekh maćho na dikelas pes. Pan3 dësa rodinde p-ěl plajinã, khanćesqe. Khanikas na sasas so te xan, nić le manušen nić le grasten.

- Trebal te keras vareso! phende e rroma.

- Thon e grasten vurdonenőe, kaj 3asa anőa aver them te rodas xaben, 3i kana thavdena le panã opral amari phuv! - akharel o Phuro

Le rroma phirde but berša anőar but thema thaj phuvã anőa sa i lùmja. Phirenas e caxrença, aćhavenas pen paše e panã vaj p-ěl vazã, xancĩ vaxt.

Într-adevăr, după trei zile, veni o furtună cumplită pe pământ. Zeii au aruncat cu apă și foc toată noaptea asupra pământului. Caii rromilor se speriară, însă oamenii, miloși, îi luară în corturile lor. Dimineața, pe câmpie, totul era distrus.

- Ce vom face acum? – se întrebau ei.

- Copiii sunt fãmânzi! strigau femeile.

- Nu vă speriați, nu vă temeți! - spuse cel mai bătrân rrom, bulibașa lor. Vom prinde pește din râu, până când se va usca și vom putea iar să lucrãm pământul.

Oamenii plecară la râu, cu nãvoadele, ca să prindă pește. Deși plouase mult, și apa râului era limpede, nici un pește nu se vedea în ea. Cinci zile au căutat pe dealuri degeaba. Nimeni nu avea ce mânca, nici oamenii, nici caii.

- Trebuie să facem ceva! spuseră rromii.

- Închãmați caii la căruțe, pentru că vom merge în altă țară să ne căutãm hranã, până când se retrag apele de pe pământul nostru! - strigă Bãtrãnul.

Rromii umblarã mulți ani prin multe țări și pãmânturi în toată lumea. Umblau cu corturile, se opreau în apropierea apelor ori pe câmpii, pentru puținã vreme.

Kerenas buti te kiden vi love.
Lačharenas kăkăvă, vurdona, petalonas
grasten, sikavenas e manušenqe sar te sastăren
le grasten thaj but aver. Pala' maj but bersă,
kana kamle te irinen pen anθ-o lenqo them,
khonik na maj žanelas kaj si kodova than.

Le drabarnă phende ke lenqo them
sasas lino le panănθar thaj ke vov si xasardo
p-o sa vaxt.

O vaxt nakhlăs, thaj e rroma siklile te
živen avere thanenθe, tha' inkeren anθ-lenqo
dī o purano than... Vi lenqi purani čhib thaj
acăra. Na bisterde nivar nič lenqe šukar dīlă.
Vi adēs le rroma roden penqo them, tha' ži
kaj arakhena les, o them e rromenqo si kothe
kaj von dikhline, jekhtones, e khamesqi dud".

(Adaptisardi kaθar o
Jupiter Borcoi)

Lucrau să strângă și bani. Reparau căldări,
căruțe, potcoveau cai, arătau oamenilor cum să
însănătoșească caii și multe altele. După mai mulți
ani, când au vrut să se întoarcă în țara lor, nimeni
nu mai știa unde este acel loc.

Ghicitoarele au spus că țara lor a fost
înghițită de ape și că este pe veci pierdută.

Timpul a trecut, oamenii au învățat să
trăiască în alte locuri, dar păstrează în sufletul
vechea țară... Și limba lor cea veche și
obiceiurile. Nu au uitat niciodată nici
frumoasele lor cântece. Și astăzi, rromii își
caută țara, dar, până o vor găsi, țara rromilor
este acolo unde ei au văzut pentru prima dată
lumina sorelui".

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

K- O ABĂV

Anθ-o gav si baro kidipen. Rroma, biprin3ande, phiren p-o drom but lošale. Von si but šukar hurăvde, thaj anθa lenqe vasta si but luludă. Si vi but vurdona p-o drom.

I rajnōrri Luludi nakhel paše lenθe thaj del lenqe lačo dēs. Le rroma ambolden laqe pašasavindoj..

- So keren?

- Avilām k-o abăv .

Jekh terno čhavo dikhel laθe, pašasal, thaj phenel:

- Haj vi tu amenča !

I Luludi asal, či phenel khanć, mukhel o šero tele thaj 3al maj dur.

Khere i daj žukerel la:

- Avilās o baro dēs. I Alina prandel pes! Si i maj lači tirri amalin. Si mūsaj te xurăves o maj šukar gad thaj i maj šukar coxa. godšarav, so dinimata de ingeras laqe?..

I phuri daj avel vi voj:

- Dikh, andem tuqe kadaja šukar angrustik. Tho la p-o naj! Te aves i maj šukar k-o abăv...

- Nais tuqe mamie!

NUNTA

In sat este zarvă mare. Rromi, necunoscuți umblă pe stradă foarte veseli. Ei sunt frumos îmbrăcați, și în mâini poartă multe flori. Sunt și multe căruțe pe stradă.

Domnișoara Luludi trece pe lângă ei și le dă buna ziua .Rromii îi răspund zâmbind.

- Ce faceți?

- Am venit la nuntă.

Un tânăr o privește, zâmbește, si-i spune:

- Hai și tu cu noi!

Luludi râde, nu spune nimica, lasă plecă capul și merge mai departe.

Acasă o așteaptă mama:

- A venit ziua cea mare. Alina se mărită! Este prietena ta cea mai bună. Trebuie să îmbraci cea mai frumoasă cămașă și cea mai frumoasă fustă. Mă gândesc ce cadou să-i faci?...

Bunica apare și ea:

- Uite ți-am adus acest inel frumos. Pune-l pe deget! Să fii cea mai frumoasă la nuntă...

- Mulțumesc bunico!

I phuri daj pašasal:

- Te aves baxtali!

K-o abǎv i Luludi gelǎs pesqe phraleça. Von ingerde e borǎqe, sumnakutne cǎnǎ, sar dinipen thaj but luludǎ.

- Nais tuqe, Luludie!

- Te aves but baxtali, te del tut o Del sastimos thaj baxt.

Kamav tuqe o maj barvalo kher, jekh barvali familǎa thaj le maj şukar čhavorre!

I Alina pašasal tha' anθa laqe strafinǎle jakha si duj khelavne asvinǎ.

- Čajlǎl tut i muzika? şunel i Luludi jekh gilabavdo glǎso paşe laθe.

- Vaa, sar te na, amboldel voj sigo.

- Le başavne si manθar anθ-o foro, thaj mangleman lenqe te başaven kadaja gili....vaş tuθe..

I Luludi iril o şero thaj dikhel e terne čhaves so akhardǎsas la k-o abǎv .

- Mangav tuqe şukar,... kheles mança? maj phenel sigo, jekh izdralno glasoça o čhavo.

Loli mujesθe sar i jag, i Lulugi dikhel karing pesqo phral, thaj phenel lokhes:

- Kana rugis man şukar...va, sar te na. nǔmaj ke na žanav kadja mişto...

Bunica zǎmbeşte:

- Sǎ fii fericitǎ!

La nuntǎ Luludi a mers însoţitǎ de fratele său. Ei au dus miresii cercei de aur şi foarte multe flori.

- Mulţumesc Luludi!

- Sǎ fii fericitǎ, sǎ-ţi dea Dumnezeu sănǎtate şi noroc.

Iţi doresc cea mai bogatǎ casǎ, o familie mare şi cei mai frumoşi copii!

Alina zǎmbeşte dar în ochii sǎi strǎlucitori îi joacǎ douǎ lacrimi .

- Iţi place muzica? aude Luludi deodatǎ o voce melodioasǎ lângǎ ea.

- Daa, cum sǎ nu, răspunde ea repede.

- Lǎutarii sunt de la mine din sat, şi le- Am cerut sǎ cǎnte aceastǎ melodie.. pentru tine..

Luludi întoarse capul si-l vede pe tǎnǎrul care o chemase la nuntǎ .

- Te rog frumos,...vrei sǎ dansezi cu mine? Mai spuse repede tǎnǎrul cu voce tremurǎndǎ.

Roşie la faţă ca focul, Luludi priveşte cǎtre fratele său, şi spune încetişor:

- Dacǎ mă rogi aşa frumos, binenumai cǎ nu ştiu aşa de bine ...

Si o jekhto abäv kaj avel i Lulugi. Thaj vi laqo jekhto khelipen .

- Me sem o Kosti, sem studènto !- phenel barikano o çhavo.

-Manqe phenel manqe Luludi, me sem k-o liçevo tha' godisarav vi me te 3av k-ifakultèta, nùmaj ke si manqe pharo te alosarav...

- Kana des man tirro telefonosqo gin, šaj te maj das duma ...šaj te dav vast tut vi siklövipnasøe...

Khere i daj thaj i mami vakären coral:

- O Kosti si anða jekh barvali familia. Lesqo dad si komersànto, lesqi daj bikinel luludă...

- Lesqo papu sas krisinitòri...

I Luludi kerel pes ke na šunel khané. Vazdel pes thaj 3al anða pesqi livni. „Si te te kerav manqe mirri tèma. Si man texara jekh eksàmeno. Si mùsaj te lăv jekh bari nòta... te siklövav vi vaš i fakultèta... šaj ke žutil man vi o Costi ...”

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Este prima nuntă unde vine și Luludi. Si primul dans.

- Eu sunt Costi, sunt student!- spune mândru băiatul.

- Eu sund Luludi, sunt la liceu dar mă gândesc să merg la facultate, numai că îmi este greu să aleg ...

- Dacă îmi dai numărul tău de telefon, putem să mai vorbim... pot să te ajut și la pregătire...

Acasă mama și bunica vorbesc în șoaptă:

- Costi este dintr-o familie mare. Tatăl lui este comerciant. Mama lui vinde flori...

- Bunicul lui a fost judecător rrom...

Luludi se preface că nu aude nimic. Se duce în camera sa. „Trebuie să îmi fac temele. Măine am un examen. Trebuie să iau o notă mare.. să învăț și pentru facultate...poate mă ajută și Costi...”

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

SAR KERES KADĂ ARAKHES

*“Savore manuša lien e chavenθar so
vi von dine pe dadenqe”*

Jekh rrom sas prandime jekhe bute
šukare rromnăça thaj khethanes sas len jekh
chavorro ehta – oxto beršenqo. E rromnă či
plaçalas lan kã o phuro bešel lença anθ-o kher
thaj phenel e romesqe:

- Me na kamav tire dades amença anθ-
o kher, îngăr les kaj kames. O rrom, xolăriko
tha' sar trebal te šunel e rromnăθar liel pesqe
dades thaj thol les anθ-i grastenqi štala.

Kothe, ingerelas lesqe te xal thaj o
phuro but xolăvdo sas, rovindoq anθ-e savorre
divesa.

O vaxt nakhel thaj kerindos pes šil o
rrom anel pesqe godi e phuresθar.

Anθa jekh dës phenel pesqe chavesqe:

- Čhave!a, 3a thaj inger e phuresqe
jekh ponăva te učarel pes laça, avela lesqe
šil.

O chavo liel jekh grastutni ponăva thaj
chindindoq lan anθ-e dujenθe ingerel jekh paš
e phuresqe. Avindoq anθar i štala lesqo dad
pučhel e chaves:

CUM FACI, AȘA GĂSEȘTI

*“Toți oamenii iau de la copii ceea ce
și ei le-au dat părinților”*

Un rrom era căsătorit cu o femeie
foarte frumoasă și împreună aveau un băiețel
de 7-8 anișori. Femeii nu-i plăcea că bătrânul
locuia cu ei în aceeași casă și îi spuse
soțului:

- Eu nu-l vreau pe tatăl tău cu noi în
casă, du-l unde vrei. Rromul, supărat dar
trebuind să-și asculte nevasta își luă tatăl și îl
duse în grajdul pentru cai.

Aici, îi ducea să mănânce și bătrânul
era foarte supărat, plângând în toate zilele.

Timpul trecu și pentru că se făcuse
frig, rromul își aduse aminte de bătrân.

Într-o zi, îi spuse fiului său:

- Fiule, du-te și du-i bunicului o pătură
să se acopere cu ea.

Poate că îi este frig. Copilul luă o
pătură pentru cai și rupând-o în două, îi duse
bătrânului jumătate. Întorcându-se din grajd,
tatăl său, îl întreabă pe băiat:

- Sosθar cí ingărdăn să i ponăva e paposqe thaj mukhlăn kathe jekh paš? O chavoro amboldel pesqe dedesqe:

- Te avel man vi anθa tuθe kodoja jekh paš kana phuro avesa.

Kana o rrom asundăs kadala lava gelo thaj andăs e phures palem anθ-o kher.

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikă)

- De ce nu i-ai dus bătrânului toată pătura și ai lăsat aici jumătate? Copilul îi răspunse tatălui său:

- Să am și pentru tine, acea jumătate, când o să fii bătrân.

Când rromul auzi aceste cuvinte se duse și îl aduse iarăși, pe bătrân în casă.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O GODĂVER ĆHAVORRO

Sas jekhvar trin rroma. Kadala kerdesas bare thaj but ćorimata anθ-e penqe dësa.

Anθ-jekh dës von thoven e jakha p-i jekh baro thaj šukar kher thaj ćorde kothar jekh gono pherdo sumnakutne lovença. Šunindoĵ amare trin rroma kã si rodine e šingalenθar godišarde von te garaven o ćordo sumnakaj. Akana, kaj te garaven les?

Kadja, telãrde von anθ-o veš. Kothe arakhle jekhe phures kaj živelas anθ-jekh kherorro.

Le trin ćora xakãrdile e phureça te garavel lenqe e love jekh pherdo berś.

Xramorsarde jekh kontrãkto maškar penθe. Anθa lesθe pheneleas kã na d-aština te len o somnakaj e phuresθar ži kana ći avena sã ãl trin ćora khethanesθe. Dine laćho dïves e phures thaj telãrdine. Kana resle duje šela metrurenθe maj intãl, jekh anθa le trin ćora phenel:

- Vaj manqe phrala!len, bistãrdem mirri kangli p-i phuresqi šinia.

- Ža parpale! Phenen le aver. Sigãr, akana ratõl.

O jekhto ćor gelãs parpale e phuresθe thaj phenel lesqe:

COPILUL CEL ISTET

Erau odatã trei rromi. Aceștia făcuserã mari și numeroase furturi în zilele lor.

Într-o zi, aceștia gãsirã o casã mare și frumoasã și furarã de acolo un sac plin cu bani din aur. Auzind cei trei cã sunt căutați de poliție, se gãndirã sã ascundã aurul furat. Acum unde sã-l ascundã?

Așa plecarã în pădure. Aici gãsirã un bătrân care trăia într-o bojdeucã.

Cei trei hoți, se înțeleserã cu bătrânul sã ascundã banii la el pentru un an întreg.

Au scris și un contract între ei. În el, au scris cã nu se va lua aurul de la bătrân pânã când nu vor fi toți trei, împreună. Dãdurã binețe bătrânului și plecarã. Când au ajuns la vreo 200 de metri de casã, unul dintre cei trei zise:

- Vai de mine, fraților! mi-am uitat piaptãnul pe masa bătrânului.

- Du-te înapoi, ziserã ceilalți. Grãbește-te, acum se întunecã.

Primul hoț veni înapoi, la bătrân și îi spuse:

- Puhre!a, kerdǎm aver godimos. Mirre amala kamen te garavas e love anθ- aver than.

O phuro, godisarel vi vov, xanci, thaj phenel:

- Sar? Pharuvden tumare inginimata?

- Va! Kana ci pakǎs inkli avri thaj pučh len!

Inklel o phuro avri thaj pučhel:

- So phenen, te dav les?

Le anglutne duj čora ambolden:

- De les, de les te avel sigo!

O čoxano čor liel o gono thaj našel leça. E kolaver duj čora, žukeren so žukeren thaj den godi kǎ lenqo amal ačhilo te pel vareso pimos e phureça, kodolesqe, gele maj dur p-i penqe droma. Kana agordilo o berś, ǎl čora avile te mangel e phuresθar penqe love.

Amboldinoj o phuro phenel lenqe:

- Ma naj man love, dinem len tumenqe!

- Xoxaves phure!a amen či dǎn amen khanć.

Akharas tut anθ-i kriss.

O krisǎqo dasno pučhel e phures:

- Phure!a si tut e love te des len?

- Naj man. Kaθar?

- Či žanav. Si tu šov dīvesa te rodes love! Kana či arakhesa o phandaipen xal tut.

- Batranule, ne-am facut alte calcule. Prietenii mei vor să ascundem banii într-un alt loc.

Bătrânul, se gândește puțin și zise:

- Cum, v-ați schimbat hotărârea!?

- Da! Dacă nu crezi ieși afară și întreabă-i.

Iese bătrânul și întreabă:

- Cum ziceți, să îi dau?

Primii doi hoți răspund:

- Dă-il să vină repede!

Pezevenchiul hoț luă sacul și plecă pe altă cărare. Ceilalți doi gândesc că prietenul lor a rămas cu bătrânul să bea oarece și-și văzură de drum. Când s-a împlinit anul, hoții au venit să-și ceară aurul (banii).

Răspunzându-le, bătrânul le zise:

- Nu mai am banii, vi i-am dat înapoi!

- Miști bătrânule, nouă nu ne- ai dat nimic.

Te dăm în judecată.

Președintele comisiei de judecată îl întreabă pe bătrân:

- Bătrânule ai să le dai bani?

- Nu-i am, de unde?

- Nu știu, ai șase zile să cauți banii, dacă nu, vei face închisoare.

P-o drom, anglal lesθe inklel jekh
čhavorro. Pherasno, o čhavorro pučhel e
phures:

- Phure!a sosθar san xolăvdo?

- ʒa khaθar, tiknorre!a, naj so te ʒanes tu.

O tikno či mukhel pes.

- Phen manqe, šaj te dav vast tut te na
maj aves kadja xolăriko!

Dikhindoj kadă o phuro vakărel e
tiknoresqe sã i paramiçi.

O tiknoro asal thaj bangărdinoj e
phures phenel lesqe vareso e kanesθe. O
phuro lošal pes thaj telărel asavindoj.

So phendăs o čhavoro e phuresqe ?...

O čhavoro phendăs e phuresqe te
prinʒanel kă o sumnakaj si lesθe thaj či del les
parpale e duj romen ʒi kana či avena sã îl trin
rroma kethanes sar si xramome anθ-o
kontrăkto maškar lenθe.

Kaj te maj arakhen von le trinto cores
so našlăs e lovença?

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikă)

Pe drum, în fața sa apăru un copil.
Buclucaș copilul îl întreabă pe bătrân:

- Moșule de ce ești supărat?

- Du-te de aici copile, n-ai ce să știi tu.

Copilul nu-i dă pace.

-Spune-mi, poate te ajut să nu mai fii
așa supărat!

Văzând că n-are de ales, bătrânul îi
povesti copilului tată povestea.

Copilul începu să râdă și aplecându-l
pe bătrân îi spuse ceva la ureche. Bătrânul se
bucură tare și plecă râzând.

Ce a spus copilul bătrânului?. .

Copilul i-a spus bătrânului să
recunoască că aurul este la el dar că nu-l va da
înapoi decât atunci când vor fi toți trei
împreună așa cum stă scris în contractul
dintre ei.

Unde să-l mai găsească pe cel de al
treilea hoț care fugise cu banii?

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

I GODÏ THAJ I BAXT

Anθ-jekh milajesqo dës paşe răătăθe p-o themesqo drom phirenas i godï thaj i Baxt.

Von nakhen paşa jekh manuś kaj xunavelas i phuv pesqe guruvença.

Dikhindoj les i Baxt, e córre rromes, bokhalo thaj khino phenel karing i godï:

- Dikh phej!e! me kamav te dav kadale romes jekh piri sumnakajeça!.

I godï del palpale:

- Na de les but love, ke p-i vazi si but manuśa save kamena te mudaren les anθar e love.

I Baxt palem na kamel te aśunel laqe phenăθe, thaj, marindoj pesqe vasta kerel te inklel angle o rrom jekh piri pherdi sumnakajeça.

Kana dikhel o rrom astardöl te cipisarel:

- Rroma!len, čhava!len aven te dikhen manθe. Dikhen so arakhlem! Dikhen o sumnakaj!

I godï phenel karing i Baxt:

- So keres akana? Avena le manuśa lesθe thaj sar žanes, lena lesqe love thaj mudarena les!

I Baxt but traśavdi, phenel:

MINTEA ȘI NOROCUL

Într-o zi de vară umblau, în ajun pe un drum de țară Mintea și Norocul.

Trecură pe lângă un sărman om care ara pământul cu boii.

Văzându-l, pe sărmanul om, Norocul flămând, obosit și zdrențuit zise Minții:

- Uite soro, eu vreu să-i dau omului acesta o oală cu aur.

Dar Mintea răspunse:

- Nu-i da mulți bani, că pe câmp sunt mulți oameni și-l vor omorî pentru bani.

Norocul, iarăși nu vrea să asculte de sora sa, și bătându-și palmele face să apară înaintea omului o oală plină cu aur.

Când văzu atâta bănet începu să strige:

- Oameni buni! Faților veniți la mine să vedeți! Uitați ce am găsit! Uitați cât aur!

Mintea zise către Noroc:

- Ce-o să faci acuma, vor veni oameni și ca să-i ia banii îl vor omorî.

Norocul speriată, rugându-se de Minte zise:

- Xastrav man phejorri!e, phen manqe so te kerav ke akana mudarenles le kolaver thaj na-i les nič jekh doś!

I godi marel pesqe vasta thaj so te dikhen? O rrom ito garavel o sumnakaj thaj kerel pes ke phiradöl pes, sar kana kerdäsas jekh pheras.

Dikhindoj les, le kolaver manuša asan vi von:

- Xoxavne!a, kaj sas te arakhes love p-i amari corri vazi?

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikä)

- Scapă-mă surioară, spune ce să fac că acum o să-l omoare ceilalți și nu are nici o vină!

Mintea își bătu și ea palmele și ce să vezi ? Iute rromul ascunse aurul și se prefăcu așa face nevoile, ca și cum ar fi făcut o glumă.

Văzându-l, ceilalți au început să râdă și ei:

-Mincinosule! Unde să găsești bani pe săraca noastră câmpie?

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

I BAXT THAJ I GODÏ

Anθ-jekh súkar milajesqo dës, p-o themesqo drom phirenas i Baxt thaj i godï.

Sar sas but tato avri thaj paśolas i rãti i godï phenel:

- Phej!e dikh paśol i kali rãt akana thaj ci daštãs te 3as maj angle. Me kamavas te sovas 3i texarinãœ ka te na malavas vareso nasulimata p-o drom. I Baxt amboldel:

- Si tut ćacimos. But khini sem vi me.

Dikh! Me sovava kothe p-o maśkar e doremesqo.

- Na-i mišto! phenel i godï, si maj mišto te 3as maj dur e dromesœar, te na uštavel amen vareso phimo...

I Baxt, śerali, ci kamel thaj sovel anθ-o drom. I godï durœl, so ćhudes e barreœa thaj thol pesqo śero tele, te sovel p-i ćar. K-o maśkar e ratãko, kaœar jekh abãv, avel jekh barvalo manuś pesqe vurdoneœa. Vov tradel sigo le duj zorale thaj súkar grasten.

Sar angaravdãsas vi o ćhonut, kana resle paše i Baxt le grasta daradile thaj sigo irisarden o vuron thaj len te našen p-i vazi. Sar, nisar thã na maj dikle vi e ćorre Godã thaj nakhle e vurdoneœa opral laœe. Śaj ke kodolesqe, le manuśa vi te avel len but godï, but mangel te avel len vi xanci baxt.

(Kidini kaœar o *Nikolae Pandelikã*)

NOROCUL ȘI MINTEA

Într-o zi de varã, spre înselat, pe un drum de țarã, umbla Norocul și Mintea.

Cum era foarte cald și se apropia seara, Mintea spuse:

- Frate , s-a-nnoptat, acum nu mai putem sã ne continuãm drumul. Eu aș vrea sã poposim pãnã dimineață ca sã nu întãmpinãm (oarece greutãți. Norocul rãspunse:

- Ai dreptate, și eu sunt foarte obosit.

Uite! eu o sã dorm aici în mijlocul drumului.

- Nu e bine, zise Mintea, ar trebui sã mergem mai departe de drum, sã nu ne calce vreun cãlãtor..

Norocul, încãpățãnat, nu vru și se așezã în mijlocul drumului. Mintea plecã de lãngã drum cãt arunci cu piatra și își puse capul jos și se culcã pe iarbã. La miezul noptii, de la o nuntã tocmai trecu un boier cu trãsura sa. El mãnã, iute pe cei doi cai frumoși ai sãi.

Cum și luna se ascunsese, cãnd au ajuns lãngã Noroc, caii se speriarã și iute întoarserãse cu trãsura fugind spre cãmp. Cum necum dar nu au mai vãzut-o pe sãrmana Minte și au trecut cu trãsura peste ea. Poate cã de aceea, oamenii și dacã au multã minte își doresc foarte mult și un pic de noroc.

(Traducere în limba romãnã *Nicolae Pandelicã*)

ÄL DOŠALE LOVE

Sas jekh var akana but berša jekh phuro kaj telărdăs anθ-jekh dës anθo veș te liel pesqe kašta vaș o ivend. Dikhindoj jekh baro thaj šuko rukh godisarel:

- Kadava kašt aresel man te pherav o vurdon -thaj astardilo te činel les. Agorindoj čhinipnasqo o rukh dikhel anθ-o mașkar e kaštesqo jekh kıkavi pherdi sumnakutne lovença. Kana dikhlăs la, e phures lăs les jekh bari traș. Vov širdel te nașel thaj te akharel:

- Dikh o mulipen! dikh o mulipen!

Sa p-o kodova drom avenas pesqe vurdoneça duj phrala save kana resle von paše o phuro pučen les:

- So si phure!a, so maladăs tut ?

- Dikhen, kothe telal o rukh, si o mulipen.

Le phrala pașon lokhes thaj kana dikhlen kadja but sumnakaj phenen e phuresqe:

- Kadja si phure!a, kadava si o mulipen! Naș ito!

Ačhile von, le duj phrala, thaj o maj baro, but barikano phenel:

- O Del! Diklăs amen phrala, akana sām but barvale! Dikhlăn sar xoxavdām e phures?

Maj palal, phenel palem:

BANII PĂCĂTOȘI

A fost odat demult un bătrân care a plecat într-o zi în pădure după în pădure să-și aducă lemne pentru iarnă. Văzând un copac mare și uscat el se gândi:

- Copacul acesta îmi este de ajuns ca să-mi umplu carul- și se apucă să-l taie. Terminând de tăiat cu securea, după ce arborele s-a prăvălit, văzu în trunchiul lui un vas de bani de aur. Când bătrânul pricepu ce era acolo, mare teamă îl cuprinse și îngrozit fugea și țipa:

- Uite moartea, uite moartea!

Pe același drum venau doi frați cu căruța care ajunși în dreptul lui și îl întreabă:

- Ce e moșule, ce ți s-a-ntâmplat?

- Uitați acolo sub copac este moartea!

Cei doi frați s-au apropiat ușor și când au văzut așa mult aur ziseră către bătrân:

- Așa este moșule, aici este moartea. Fugi!

Rămaseră cei doi frați și mândru cel mare zise:

- Dumnezeu! Ne-a binecuvântat frate, acum suntem bogați. Ai văzut cum l-am înșelat pe bătrân?

Mai apoi spuse din nou:

- 3a sigo khere thaj le vareso xabe. But butãqo si amen.

O tikno phral kana resel khere thaj phenel pesqe rromnãqe:

- Ker sigo vareso xaben thaj te thos anθa lesθe zurale meripnasqe draba, kamav te mudarav jekhe 3ukles!

Opre - tele duj ceasurenθe avilo o tikno phral e xabeça. Arakhel pesqe phrales pherdo paj, khino, thaj phenel lesqe:

- Mek vi man te maj xunavav phrala! Dikh andem tuqe te xas.

Xanavindoj vov te ãnkavel o sumnakaj o baro phral çoral, del les dab anθ-o šero thaj mudarel les.

Godisarel o baro phral:

- Akana sem but barvalo, te xav vi me xancã thaj te ãngerav mire love khere. Xal jekh kotor, duj thaj merel. Kadja açhilen sa e love, khanikasqe, paše o rukh.

Jekh rrom so dikhlãsas e phures so našelas maj angle, aresel paše o rukh, dikhel e duj phralen thaj phenel vi vov:

- Čacipnasθe, dikh kaj bešelas o mulipen!

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikã)

- Dute repede acasă și adu ceva de mâncare. O să avem mult de lucru.

Cel mic când ajunsese acasă și îi spusese soției:

- Pregătește repede ceva de mâncare și să pui în ea otravă puternică vreau să omor un câine!

După aproape două ore ajunsese fratele cel mic cu mâncare. Îl găsi pe cel mare, obosit, asudat și îi zise:

- Lasă-mă să mai sap și eu frate. Uite ți-am adus de mâncare.

Și săpând el ca să scoată aurul, fratele cel mare, pe ascuns, îl lovi în cap și-l omoară.

Gândi fratele cel mare:

- Acum sunt cel mai bogat, să mănânc și eu un pic și să-mi duc banii acasă. Mâncă o dată de două ori și muri otrăvit. Așa au rămas toți banii ai nimănui lângă copac.

Un om ce-l zărise pe bătrânul care fugea, mai înainte, când trecu pe lângă copac, îi vede pe cei doi frați și spusese și el:

- Într-adevăr, uite unde era moarte!

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelicã)

O JONO O GODĂVER

Bute vaxteça anglal, anθ-o jekh gav zivenas duj phure, savenqe o Del dāsas len jekh čhavo, kaj bučholas Jono.

Kana o čhavo barilo, phendās pirre dadenqe kā vov kamel te telărel te kerel pirro živipen. Phirindoj e gava, areslo k-i avlin jekhe dasesqi, savo čhută les štalari anθar jekh sovnakutno lovo p-o berś.

Žanelas o Jono te kerel savorenθar vi te xramosarel thaj te drabarel. Palal duj - trin čhona, o das čhută les sar pesqe čăce vasteça.

I anglutni buti e dasesqi sas o bikinimos e keženqo, e parfumurenqo thaj e sovnakutne bukănqo. O Jono sas but pativalo thaj o das kodolesqe inkerelas lesθe but. Le dases sasas les jekh šukar rakli, maj tikni sar o Jono, tha' le barvales ingerelas les i godi vi maj dur.

Kana agordile e trin berśa, o Jono lilă pirre love thaj kamlăs te telărel, vi kana sas les vareso p-o ilo anθar i rakli, savi bučholas Ankûca, thaj o das phendă lesqe:

- Mangav tut te maj áchos jekh čhon, ke me kam telarăv te kinav bută anθar mirre bikinlină thaj kamavas te áchos anθ-o muro than ži kana avava.

- Mišto, phenel o Jono, áchav thaj, kana te telăres, raja!na, le vi manqe e love so anklela tuqe maj anglal anθ-o drom. Dine pes dės lacho thaj o das telărdăs.

ION CEL ISTET

Cu mult timp în urmă, într-un sat trăiau doi bătrâni cărora Dumnezeu le dăduse un copil, care se numea Ion.

Când băiatul a crescut, a spus părinților cum că el vrea să plece să-și facă viața. Umblând prin sate, ajunsese la conacul unui boier care l-a pus ca birjar pentru un galben pe an.

Ion știa să facă de toate chiar și să scrie și să citească. După două-trei luni boierul îl numi ca mâna lui dreaptă.

Principală ocupație a boierului era vânzarea mătasurilor a parfumurilor și a bijuteriilor din aur. Ion era omul de încredere și de aceea boierul ținea mult la el. Boierul avea o fată frumoasă, mai mică ca Ion însă pe bogătaș gândul îl ducea mult mai departe.

Când s-au împlinit cei trei ani, Ion și-a luat banii și a vrut să plece, chiar dacă avea ceva la inimă pentru fată, pe care o chema Anuca, însă boierul îi spuse:

- Te rog să mai rămâi o lună, pentru că eu am să plec să cumpăr lucruri pentru prăvăliile mele și aș vrea să stai în locul meu până mă întorc .

- Bine, zise Ion, rămân, și când pleci cumpără-mi, cu banii aceștia și mie ce-ți va ieși mai întâi în drum. Si –au dat ziua bună și boierul a plecat.

Khethanes e dasnãça p-o drom, maladine trine rromnãn, saven sasas len anθ-jekh gono jekh mùca, kaj kamenas te mudaren lan, kã voj xalãs barãqe çiriklãn.

O das așunindoij sa kadala dinã e trin sovnakutne love thaj lilã la muca.

Pașal ratãθe, khine thaj bokhale, ačhavdile jekhe xabelinesθe, thaj mangle vareso xamasqo. O manuș e kheresqo phendãs:

- Si čhona kanaθar manθe ci maj xal khonik, ke aven e kermuse thaj xan o xamos p-e sinia.

Anindos pesqe godi, ke anθ-o gono si les mùca, o das phenel:

- Mišto, an vareso xamasqo thaj čhude p-i meseli thaj si te dikhes ke na-i te avel ci jekh kermuso thaj, bi te avel dikhlo, ankalãdvãs la muca thaj čhutãs lan pașal o punro la meselãqo.

Kana dikhlãs o manuș ke ci aven e kermuse, manglãs e dasesqe te del vi les thaj kam pokinel sode manglã pes lesqe.

O das kerdãs fòros leça thaj xatãrdile te bikinel lesqe la muca anθar trin gone pherde butãnθar. Aresindoij khere, o Jono, loșalo, pučhlãs les kana lãs vi lesqe vareso e trine lovenθar.

Taman akana o das andãs pesqe godi ke i mùca sas kindi anθar e love e Jonosqe thaj kaș-ti te aven sa lache, o barvalo manglãs le Jonos te alöl / alosarel pesqe jekh anθar le trin gone.

Împreună cu boiereasa pe drum au întâlnit trei rromițe, care aveau într-un sac o pisică, pe care voiau să o omoare fiindcă le mâncase puii din curte.

Boierul auzind toate acestea a dat cei trei galbeni ai băiatului și a luat pisica .

Spre seară, obosiți și flămânzi, S-au oprit la un han și au cerut ceva de mâncare. Hangiul le spuse:

- Sunt luni de când la mine nu mai mănâncă nimeni, fiindcă vin șoarecii și mănâncă totul de pe masă.

Amintindu-și de pisica din sac, boierul spuse:

- Bine, adu ceva de mâncare și aruncă pe masă și ai să vezi că nu vine nici un șoarece, și fără să-l vadă nimeni, a scos pisica și o puse lângă piciorul mesei.

Când a văzut hangiul că nu mai vin șoarecii, a cerut boierului săi dea lui pisica și-i va da câți bani dorește.

Boierul se târgui cu hangiul să-i vândă pisica pentru trei saci plini cu lucruri. Ajungând acasă Ion, bucuros îl întreabă ce i-a adus pentru cei trei bani pe care i-a dat.

De abia acum boierul își aminti că pisica a fost cumpărată din banii lui Ion și pentru ca toate să fie bune îl puse pe acesta să își aleagă unul din cei trei saci.

Vov alosardäs o maj purano thaj o maj tikno gono. Tha ´ kadava, sar nisar sas pherdo numäj sovnakutne butănthar.

Palal kadaja, o das dină le Jonosqe jekh than te kerel pesqe kher, maj däs les vi jekh bikinlin sar dinipen vaş i chej ...

O Jono andäs pirre daden thaj inkerdäs len pašal pesqe, 3i kana but phurile.

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelică)

El şi-a ales cel mai vechi şi mai mic sac. Însă acesta era plin numai cu lucruri din aur.

După aceea, boierul îi dădu lui Ion un loc unde să-şi facă casa, îi mai dădu şi o prăvălie ca zestre pentru fată....

Ion şi-a maj adus şi părinţii şi i-a ținut lângă el până la adânci bătrâneţi.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O ĆORRO RROM THAJ O BARVALO GAȚO

Sas jekhvar jekh ćorro rrom savo na ȓanelas so te kerel kaj te aresel vi vov barvalo sar pesqo perutno o gaȓo. Anȑ-ekh dės o gaȓo phendās e ćorre rromesqe.

- Așun, rrom!a, te kames te areses vi tu barvalo sar me, bikin sa so si tut kheresȑe thaj ȓa k-o Bukurėști, ke na but vrămaȑe si te areses barvalo.

O gaȓo phendās kadala bută asajpnaȓa.

O rrom, kaj delas pakiv pesqe perutnesqe, kerdās so phendās o gaȓo: bikindās sa so sas les vaș jekh mȓja lei thaj gelās k-o Bukurėști. Kothe arakhadilās jekhe barvale thaj but ȓangle manușeȓa. O rrom phendās lesqe sosȑar avilās vov k-o Bukurėști.

O butȓanglo thaj barvalo manuș puȓhlās e rromes:

- Sode love si tut?
- Si man jekh mȓja lei, phendās o rrom.
- ȓanes vareso? Kamav te dikhav sode san godăver. Me thav jekh mȓja lei thaj tu thos tiri mȓja lei; thav tuqe jekh puȓhipen thaj te ȓanes te des palpale lav k-o puȓhipen, tirre si e love te na xasardăn.

- Mișto, phenel o rrom, te așunav o puȓhipen!

- Kaj si o buriko e phuvăqe?

OMUL CEL SĂRMAN ȘI BOIERUL

Afost odată un rrom sărac care nu știa ce să facă să ajungă și el bogat ca vecinul său, nerrom. Într-o zi acesta îi spuse sărmanului rrom:

- Ascultă, rromule, de vrei să ajungi bogat ca mine, vinde tot ce ai pe lângă casă și du-te la București, că nu după mult timp vei ajunge și tu bogat.

Omul îi spuse aceste lucruri răsând.

Rromul care avea încredere în vecinul său a făcut tot ce i-a spus acesta: a vândut tot ce avea, pentru o mie de lei și a plecat la București. Acolo s-a întâlnit cu un om foarte bogat și cunosut. Îi spuse acestuia pentru ce venise în București.

Foarte priceputul și bogatul om îl întreabă pe rrom:

- Câți bani ai?
- Am o mie de lei, spuse rromul.
- Stii ceva? Vreu să văd cât ești de deștept. Eu pun o mie de lei și tu pui mia ta; îți pun o întrebare și dacă știi să răspunzi, ai tăi sunt toți banii, dacă nu, ai pierdut.

- Bine, spuse rromul, să aud întrebarea!

- Unde este buricul pământului?

- Kathe, telal tiri khur, phenel o rrom.
Te na patǎs, mapin te dikhes!

O butǝanglo manuś kaj na śaj
mapindǎs e phuvǎqo buriko, phendǎs e
rromesqe:

- Miśto, kadǎ si, phenel o barvalo
manuś. Akana thav tuqe aver pučhipen. Te
ǝanes te des man palpale lav, me dav tut duj
mǐje, te na, xasares tire duj mǐje.

- Miśto, phenel o rrom. Te aśunav vi o
dujto pučhipen.

- Sode si kaθar i Kali Derǎv ǝi k-i Loli
Derǎv? ǝanes te phenes?

- ǝanav, phenel o ćoro rrom, nić maj
but, nić maj frǐmi sode si kaθar i Loli Derǎv ǝi
k-i Kali Derǎv. Te na patǎs, mapin te dikhes.

- Miśto, phenel o barvalo manuś, kadǎ
si; kathe si tire duj mǐje.

- Raja, akana kamav te thav vi me tuqe
duj pučhimata. Te ǝanes, les mirre śtar mǐje,
te na, des man tu śtar mǐje.

- Miśto, phenel o barvalo manuś. Te
aśunav e pučhimata.

- Sar akharel mirre perutnes savo
phendǎs manqe te avav k-o Bukurǝşti ke
avava barvalo?

- Na ǝanav sar akharel les. Kathe si tut
śtar mǐje; akana si tut oxto mǐje. Akana phen
manqe vi o dujto pučhipen!

- Aici sub călcâiul tău, spuse rromul.
Dacă nu crezi, măsoară să vezi!

Omul cel deştept care nu a putut să
măsoare buricu pământului, i-a spus rromului:

- Bine, așa este spuse omul bogat.
Acum îți voi pune altă întrebare. Dacă știi să
răspunzi îți dau două mii, dacă nu pierzi cele
două mii ale tale.

- Bine răspunse rromul să aud și cea
de a doua întrebare:

- Cât este de la Marea Neagră până la
Marea Roșie? Știi să-mi spui ?

- Știu, răspunse sărmanul rrom, nici
mai mult nici mai puțin cât este de la Marea
Roșie până la Marea Neagră. Dacă nu crezi
măsoară să vezi.

- Bine, răspunse omul bogat, așa este;
aici sunt cele două mii ale tale.

- Boierule, acum vreau să-ți pun și eu
două întrebări. Dacă le știi, îmi dai cele patru
mii, dacă nu, îmi dai tu patru mii .

- Bine, zise omul cel bogat. Să aud
întrebările.

- Cum se numește vecinul meu care
mi-a spus să vin la București că voi deveni
bogat?

- Nu știu cum îl cheamă. Ai aici patru
mii; acum ai opt mii. Acum pune-mi și a doua
întrebare!

- Sar akharel e raşajes savo boladăs man?

- Nić ke kadava pućhipen na zanav te dav palpale lav. Akana si tut deşuşov mije lei.

- Ćăces te phenav tuqe, nić me na zanav sar akharel les, phenel o rrom. O rrom lăs pesqe love thaj gelo k-o diz te kinel pesqe grasta, guruvnă, bakră, bale thaj maj kindăs pesqe duj rromane vurdona.

Areslo khere, vov rodăs pesqe jekhe şukare ćhaja thaj kerdăs baro rromano abăv.

Akana vov areslo barvalo rrom.

O perutno savo phendăs le rromesqe te 3al k-o Bukurėşti, avilăs leşõe te pućhel les:

- Mirro kuć phral, phen manqe so kerdăn te areslăn kadă barvalo ke me asajpnasõe phendem tuqe te bikines sa so si tut thaj te 3as k-o Bukurėşti.

- Mirro perutno, me naisarav tuqe vaş o laćho lav kaj dăn man, ke adės areslem barvalo. Te kames, ker vi tu so kerdem me, şaj te avel vi tut i baxt savi sas man.

O barvalo perutno e maj barvale rromesqo gelo khere thaj bikindăs sa so sasas les paşal o kher thaj gelo k-o Bukurėşti. Kathe, k-o Bukurėşti, o ga3o patăndăs ke e 3ukela phiren e şingenća anθ-i porik thaj e bale e ćhurăća k-i korr thaj sekon 3eno savo si bokhalo ćhinel pesqe te xal.

- Cum îl cheamă pe preotul care m-a botezat?

- Nici la această întrebare nu ştiu să-ţi răspund. Acum ai şaisprezece mii lei.

- Adevărat să-ţi spun, nici eu nu ştiu cum îl cheamă, spuse rromul. Rromul îşi luă banii şi plecă la târg să-şi cumpere cai, vaci, oi, porci şi şi-a mai cumpărat şi două căruţe.

Ajuns acasă, şi-a căutat o fată frumoasă şi a făcut o nuntă mare rromă.

Acum ajunsese rrom bogat.

Vecinul care îi spusese rromului să plece la Bucureşti, a venit să-l întrebe:

- Scumpul meu frate, spune-mi ce ai făcut de ai ajuns aşa bogat că eu în derădere ţi-am spus să vinzi tot ce ai şi să mergi la Bucureşti.

- Vecine, eu îţi mulţumesc pentru sfatul bun pe care mi l-ai dat, că astăzi am ajuns bogat. Dacă vrei, fă şi tu ce am făcut eu, poate vei avea şi tu norocul care l- am avut şi eu.

Vecinul cel bogat al mai bogatului rrom merse acasă şi a vândut tot ce avea pe lângă casă şi a plecat la Bucureşti. Aici, la Bucureşti, omul a crezut că câinii umblă cu covrigii în coadă şi porcii cu cuţitul la gât şi oricare om care e flămând îşi taie să mănânce.

Areslo k-o Bukurèsti, o barvalo gazo lãs te xal thaj te piel e amalença. Na but vrãmaþe vov aþhilo bi lovenqo thaj bi amalenqo. Vov avilo palpale khere.

Sasto gav asandãs lesþar ke so kerdãs vov ke areslãs anþar barvalo óorro thaj so kerdãs o rrom ke areslãs anþar óorro kadja barvalo.

(Kidini kaþar o
Jonel Kordovan)

Ajuns la București, omul cel bogat începu să bea și să mănânce cu prietenii. Nu după mult timp rămase însă și fără bani și fără prieteni. Se întoarse acasă.

Tot satul a râs de el că ce a făcut el că a ajuns din bogat sărac și cum a făcut rromul care a ajuns din sărac atât de bogat .

(Traducere în limba română
Ionel Cordovan)

O RANGLĂRNO THAJ O ČHAVO

Anθ-jekh baro foros 3ivelās jekh rrom savo sas ranglărno thaj so kana anθ-o foros sas but ranglărne, āl manuša save kamenas te xarnären pire bala thaj te randen pen avenas amare rromesθe savo bučholās Štefano thaj savo sas but prin3ardo.

K-o udar e ranglărlnənqo anθ- A savore texarină bešelās jekh čhavorro e vasteça anzardo te mangel pesqe p-o jekh lovo anθ- a xamasθe.

Anθ-jekh dīves avilo e ranglărnesθe jekh barvalo thaj but prin3ardo manuś thaj phenel le ranglărnesqe:

- Sa o foros phenel kā tu san o maj lačho anθar āl ranglărne. Kana dašti te randes man bi te čhines man nūmaj xancī, dava tut deś sumnakutne love, vi kana nić te lav tiri kor, godīsar thaj phen manqe.

O ranglărno godīsarel thaj phenel kovles:

- But lačhe sas tivre barvală! Save me lava len anθ-e duj-trin berša vaś but maj lačhe si miri 3iv sar o merimos, thaj amboldel e barvalesqe.

- Te na aves xolăvdo pe manθe; si manqe traś bari te astardöv man.

BĂRBIERUL ȘI COPILUL

Într-un mare oraș trăia un om care era bărbier și chiar dacă în oraș erau mai mulți bărbieri, oamenii care vroiau să se tundă sau să se bărbierească veneau la romul nostru, care se numea Ștefan, și era renumit.

La ușa frizeriei în toate diminețile stătea un copil cu mâna întinsă și cerșea câte un ban pentru mâncare.

Într-o zi, veni la bărbier un foarte cunoscut și bogat om și îi zise:

- Tot orașul spune că tu ești cel mai bun dintre frizeri. Dacă poți sa ma barbieresti, fara sa ma tai, iti dau zece galbeni, iar daca ma rănești o să-ți iau gâtul pe loc, gândește-te și să-mi spui.

Bărbierul se gândi și îi spuse incet:

- De mare trebuință mi-ar fi fost banii ăștia pe care eu îi câștig în doi-trei ani, dar mult mai bună este viața, decât moartea, și îi răspunse bogătaşului:

- Sa nu fii supărat pe mine, omule dar mi-e frică să mă apuc.

Sunindoj o éhavorro, e udaresøar xutël thaj phenel:

- Raj! a kana kames randav tut me thaj des man äl love!

- Dav len tuqe te na éhineça man phenel o barvalo.

Astardilo o éhavorro thaj ranglã les bi te éhinel les. Kana dikhlã o lovãrno dãs les äl love thaj puçhlã les:

- Éhavorre! a sar o ranglãrno traşal te randel man thaj tu na!

O terno phendãs lesqe e kanesøe:

- Te éhinavas tut nùmaj xancĩ , sar e éhuri e randimnasqi sas manøe anø-o vast, p-o than lavas k-i kor. Šunindoj kadala lava o barvalo ankaladãs thaj maj dinãs e éhavorres deş žiltone love loşaøar ke cí éhindãs les.

(Kidini kaøar o
Nikolae Pandelikã)

Auzind, copilul de la usa, sari si zise:

- D-le, dacã vrei, te bărbieresc eu şi îmi dai mie banii.

- Ţi-i dau, zise bogatul, dar să nu mă tai.

Se apucã copilul, şi-l bărbieri fără să-l rănească. Când a văzut bogătaşul, îi dădu banii şi-l întrebă:

- Copile, cum de frizerul s-a temut să mă bărbierească şi tu nu?

Tânãrul îl aplecã pe bogătaş şi îi spuse la ureche:

- Dacã te-aş fi tăiat numai un pic, cum biricul era la mine în mână, pe loc ți-aş fi luat gâtul. Auzind acestea, bogătaşul a scos şi i-a mai dat copilului zece galbeni de bucurie că nu l-a tăiat.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelicã)

O BEZEX

Jekh čej terni sasas telãrdi pire dadeça te činel o giv, sas jekh dïves milajesqo, o ačhipen anzarelas sã o than. I balval na phurdelas.

P-i givlin grupurã manušenque zorinas o činimos e givesqo te ingeren les pire kherenøe.

Pašolas o maškar o dïvesesqo. I čhajaqi daj akhardãs la thaj phendãs laqe te anzarel e meseli thaj te zal xaningaøe te liel vareso paj šudro.

I čej linãs o čhorro thaj našlãs te resel xaningaøe. Pherdãs o čhorro pajeça šudro thaj kana te telãrel diklãs angla pesøe duj manuša phangle jekh avresøar/siamèzurã.

Le duj phrala dine dïves lačho thaj mangle e čejaje te na taršal thaj te del len vi lenqe te pen paj šudro.

I čej sigãrdi linãs pesqo dï anø-ël danda thaj pučhlãs len sostøar si phangle jekh avresøar.

Jekh anøa lenøe pendãs:

- O Del meklã amen kadã kasøe pokinas ãl bezexa kerde amare dadenøar.
- So bezex phenel i čhaj?
- Amare dada sas pašarde nãmurã thaj bi te zanen thaj te pučhen pire daden line pes, amari dej ačhili khamni thaj biandãs amen.

PĂCATUL

O fata foarte tânãrã se afla cu pãrinții la secerat, era o zi torida de vara, liniștea cuprindea totul. Vântul nu adia deloc.

Pe câmp, grupuri rãzlețe de oameni, grãbeau secerișul ca sã-și ducã grãul în hambare.

Se apropia prãnzul. Mama fetei o strigã și-i spuse sã pregãteascã masa, dar sã se ducã sã ia și niște apã rece de la izvorul din vale.

Fata luã ulciorul și se grãbi sã ajungã la fântãnã. Își umplu ulciorul cu apã rece, și când sã plece, vãzu în fața sa doi oameni cu un singur corp, erau siamezi.

Cei doi, frați dãdurã binețe și o rugarã pe fatã sã nu se sperie și sã le dea și lor sã bea apã rece.

Fata, deși grãbitã își luã inima în dinți și îi întrebã pe cei doi, de ce sunt legați unul de celãlalt.

Unul dintre ei, zise:

- Dumnezeu ne-a lãsat așã, ca sã plãtim pãcatul fãcut de pãrinții noștri.
- Ce pãcat? întrebã fata.
- Pãrinții noștri, deși rude apropiate / de sãnge, fãrã sã știe, și fãrã sã-și întrebe pãrinții s-au cãsãtorit, mama a rãmas însãrcinată și ne-a nãscut pe noi.

Mai palal kana asundãs ke si nãmurã ãl duj mukle pest tha' o vaxt naštisajle te parpalãren les. Kadã k-e ame samas barãrde e bibãthar kaθar i daj thaj nũmaj lache vun3ile sam ame adẽs.

-Mišto thaj na'j pharo te ziven kadã phangle? Kaθar len tumare sumagã Sar keren kana jekh kamel te zal anθe jekh than thaj o kolaver kamel avresθe? ... thaj la čhaja sas aver jekh xilãde pučhimata tha ' ačhadili.

- Le sumagã keren len amari mami. Kana si amen kamimata ververutne xakãras amen thaj keras len p-o jekh. I čhaj savi sigardolas kodolasqe k-e trebalas te čhol i meseli na daštisajli te inkerdøl te phenel:

-Te arakhel o Del! kadã sar phenenas sã ãl manuŠa save dikhenas len.

Tha' jekh anθa lenθe amboldel:

-Te arakhel o Del maj nasulenθar!

-So daštil te avel maj nasul kadalaθar? pučhel i čhej.

-Maj nasul daštil te avel atòska kana jekh anθa amenθe merela thaj o kolaver trebala te ingerel les anθo dumo.

I čhaj telardi sigãrindoij te čhol i sinia anθa pesqi familia. Anθ-i laqi godi avile e pučhimata. „Te na avava nãmo e čhaveça savesθar čajlol man bi te3anel vov? Si te pučav mire daden...”

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikã)

Mai târziu, când au aflat că sunt rude, cei doi S-au lãsat dar nu mai puteau sa dea timpul înapoi. Așa ca, noi, am fost crescuți de bunica dinspre mamã și numai datorită ei, noi suntem acuma.

- Bine, dar nu este greu sã trăiți așa, lipiți? De unde vã luați hainele? Poate cã unul vrea sã meargã într-un loc, iar celãlalt în alt loc.. si fata, ar fi avut o mie de întrebãri de pus. dar se opri.

- Hainele ni-le face bunica. Dacă avem dorințe diferite ne înțelegem și le rezolvãm. Fata, care se grãbea pentru cã trebuia sã punã masa nu se abținu sã nu zicã:

- Fereasca Dumnezeu! Așa cum spunea toatã lumea care-i vedea pe cei doi.

Dar unul dintre ei, zise:

- Fereasca Dumnezeu de mai rãu!

- Dar ce poate fi mai rãu, decãt atãt? întrebã fata miratã.

- Mai rãu poate sã fie atunci când unul dintre noi ar muri, iar celãlalt ar trebui sã-l poarte în spinare.

Fata, plecã grãbitã sã punã masa pentru familia sa, și în mintea ei, apãru întrebarea: „Oare eu sunt rudã cu bãiatul de care sunt indragostitã, fara ca el sã știe? O sã-mi întreb pãrinții.”

(Traducere în limba romãnã
Nicolae Pandelicã)

MAJ PACISAREL JEKH

Živenas jekhvar jekh rrom thaj jekh rromni. Ćore sas thaj o xanci kaj sas len ċi aċhavelas len te patān ka avena len vi dīvesa maj laċhe. Sas trin beršenθar khetanes thaj xakārdōnas devlikanes.

Lenqo kherorro sas tikno vaj uzo thaj šukar, so nas len sas jekh ċhavorro.

Anθ-o jekh dīves, avindoj butāθar, o rrom, khino, ka te xarnārel o drom, lilās lan pe xarnimasθe thaj nakhindoj p-i jekh pōdos, dikhlās anθ-i len jekh šero manuśesqo. So te avel ? puċhel pes o rrom. Bangilo thaj lilās, thoda phuvāθar o kokalo thaj dikhindoj lesθe anθ-e lesqi godī but puċimata ċhuile. Dikhindoj pes maj miśto anθ-o ċikat e šeresqo dikhlās xramome „maj pacisarel jekh”.

- Sar? phenel o rrom so daśtisarel te maj pacisarel jekh kokalo, pala’ so o manuś mulo mudardo, thaj godārindoj kadā lilās o šero thaj andā les khere. Bi te phenel pire rromnāqe gelo anθ-o livni e akhardenqi kaj sas o moxton sumagānqo thaj garadā o kokalo khote..

MAI PĂȚEȘTE UNA

Trăia odată un rrom și o rromiță. Erau săraci dar, puținul pe care-l aveau nu-i oprea să creadă ca vor veni și zile mai bune. Erau de trei ani împreună și se înțelegeau de minune.

Căsuța lor, deși micuță, era curată și frumos aranjată, singurul lucru care le lipsea erau copii.

Într-o zi, venind de la muncă, rromul obosit și îngândurat, ca să nu mai ocolească o luă pe scurtătură și trecând peste un podeț, văzu în baltă o tigvă de om. Ce să fie? Curios, rromul se aplecă, o luă, o spălă de noroi și luându-i seama, în mintea lui apărură mai multe întrebări. Privind-o mai atent văzu în fruntea tigvei scris: „mai e să pățească una”.

- Cum? Ce i se mai poate întâmpla unui os, după ce ca omul murise ucis, probabil? și gândind astfel, luă troaca de om și o aduse acasă. Fără să îi spună soției, se duse în camera de oaspeți, unde era cufărul cu haine și ascunse tigva acolo.

Paşindoj, o Biandimos e Devlesqo i rromni astardili te uzarel o kher. Thaj rodăs vi anθ-o moxton te ankălavel an bută khotar te maj dikhel len o dud e khamesqo thaj araklăs anθ-jekh moxton o şero e manuşesqo. I rromni godişarel:

- Kadava kokalo ċi daştisarel te avel sar jekhe zuvlăqo kaj sas les anglal thaj kadă but inkărdăs laθe ka ģnkerel laqo şero garavdo kathe, maj dikhel les po jekh-var, thaj godăringoj kadă ċhudel o şero anθ-i jag.

Kana avilo o rrom khere, i rromni astardili te xal pes leça thaj te puċel les savo si so anav kodole zuvlăqo, kodolesqe ke vi kadă voj ċhudăs o şero anθ-i jag.

Atòska o rrom xakărdilo so sas xramome po ċikat e kokalosqo thaj andăs pesqi godĭ jekh phurikano phenimos, savo phenel: „So si tuqe xramome, anθ-o ċikat si tuqe ċhutino!”

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikă)

Fiind în ajun de sărbători, femeia făcu în toată casa curăţenie şi ajunse şi la lada cu pricina, de unde scoase hainele ca să le mai vadă lumina soarelui şi găsi într-un ştergar, capul de om. Ea se gândi:

- Țeasta aceasta nu poate fi decât a unei amante de-a lu' bărabatu-meu, şi atât de tare a ţinut la ea că îi păstrează troaca ascunsă ca o să o mai privească măcar când îi este dor de ea şi gândind astfel, o aruncă în foc.

Când veni rromul acasă, ea începu să-l certe şi să-l întrebe care a fost numele fostei amante pentru că ea îi arsese şi ultima amintire de la ea.

Atunci, rromul a înţeles ce scrisese pe fruntea tigvei şi îşi aduse aminte de proverbul care zice: „Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O PHURO THAJ LE DRABA

Akana but vaxt kana sas andino o pimasko drab pe kadala phuvă. Le bikinitoră e drabalanqo ka te bikinen pire buti phenenas anθa lesθe kã si lacho anθar savorre bută.

Anθar-i bakrãngi ger anθa o i inkerimos e poxtanenqo thaj but aver. Thaj jekh anθar lenθe maj phendăs:

- Kon kinela draba manθar, lesqo podimos niçi jekhvar naj te kidel les, le čora na-i te čhoren les, thaj či na-i te phuröl.

Kidinajle sa e gavutne thaj zumade te ambolden kate xakaren äl lava e bikinitoresqe.

Dikindoj von kã či jekh či xakal te ambolden lelărdine anθ-o veș jekhe phuresθe kaj 3ivelas kothe korkoro thaj manglă les te dudărel len.

Šunindoj kodola phenimata o phuro asaja pesqe anθ-i čor thaj phendă:

- Va si éacimos e bikinitores kã kodova kaj kinela pimasko drabalo o pogimos naj te kidel les kodolasqe kã naj te avel les love te kinel pesqe thaj kam phirel punnranqo äl čor naj te čoren les kodeolasqe kã vov kam xasala savoro răt thaj von kam pakăn les bisuto, thaj kã či kam phurön či jekh var kodolasqe kã vov merela terno.

(Kidini kaθar o *Nikolae Pandelikă*)

BĂTRÂNUL ȘI ȚIGĂRILE

Cu mult timp înainte a fost adus tutunul pe pământurile astea. Negustorii de tutun, ca să-și vândă marfa, spuneau că este bun la toate lucrurile.

Pentru râia animalelor, păstrarea hainelor și multe altele, dar unul dintre ei, mai zise:

- Cine cumpără tutun de la mine, încălțăminte niciodată n-o să-l strângă, hoții n-o să-l fure și nici n-o să îmbatraneasca.

Se strânsesă toți oamenii satului și încercară să deslușească cuvintele neguțătorului de tutun.

Văzând ei că nu reușesc să-și explice, plecară la un bătrân care trăia singur în pădure și îl rugară să-i dumirească.

Auzind cele spuse, bătrânul își răsă în barbă și zise:

- Da, e adevarat! Negustorul are dreptate că cine cumpără tutun încălțăminte nu-l va strânge pentru că n-o să aibă bani să-și cumpere și o să umble desculț, hoții n-o să-l fure pentru că el va tuși toată noaptea și ei îl vor crede treaz și nu va îmbătrâni niciodată pentru că va muri tânăr.

(Traducere în limba română *Nicolae Pandelică*)

O PHURO SIKLŎVNO SAVO GELO ŠKOLAΘE

Sas kaj sas... Sas anθ-jekh gav jekh phuro rrom aj jekh phuri. O éorro phuro na zanelas te xramosarel thaj te drabarel, odolesqe ke na sas les i baxt te phirel k-i škòla kana sas tikno. I phuri zanelas lil sar jekh rašaj. Vaś kadaja buti von xanas pen butivar.

Anθ-jekh lacho dīves o phuro aśundās so k-i škòla anθar o gav šaj te zal kon kamel, kaj na zanel lil, te siklöl te xramosarel thaj te drabarel. O phuro na phendās khané e phurāqe thaj lās te zal školaθe. Anθ-o kodova dīves nakhlo paś i škòla jekh rajikano vurdon savo sas cirdindo nište grastenθar save zanas maj zorales sar i balval. Anθar kadava vurdon pelās jekh gonorro lovença.

O phuro, savo zalas školaθe, arakhlās o gonorro e lovença. Vov lās o gonorro thaj gelo maj dur školaθe. Palal vaj štar càsură, e raja arakhle pen khere bi jekhe gonorresqe lovença. Von avile sigo palpale p-o drom kaθar avile khere te roden o gonorro e lovença. Aresle paś i škòla kaj arakhadile e phureça, savo avelas školaθar.

E raja pućhle e phures:

- Phure!a, na dikhlăn jekh gonorro lovença?

ELEVUL CEL BĂTRÂN CARE A MERS LA ȘCOALĂ

A fost odată ca niciodată... A fost odată într-un sat un bătrân și o babă. Sărmanul bătrân nu știa să scrie și să citească, pentru că nu avusese norocul să meargă la școală când era mic. Bătrâna cunoștea carte cât un popă. De aceea ei se certau adeseori.

Într-o bună zi bătrânul află că la școala din sat, poate să meargă cine vrea, cine nu știe carte, să învețe să scrie și să citească. Bătrânul nu i-a spus nimic babei, și a început să meargă la școală. În ziua aceea pe lângă școală a trecut o caleașcă boierească trasă de niște cai care alergau mai iute ca vântul. Din caleașcă a căzut un săculeț cu bani.

Bătrânul, care care mergea spre școală, a găsit săculețul cu bani. El a luat săculețul și a plecat mai departe la școală. După vreo patru ore, boierii s-au aflat fără un săculeț cu bani. Au venit repede înapoi pe drumul pe care veniseră să caute săculețul cu bani. Ajunși lângă școală s-au întâlnit cu bătrânul, care venea de la școală.

Boierii l-au întrebat:

- Moșule, nu ai văzut un săculeț cu bani?

O phuro, savo arakhlãs o gonorro lovença, phendãs:

- Sar te na, ke akana avav kaθar i škòla kaj somas te siklövav te xramosarav thaj te drabarav!

- Kaθar i škòla? puçhle e raja.

- Va, kaθar i škòla! phenel o phuro.

Kana aśunde e raja so jekh phuro sas k-i škòla te siklövel te xramosarel thaj te drabarel, godisarde so o phuro si dilo.

E raja dine o drom le grastenqo maj zorales sar jekhto var thaj bolden pen palpale khere. Kadã ke o phuro aćhilo e gonorreça e lovença.

O phuro na phendãs khanć e phurãqe thaj anθ-e savorro dës vov zalas k-i škòla.

Palal jekh berś, o phuro zanelas te xramosarel thaj te drabarel. Kaj gelo k-i škòla, zanglã te xramosarel thaj te drabarel thaj areslãs vi barvalo.

Ćhava!len thaj ćhaja!len, kon zal k-i škòla aresel barvalo na nùmaj e lovença, tha` vi e godãça sar o phuro anθar i paramicì.

(Kidini kaθar o
Jonel Kordovan)

Bãtrânul, care gãsise banii, spuse:

- Cum sã nu, cã acum vin de la școalã unde am fost sã învăț sã scriu și sã citesc!

- De la școalã? întrebã boierii.

- Da, de la școalã! spuse bãtrânul.

Când au auzit boierii cã un bãtrân merge la școalã sã învețe sã scrie și sã citească, s-au gândit cã bãtrânul este nebun.

Ei au dat bice cailor mai repede ca întâia oară și s-au întors înapoi acasă. Așa cã bãtrânul a rămas cu sãculețul de bani.

Bãtrânul nu a spus nimic babei și în fiecare zi a continuat sã meargã la școalã.

Dupã un an, bãtrânul știa sã scrie și sã citească. Pentru cã a mers la școalã, știa sã scrie, sã citească și a ajuns și bogat.

Bãieților și fetelor, cine merge la școalã ajunge bogat nu numai de bani, dar și cu mintea la fel ca bãtrânul din poveste.

(Traducere în limba română
Ionel Cordovan)

O PHAKHVA3VALO THAJ I KURUNG

Jekh phakhvazvalo xurãlas opral jekh bakrãnqo éhund. Vov kamelas te éorel jekhe bakrorres. E bakre xanas éar. Anθar jekh, o phakhvazvalo telãrdãs anθar e éerosqo uçipen vòrta jekhe bakrorresθe. Xudãs les punrenθar thaj gelo leça.

Jekh kurung savi dikhlãs so kerdãs o phakhvazvalo, godisardãs so si lokhes te éorel vi voj jekhe bakrorres. I kurung telãrdãs vi voj zorales anθar e éerosqo uçipen vòrta jekhe bakrorresθe. Nùmaj kana te vazdel e bakrorres opre, voj áchili e sereça anθ-e bakrorresqo poştin, kadã so voj n-aşti te xurãl kothar.

O bakrãri kana dikhlãs la kurunga anθ-e barkrõrresqo poştinõrro, xudãs la thaj éhindãs laqe phaka, thaj palal kodoja dinãs la pesqe éhavenqe te khelen pen laça. E éhavorre loşale puçhle e dades:

- Dadorre!a, savo si o anav kadaja éiriklãqo?

- Akana jekh çaso, amboldel o bakrãri, voj patãndãs so si phakhvazvalo, tha` akana trobal te del pesqi sãma so si nùmaj jekh éorrõrri kurung.

Kana e éhavorre şunde so phendãs o dad, line te asan.

VULTURUL ŞI CIOARA

Un vultur zbura deasupra unei turme de oi. El dorea să fure un miel. Oile păşteau. Dintr-odată vulturul se repezi din înălţimea cerului drept spre un miel. L-a apucat de picioare şi a plecat cu el.

O cioară văzuse ce făcuse vulturul şi s-a gândit că este uşor să fure şi ea un miel. Cioara se repezi şi ea din înălţimea cerului drept spre un miel. Când să ridice mielul, cioara rămase cu capul agăţat de blana mielului, așa că nu reuşi să zboare de acolo.

Când ciobanul o văzu cum se zbate în blana mielului, o prinse, îi tunse aripile şi o dete copiilor săi ca jucărie. Copii bucuroşi îşi întreabă tatăl:

- Tăticule, care este numele acestei păsări?

- Acum un ceas, răspunse păstorul, ea se credea vultur, dar acum trebuie să-şi dea seama că nu-i decât o biată cioară.

Când copiii au auzit ce spune tatăl au început să râdă.

Çhavea!len thaj çhaja!len, anglal te
keren vareso, kaj te na keren tumen
asajpnasθar, ginaven tumare zoră!

*(Palal o Esòp, o amboldipen kerde kaθar o
Ionel Cordovan)*

Copiilor, înainte de a face ceva, măsurați-vă
puterile. Altfel riscați să vă faceți de răs!

*(După Esop, traducerea și adaptarea
realizate de Ionel Cordovan)*

KAMAV TE ARESAV SIKLÄRNO RROMANE ÇHIBÄQO!

Sasas jekhvar jekh çhavorro efta berşenqo. Les sasas les kale bala, bare thaj kale jakha, thule phovă. Les sasas les jekh kovlo vak thaj jekh şukar asajpen. Na kamelas te phenel khanć; vakărelas nûmaj atûnc kana sasas pućhlo. Vov sas kanutno, godăver thaj amalikano. Sasas les duj vasta, duj punre, duj jakha, duj kana, pan3 naja jekhe vastesœ, sasas jekh çhavorro sar orsavo çhavorro. Sathaj, vov sasas jekh cîra verver. Kadava çhavorro, o Mădălin, gelăs văs jekhtovar k-i škòla. Sasas lesqe cîra dar sosqe vov na sasas k-i xurdelin thaj vov ci zanglăs sar si k-i škòla. Vov aşundăs pesqe amalenœar so k-i škòla xramosarel pes, drabarel pes, rangărel pes ...

Nakhlăs jekh çhon, nakhlăs duj, nakhlăs maj but ... o çhavorro zalas thaj avelas školaœar. E çhavorresqi daj kamelas so laqo çhavorro te zal školaœe te siklöl lil, te avel baxtalo anœ-e pesqo trăjo. I daj diklăs so o çhavorro si ruşlo thaj pućhlăs les sar pućhelas les savorre dësesœ:

- Mirro çhavorro, so kerdăn tu adës školaœe?

- Rangărdem, daj!e, kheldem man, xramosardem thaj drabardem. Xramosardem maj but sar i3.

DORESC SĂ DEVIN PROFESOR DE LIMBA RROMANI!

A fost odată un băieţel de şapte ani. Avea păr negru, ochi mari şi negri, sprâncene groase. Avea o voce moale şi un zâmbet frumos. Nu dorea să spună nimic; vorbea doar atunci când era întrebat. Era ascultător, deştept şi prietenos. Avea două mâini, două picioare, doi ochi, două urechi, cinci degete la o mână, era un copil ca oricare altul. Totuşi, era puţin diferit. Acest băieţel, Mădălin, a mers pentru prima dată la şcoală. Îi era puţin frică deoarece el nu a mers la grădiniţă şi el nu ştia cum este la şcoală. El auzise de la prietenii săi că la şcoală se scrie, se citeşte, se colorează..

A trecut o lună, au trecut două, au trecut mai multe .. băieţelul mergea şi venea de la şcoală. Mama băieţelului dorea ca fiul ei să meargă la şcoală să înveţe carte, să aibă o viaţă fericită. Mama a observat că băieţelul este supărat şi l-a întrebat cum îl întreba în fiecare zi:

- Băieţelul meu, ce ai făcut astăzi la şcoală?

- Am colorat, mamă, M-am jucat, am scris şi am citit. Am scris mai mult decât ieri.

Te k-o šird o čavorro phendǎs e dajaqe lošalo so vov rangǎrdǎs, xramosardǎs thaj kheldǎs pes, akana na maj xakǎrdǎs pes i loš anθ-e lesqo vak. I daj lǎs sǎma kadaja butǎθe thaj palem pučhlǎs les:

- Mirro čavorro, sosθar sanas rušlo kana phendǎn so tu drabardǎn školaθe?

O čavorro ačhilǎs jekh cǐra, dikhlǎs anθ-e pesqe dajaqe jakha thaj phendǎs lokhes:

- Daj!e, mirri siklǎrni si lači, tha` sosθar na mothovel voj kadǎ sar vi ame mothovas khere? Me cǐ xakǎrav so voj phenel. Sar te siklǎvav me te drabarav kana me cǐ xakerav la?

Dikhindoj anθ-e čavorresqe jakha, i daj na zanglǎs so te amboldel le čavesqe. Palal cǐra vaxt, i daj arakhlǎs pesqe lava thaj phendǎs:

- Mirro čavorro, tiri siklǎrni si gazi, voj cǐ zanel amari rromani čhib. Tire školaθe na si rromane siklǎrne. Vastdava tut me te drabares thaj te xramosare but mišto. Te kames te vastdes avere čhaven sar tu, trobal te zas školaθe te areses tu siklǎrno thaj te mothoves rromanes e čhavença. Kames tu kadaja butǐ?

- Va, kamav, avelas mišto te zas k-i škola thaj te xakǎres sa so phenen kodola kaj siklǎren tut. Me ka zav školaθe kaj te aresav siklǎrno rromane čhibǎqe!

(palal o Ionel thaj i Noemi Cordovan)

Dacă l-a început, băiețelul îi spunea mamei bucuros că a colorat, a scris și s-a jucat, acum nu se mai simțea bucuria în glasul lui. Mama a observat acest lucru și l-a întrebat din nou:

- Băiețelul meu, de ce ai fost supărat când mi-ai spus că ai citit?

Băiețelul a tăcut puțin, s-a uitat în ochii mamei sale și a spus încet:

- Mamă, învățătorea mea este bună, dar de ce nu vorbește așa cum vorbim noi acasă? Eu nu înțeleg ce spune ea? Cum să învăț să citesc când eu nu o înțeleg?

Privindu-l pe copil în ochi, mama nu a știut ce să-i răspundă. După câteva momente, mama și-a găsit cuvintele și a spus:

- Băiețelul meu, învățătorea ta este gagie, ea nu știe limba noastră rromani. În școala ta nu sunt profesori rromi. Te voi ajuta eu să citești și să scrii foarte bine. Dacă dorești să ajunți pe alții copii ca tine, trebuie să mergi la școală să ajungi tu profesor și să vorbești limba rromani cu ei. Dorești acest lucru?

- Da, doresc, ar fi bine să mergi la școală și să înțelegi tot ce spun cei care te învață. Eu voi merge la școală pentru a deveni profesor de limba rromani!

(după Ionel și Noemi Cordovan)

O MANUȘ THAJ PESQE DUJ ČHAJA

Sas jekhvar jekh manuș but devlikano. Les sasas les duj čhaja. E dīvesa nakhenas jekh palal avresθe thaj avili vi i vrjāma kana o manuș kerdās avāv pesqe čhajanqe. La maj barā vov dias la palal jekhe manușesθe kaj kerelas phuvāqe pirā thaj le maj tiknā palal avresθe, kaj barārelas luludā. Palal but dēsa, o manuș gelo vi vov ka' pesqe čhaja. Nakhlo, maj anglal, ka-i maj bari čhaj aj pučhlās la sastipnasθar, so maj kerel voj, sar si voj. I čhaj phendās lesqe ke sa e butā si lačhe aj sa zal penqe šukar, nūmaj ke si xolāriko ke na-i dōsta but kham, k-aști te šukōn penqe le phuvāqe pirā. Voj mothovdās pe dadesqe te mangel vi vov le Devlesθar te avel but aj zuralo tatimos.

O manuș nakhlās vi k-i aver čhaj. Kana vov areslās e averāθe, pučhlās vi la sar la anglutne čhaja. I tikni pesqi čhaj phendās lesqe ke sa si lačhe aj šukar, nūmaj ke na-i len but brišind, ke len trebal len brišind, k-aști te barōn penqe le luludā. I čhaj phendās pesqe dadesqe te rugil pes vi vov but ka-o Del te del brišind.

O čorro manuș so te maj kerel akana? Anθar sosθe te maj rugisarel pes le Devlorresθe?

OMUL ȘI CELE DOUĂ FIICE ALE SALE

A fost odată un om foarte evlavios. El avea două fete. Zilele treceau una după alta și a venit și vremea când omul le-a făcut nuntă fetelor sale. Pe cea mai mare a dat-o după un om care făcea oale de lut, iar pe cea mică – după un altul ce cultiva flori. După multe zile, omul s-a dus și el pe la fetele sale. A trecut mai întâi pe la fata cea mare și a întrebat-o de sănătate, ce mai face, cum se află. Fata i-a zis că toate sunt bune și frumoase, că le merge bine, numai că este supărată pentru că nu prea este destul soare, ca să li se usuce oalele. Ea i-a spus tatălui să se roage și el la Dumnezeu să fie foarte cald.

Omul nostru trecu și pe la cealaltă fată. Când a ajuns și la cealaltă, a întrebat-o și pe ea ca și pe cea dintâi. Fata cea mică i-a spus că toate sunt bune și frumoase, dar că nu au destulă ploaie, căci ei au nevoie de ploaie, ca să le crească florile. Fata i-a zis tatălui să se roage și el la Dumnezeu ca să plouă.

Bietul om ce să mai facă acum? Pentru ce să se mai roage la Dumnezeu?

Dikhen, éhavalen aj éhajalen? Butvar, e manuša si kadja... Von na zanen so kamen, na zanen so te keren! Thaj, atunc, so te del lenqe o Devlorro, kana e manuša n-aști so aj sar te mangen Lesθar vareso?

(I paramici sas kidini kaθar o
Gheorghe Sarău le kăldăraričko
rromenθar anθar i Rumunia)

Vedeți, băieților și fetelor? De multe ori, oamenii așa sunt... Ei nu știu ce vor, nu știu ce să facă! Și, atunci, ce să le dea Dumnezeu, dacă oamenii nu sunt în stare ce și cum să ceară ceva de la Dumnezeu?

(Povestea a fost culeasă de
Gheorghe Sarău de la rromii căldărari din
România; Traducere în limba română:
Gheorghe Sarău)

O LAČHIPEN THAJ O NASULIPEN

Maj anglal, o Lačhipen thaj o Nasulipen bešenat p-i phuv, mașkar e manuša. Anθ-jekh dīves, o Nasulipen mardās pes le Lačhipnaça thaj inklisto maj zoralo lesθar. O Lačhipen nașlo te garavdōl p-o devel thaj pučhlās le Bare Devles so te kerel manušenqe.

O Baro Devel dias les anglal te zal palem k-e manuša, k-aști te lokhărel cīra lenqo zivipen, tha na, kadja, khethanes, thaj ma te dikhel les o Nasulipen, kaj te marel les palem, tha, kadja, jekh po jekh, pa coral.

Kodolesqe, o Nasulipen, savo bešel mașkar e manuša, dukhavel amen sa vrămja, anθ-o vaxt so trebal te azukeras but zi kana te xulōl o Lačhipen koθar o devel, tele, p-i Phuv. Kadja, o manuș azukerel o Lačhipen, tha' o Nasulipen azukerel e manușes.

(Purani grekikani paramici palal o Esopo; i rromani vèrsia si kerdini kaθar o dr. *Marcel Courthiade* palal o lil kerdino kaθar o Émile Chambry, *Ésope. Fables*, quatrième tirage, Paris, 1985).

BINELE ȘI RĂUL

Mai înainte vreme, Binele și Răul locuiau pe pământ, printre oameni. Într-una din zile, Răul s-a bătut cu Binele și Răul a ieșit mai puternic decât el. Binele a alergat să se ascundă în cer și l-a întrebat pe Dumnezeu ce să facă el pentru oameni.

Dumnezeu cel Mare i-a răspuns că să se ducă iarăși printre oameni, ca să le mai ușureze puțin viața, dar nu așa, laolaltă, ci să nu-l vadă Răul, ca să nu-l bată din nou, ci, așa, puțin câte puțin, pe furiș.

De aceea, Răul, ce sălășuiește printre oameni, ne îndurerează tot timpul, în timp ce trebuie să așteptăm mult până când să coboare Binele din cer, jos, pe Pământ. Așa că omul așteaptă Binele, iar Răul îl pândește pe om.

(Veche poveste grecească după Esop; versiunea rromani a fost realizată de dr. *Marcel Courthiade* după lucrarea “Émile Chambry, *Ésope. Fables* ». Quatrième tirage, Paris, 1985 ; Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*)

O RROM THAJ I ASTARNI LE RUVENQI

Sasas jekh rrom, kaj bašavelas k-ël khera le barvalenqe. Jekhe rătăthe, irinindoj pes vov khere kaθar jekh šukar nakhavipen, nakhlās anθar jekh veš. Xasardās o drom thaj pelās anθ-jekh astarni kaj sasas kerdi te peren e ruva anθ-e laθe. Sig, palal lesθe pelo vi jekh ruv anθ-i xiv. O rrom, dikhindoj le ruves pašal lesθe, astardās pes te bašavel, daraθar, anθar i lavùta.

Thaj le ruves ćajlilo les odobor zorales o bašavipen le ruvesqo, ke bešelas aj ašunelas les. O bašavno sasas khino thaj kamlāsas te ačhavel. Tha', kana ačhavdās o bašavipen, o ruv astardās te morel anθar pesqe danda; kamelas te xal les. Atùnc, o rrom astardās te bašavel aj bašavelas biačhavdo, daraindoj pes te na xal les o ruv. Thaj o ruv šunelas bare ćajlōvipnaça i mùzika la lavutaqi. Karing i texarin, nakhlās kothal jekh vešesqo cirditòri. Vov ašundās jekh bašavipen, kaj avelas varekajθar anθar o xoripen. Telårdās palal i mùzika la lavutaqi. Jekhevarăθar, dikhel ke o bašavipen inklöl taman anθar i astarni le ruvenqi. Pašarel pes thaj dikhel bare dikhipnaça. O ruv na dikhlās le cirditoris, tha' amaro rrom dikhlās les thaj bašavdās maj dur, 3i kana o cirditòri dias kàrie le ruves. Kadja, xastrajlās o rrom. Bari baxt sas les!

ROMUL ȘI CAPCANA LUPILOR

Era un rom care cânta pe la casele bogaților. Într-o noapte, întorcându-se acasă de la o petrecere, a trecut printr-o pădure. S-a rătăcit și a căzut într-o capcană ce era pregătită pentru lupi. Imediat după el a căzut și un lup în groapă. Romul, văzând lupul lângă el, a început să cânte la vioară de frică.

Iar lupului îi plăcu atât de tare muzica, încât stătea nemișcat și asculta, asculta. Romul obosise deja, ar fi vrut să se oprească. Dar când s-a oprit, lupul a început să scrâșnească din colți; vroia să-l mănânce. Atunci romul a început să cânte și cânta fără încetare de frică să nu-l mănânce lupul. Iar lupul asculta cu mare plăcere muzica viorii. Spre dimineață, a trecut pe acolo un vânător. A auzit un cântec ce venea de undeva din adânc. A pornit după muzică. Deodată, constată că sunetul iese tocmai din capcana pe care au pregătit-o pentru lupi. Se apropie și privește cu atenție. Lupul nu l-a observat pe vânător, însă romul l-a văzut și a cântat mai departe, până când vânătorul l-a împușcat pe lup. Așa a scăpat romul. Mare noroc a avut.

(O rromano amboldipen si kerdo rumunikane
čhibǎθar rromanesθe kaθar o *Gheorghe
Sarǎu*, palal i paramicǐ dini kaθar i Mokcsay
Gyulǎné anθar i Ukraǐna, inklisti anθ-o lil
*Povești și legende din istoria Euroregiunii
Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu
Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 38).

(Retroversiunea din rromani în română și
traducerea inițială, din limba română în
rromani, au fost realizate de *Gheorghe Sarǎu*,
după povestea furnizată de Mokcsay Gyulǎné
din Ucraina, publicată în *Povești și legende
din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro
Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu,
2003, p. 38);

SO INGEREN E KANZÛRKE PUMARE DUMESQE?

Sas duj kanzûrke, save mangelas te siklôven vi von k-i škòla. Savorre penqe amala anθar o veś zanenas te drabaren lil, te xramosaren, te ginen: e šośoja, e ðivio buznă, e kermuse; savorre d-aśtinăs... I sikavni anθ-i škòla sasas i ćirikli. Voj sikavelas lenqe k-i kali phal o xramosarimos: B thaj A keren BA. Sikavelas lenqe vi o ginavipen: 7 var 8 keren 56.. Amare duj kanzûrke šunenăs šukar, ke von sasas laće siklôvne.

Anθ-jekh ðives, i ćirikli dias lenqe o školutno lil, savo sikavelas thaj vakărelas palal e kanzûrke: so keren von milajesθe, ivendesθe, sar von barôn, so von xan. Drabaren amare duj kanzûrke thaj arakhen kadava kotor tekstosqo:

“Maj anglal te avel o ivend, vakărel o školutno lil, e kanzûrke phiren thaj roden pahabaja. Von lien e phabaja pumare dumenθe, p-e kangre, thaj ingeren len pumare kherenθe te xan len ivendesθe.”

Le duj kanzûrke dikhen pen jekh avresθe thaj asan, asan thaj asan... I ćirikli dikhel len xolăme:

- Sosθar asan tume? Sar si i buti?
E kanzûrke phenen laqe:

CE POARTĂ ARICII PE SPINAREA LOR?

Au fost odată doi arici, care vroiau să învețe și ei la școală. Toți prietenii lor din pădure știau să citească, să scrie, să socotească: iepurii, caprele sălbătice, șoarecii; toți știau ... Învățătoare la școală era vrabia. Ea le arăta la tablă scrierea: B plus A fac BA. Îi învăța și socotitul: 7 ori 8 fac 56.. Cei doi arici ai noștri ascultau, căci ei erau elevi buni.

Într-o zi, vrabia le-a dat manualul, în care se vorbea despre arici: ce fac ei vara, iarna, cum cresc ei, ce mănâncă. Citesc cei doi arici și dau peste această fragment de text:

“Mai înainte de a veni iarna, spune manualul, aricii merg și caută mere. Ei poartă merele pe spinare, prinse de țepi, și le duc în casele lor ca să le mănânce iarna”.

Cei doi arici se uită unul la altul și râd, râd și râd... Vrabia îi privește supărată:

- De ce râdeți? Care-i treaba?
Aricii îi spun:

- Sar? – vakǎrel jekh. Ame xasa phabaja k-o ivend?

- Thaj ingerasa len drez p-e amare kangre? – vakǎrel o aver.

- Rajnie, ćiriklie! Ame xas nǔmaj mas: kirme, insǎkte, gongrova! Šaj xas ame vi sapa vaj tikne kermuse, tha' na azbas ame e phabaja! Paleder, sar ame ingeras len p-o dumo drez opr-e kangre?! Kaj arakhle akaja paramicǐ e gaze? Nane ćaćes akava...

I ćirikli del anglal:

- Sar kadava? Opral, kana me semas anθ-o ućipen le devlesqo, butvar dikhlem tumen sar tume phirenas jekhe khanćeça p-o dumo! Na sasas phabaja?

- Phabaja na sasas! Šaj sasas šuke patrinǎ, save pusavde pen anθ-e amare kangre kana ame phirdǎm anθ-o veś, ama ame na kidas ni phabaja, ni patrinǎ! Šaj anθar amaro phiripen aćhen astarde amare kangrenθar...

Dikhen, avdǐves, me siklilem jekh ćhumuni tumenθar – vakǎrel i ćirikli sikavni: ke e kanzǔrke ći xan phabaja thaj na phiraven len drez p-o dumo. Ama, vi tume siklile vareso: ke vi anθ-e lila d-ašti arakhen doša thaj – sar vakǎren e phure – *kozom zives ka siklǔs!*

(O rromano amboldipen: dr. *Marcel Courthiade*; i rromani redǎkcia: *Gheorghe Sarǎu*)

- Cum? – zice unul. Noi mǎncǎm mere iarna?

- Și le mai și purtǎm grǎmadǎ pe țepii noștri? – spune celǎlalt.

- Doamnǎ vrabie! Noi mǎncǎm doar carne: rǎme, insecte, melci! Hai, mǎncǎm și șerpi și șoriceii, dar noi nu ne atingem de mere! Apoi, cum sǎ le purtǎm noi grǎmadǎ în țepi?! De unde au mai scos gejeii (celelalte animale) povestea asta? Nu este adevǎrat așă ceva ...

Vrabia rǎspunde:

-Cum așă? De sus, din înaltul cerului, de multe ori v- Am vǎzut cum umblați cu ceva în spate! Nu erau mere?

- Nu erau mere! Poate erau frunze uscate, care S-au prins de țepii noștri, când noi am cutreierat pǎdurea, dar noi nu strǎngem nici mere, nici frunze! Poate în preumblarea noastră mai rămân prinse ceva frunze de țepii noștri...

Vedeți, astǎzi, eu am învǎțat ceva de la voi – spune vrabia – învǎțătoare: că aricii nu mǎnǎncǎ mere și nu le poartǎ în spinare. Dar și voi ați învǎțat ceva: că și în cǎrți puteți găsi greșeli și – cum spun bătrânii – *cât trăiești înveți!*

(Traducerea rromani: dr. *Marcel Courthiade*; redactarea în limba rromani și traducere în română: *Gheorghe Sarǎu*)

LIL INDIA☉AR

Gudle rromalen, avile kathe, anθ-i Ìndia, e rusikane aktòrurã koθar o but sùndo rromano tãtro “Romen” e Moskvaθar. Me rodem len thaj kerdem lença vakãripen rromanes. Kana sùnde ke sem o kòrkorro manuś anθ-i Ìndia kaj vakãrel rromanes, putarde pumare jakha thaj puçhle man kobor rromane çhibã si: jekh vaj maj but? Thaj me mothovdem lenqe kadaja purani indikani paramici:

Anθ-jekh dïves, phirenas p-o drom pan3 kore manuśa, save mangelas pumaro manro gavesθar gavesθe. Jekhe gavesθe, von sùnde baro xamipen, thaj puçhle le gavutnen so si kothe. E gavutne phendine lenqe ke sas astardo jekh elefãnto.

Avenas kothe e phure aj e terne te dikhen les, te azban les le vasteça. Kadava elefãnto sasas laçho, godãver vi amalikano. Vi le pan3 kore mangle te azban les, te arakhen so si kodova. Avile paşe lesθe thaj o bareder koro astardãs les ka-i ruthuni, thaj phendãs le averenqe: “Phralalen, o elefãnto si sar jekh baro sap!”. O dujto koro manuś astardãs vi les ka-o kan thaj phendãs ke o elefãnto si sar jekh baro fan. O trinto koro, astarindoj les ka-o pirro, vakãrdãs ke si sar jekh çãco baro kilo. Palal, o štarto koro, beşindoj telal o per le elefantosqo, vakãrdãs ke o elefãnto si sar jekh ravalo umblavdo opral.

SCRISOARE DIN INDIA

Dragi rromi, au venit aici, în India, actorii ruşi de la renumitul Teatru rom “Romen” din Moscova. I-am căutat şi am discutat cu ei în romani. Când au auzit că eu sunt singurul om din India care vorbeşte romanes, şI-au holbat ochii şi m-au întrebat câte limbi romani există: una sau mai multe? Şi eu le-am povestit această veche poveste indiană:

Într-o zi, colindau pe drum cinci orbi, care cerşeau o bucată de pâine din sat în sat. Într-un sat, ei au auzit mare zarvă şi i-au întrebat pe săteni ce se întâplă acolo. Sîtenii le-au spus că a fost prins un elefant.

Veniseră acolo bătrânii şi tinerii ca să-l vadă, să-l pipăie cu mâna. Acest elefant era bun, isteţ şi prietenos. Şi cei cinci orbi au vrut să-l pipăie, să afle ce este acela. Au venit lângă el, iar orbul cel mare l-a prins de trompă şi le-a zis celorlalţi: “Fraţilor, elefantul este precum un şarpe mare!”. Cel de-al doilea orb l-a prins de ureche şi a spus că elefantul este ca un evantai. Al treilea orb, prinzându-l de picior, a zis că este ca un stâlp mare. Apoi, al patrulea orb, stând sub burta elefantului, a spus că elefantul este precum o saltea agăţată. În cele din urmă, s-a auzit şi glasul celui de-al cincilea orb.

Ka-o agor, súndilo vi o pan3to koro.
Sar beśelas palal oelefânto, astarindoј les e
porăθar, vov phendăs ke e gavutne phenen le
śelesqe ke si o elefânto.

Pharili bari ċingar maşkar lenθe.
Sarkon mangelas te ovel “o elefânto” so falas
len kana azbajle les: sap, fan, kilo, ravallo aj
śelo!

*Eh, mirre phralalen, rromalen! Kadja
si vi la rromane ċhibăċa! Kana “azbas”
nùmaj amaro dialèkto vakărdo amenθar
khere, atŭnci na dikhasa ke si amen jekh
barvali khethani rromani ċhib! n-aşti te
mekhas amen te prinzaras nùmaj jekh kotor
laθar!*

(Adaptăcia palal o J. S. Pathania, kerdini
kaθar o Marcel Courthiade thaj o Gheorghe
Sarău).

Cum sta el sub în spatele elefantului,
prinzându-l de coadă, a spus că sătenii îi zic
funiei *elefant*.

S-a dezlănţuit mare scandal între ei.
Fiecare vroia ca „elefantul” să fie ceea ce li se
păruse lor când l-au pipăit: şarpe, evantai,
stălp, saltea şi funie!

*Hei, fraţii mei rromi! Aşa este şi cu
limba rromani! Dacă «pipăim» numai
dialectul vorbit de noi acasă, atunci nu vom
vedea că avem o limbă romani comună şi
bogată! Nu ne putem permite să ne lăsăm şi
să cunoaştem doar o parte din ea!*

(Adaptare după J. S. Pathania, realizată de
Marcel Courthiade şi Gheorghe Sarău.
Traducere în limba română: Gheorghe
Sarău).

I KAKARÀŠKA THAJ O KALO SAP

Sasas varekana jekh baro rukh, jekhe themesõe. Opre beşelas jekh daj kakaràška, kaj tatãrelas pesqe anre.

Kana biandile e çhavrã, avilo o kalo sap thaj xalã len. Kadja, jekhvar, dujvar, trinvar... I kakaràška, rovindo, geli an-jekh aver rukh. O kalo sap palal laõe. Sar zalas voj jekhe neve rukhesõe, o kalo sap arakhelas la thaj xalas laqe çhavrën.

Anθ-jekh dïves, i kakaràška maladili la resutnãça. I resutni sasas amalni laça thaj biamalni le sapeça. Voj phendãs laqe:

- Sosθar na mudares le sapes?

I kakaràška dias la' anglal:

- Sar te mudarav les? Vov si but vişalo aj zoralo!

I resutni dias la' godi aj phendãs:

- 3a ka-i derãv, kothe avela, svãko dïves, o raklo le thagaresqo te najol. Vov mukhel pesqe gada paşal jekh luvorro thaj lesqe manuşa azukeren les othe ka-i uçalin. Vov mukhela kothe vi pesqi angrusti.

Texarinãõe, tu ka cores lesθar kodoja angrusti aj ingeresa la ka-o than le kale sapesqo.

COȚOFANA ȘI ȘARPELE CEL NEGRU

Era odatã un copac mare, într-o țarã. Sus locuia o coțofanã, care își clocea ouãle.

Când s-au nãscut puii, a venit șarpele cel negru și i-a mãncat. Așa o datã, de douã ori, de trei ori ... Coțofana, plângând, s-a dus într-alt copac. Șarpele negru dupã ea! Cum mergea într-un nou copac, șarpele cel negru o gãsea și-i mãnca puii.

Într-o zi, coțofana s-a întâlnit cu vulpea. Vulpea era prietenã cu ea și dușmanã a șarpelui. Ea i-a zis:

- De ce nu-l omori pe șarpe?

Coțofana i-a rãspuns:

- Cum sã-l omor? El este foarte veninos și puternic!

Vulpea s-a gãndit și a spus:

- Mergi la mare, acolo va veni, zilnic, feciorul împãraului sã se scalde. El își lasã hainele lãngã o baracã, iar slujitorii lui îl așteaptã acolo, la umbrã. El își va lãsala acolo și inelul.

De dimineață, tu îi vei fura acest inel și îl vei duce la locul unde locuiește șarpele negru.

Kadja kerdäs i kakaräska. Kana najilo e thagaresqo raklo, voj éordäs i bari lesqi angrusti thaj sig – sig xurändili te ingerel la k-o than kaj bešelas o kalo sap. Uštile savorre manuša le thagaresqe thaj prastandile palal laŕe. Line barra, line kašta, ama n-aštisarde te resen la.

Kana i kakaräska resli k-o rukh, kaj, tele, sasas i xiv le sapesqi, éhudäs i angrustik andre. E manuša dikhle la, tha' kana zumavde te lien i angrusti, šunde i šol le sapesqi: “šiiii!”. Inkaldäs o sap pesqo šero thaj lias te mudarel le manušen, tha' von – kaštença, barrença – kerde les sar jekh mulikani porr, mudarde les! Palal, line i angrustik thaj geleŕar. Kadja, i kakaräska d-aštisardäs te barărel pe éhavrën bi te maj avel la traš.

(I adaptăcia thaj o rromano amboldipen sas kerde kaŕar o *Marcel Courthiade*, palal jekh paramiči anŕar o indikano purano lil “Pan3 Tantra”).

Așa a făcut coțofana. Când feciorul împărătesc s-a dezbrăcat, ea i-a furat inelul cel mare și, repede - repede, a zburat să-l ducă la locul unde sălășuia șarpele negru. S-au ridicat și au alergat după ea oamenii împăratului. Au luat pietre, au luat lemne, dar n-au putut să o ajungă.

Când coțofana a ajuns la copac, unde, jos, era gaura șarpelui, a aruncat inelul înăuntru. Slujitorii au văzut-o, iar când au încercat să ia inelul au auzit sâsâitul șarpelui: “șșșșș!”. Șarpele și-a scos capul și a prins să-i omoare pe oameni, dar ei – cu lemne, cu pietre – l-au făcut maț mort, l-au omorât! Apoi, au luat inelul și s-au dus. Astfel, coțofana a putut să-și crească puii fără teamă.

(Adaptarea și traducerea în rromani au fost întreprinse de *Marcel Courthiade*, după o povestire din vechea carte indiană “Pan3 Tantra”; Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*).

JEKH GODĂVER RROMNI

Sasas jekhvar rromni, thaj laqo rrom sasas anθ-o phandlipen. Voj ačhili kòrkorri pe deše tiknença te barărel len. Sar ka pravarel len? But phares ondilo laqe bi rromesqo. Anθ-jekh dīves, voj uštīli, lias pe čhavorres le maj tiknes thaj geli ka-i kris la dizaqi te pučhel le maj bare rajen:

- Dikhen man aj šunen man cīra, rajalen barealen! Ačhilem kòrkorri deše tiknença thaj bi manresqo. Keren manqe o lačhipen aj mukhen me rromes te zal khere!

O baro la krisaqo phenel laqe:

- Šun, rromnie! Te arakhesa jekh pučhipen manqe aj me n-ašti te amboldav tuqe, me mukhava tire rromes!

Na zanglās i čorrorri rromni so te pučhel les aj geli-θar rovindoj. Kaj te arakhel voj kasavo pharo pučhipen? Butzanglo si o šerutno la krisaqo! Vov ka arakhel i klidin le pučhipnasqo!

P-o drom, i rromni si te nakhel jekh phurt. Voj bešel pesqe tele, khini thaj bokhali. O čhavorro mangelas te piel cúci. Bešindoj voj kadja, i rromni del cúci le čhavorresqe aj voj xal pesqe manro. E mačhe xanas vi von anθar e purśuka save perenas p-o pani.

O FEMEIE DEȘTEAPTĂ

Era odată o femeie romă, iar bărbatul ei era în închisoare. Ea a rămas singură împreună cu cei zece copii ai lor să-i crească. Cum să-i hrănească? Foarte greu îi era fără bărbat. Într-o zi, ea și-a luat copilașul cel mai mic și s-a dus la judecătoria orașului să pună niște întrebări domnilor mai mari de acolo:

- Priviți-mă și ascultați-mă puțin, domnilor mari! Am rămas singură cu zece copilași și fără de mâncare. Faceți-mi favoarea și lăsați-mi bărbatul să meargă acasă!

Mai marele tribunalului îi spune:

- Ascultă, femeie! Dacă vei găsi o întrebare ce să mi-o pui și eu nu știu să-ți răspund, îți voi lăsa bărbatul liber!

Nu a știut biata femeie ce să-l întrebe și a plecat plângând. Unde să găsească ea o astfel de întrebare grea? Șeful judecătoriei este foarte deștept! El va găsi cheia întrebării!

Pe drum, femeia trebuie să treacă o punte. Ea se așează jos, obosită și flămândă. Băiețelul vroia să sugă. Stând ea așa, femeia îi dă piept copilașului, iar ea mănâncă pâine. Peștii mâncau și ei din firimiturile care cădeau deasupra apei. Au venit în jurul ei și vrăbiile flămânde.

Avile trujal la0e vi e bokhale ćiriklã. I rromni, la0e – ilesqi, del vi lenqe ćira manro.

Akana, i rromni vi xal, vi del te xan e avera thaj... arakhel o pućhipen!

3al pesqe i rromni ka-i kris thaj pućhel le bares:

- Rajana, bareana! So si akava: me xav, man0ar xal pes, telal man0e xan thaj opral man0e xan?

Na zanel o baro raj le krisaqo. Atunc, i rromni del lesqe o garavdo lav, i klidin e pućhipnasqi, phenindo:

- Me sem, rajana! Xav manro p-i phurt thaj dav ćuci le ćhavorresqe; vov xal man0ar. E ma0e xan telal man0e e pursuka save peren, thaj e ćiriklã xan e pursuka save me dav len lenqe. Dikhen, kadava si o lav e pućhipnasqo!

Dikhel o baro raj le krisaqo ke i rromni si godãver thaj na xoxavel. Liel e klidina thaj putrel o udar te inklol aj te telãrel o rrom.

(O rromano amboldipen:
ka0ar o *Marcel Courthiade*)

Femeia, bunã la inimã, le dã și lor pućinã pâine.

Acum, femeia și mãnãncã, și dã de mãnãcare altora și... gãsește întrebarea!

Se duce femeia la judecãtorie și-l întrebã pe judecãtor:

- Domnule mare! Ce este asta: eu mãnãnc, de la mine se mãnãncã, sub mine și deasupra mea alții mãnãncã?

Nu știe mai marele judecãtoriei. Atunci femeia îi aratã tãlcul, cheia întrebãrii, zicând:

- Eu sunt, domnule! Mãnãnc pâine pe punte și dau copilașului piept; el mãnãncã de la mine. Peștii mãnãncã sub mine firimiturile care cad, iar pãsãrile mãnãncã firimiturile date de mine. Vedeți, acesta este tãlcul întrebãrii!

Vede domnul cel mare al tribunalului cã femeia este isteățã și nu minte. Ia cheile și deschide ușa sã iasã și sã plece bărbatul femeii.

(Traducere în limba romãnã:
Gheorghe Sarãu)

I BUZNI THAJ LE TRIN BUZNORRE

Sas kaj sas... Sas jekhvar jekh buzni, kaj sasas la trin buznorre. Anθ-jekh dīves, voj telārdās ka-o veś te anel lenqe éar. Anglal te telārel voj anθar o kher, phendās le buznorrenqe te na putren o udar varekasqe zi kana na avela voj aj gilavela ka-o udar kadja:

*Trin śingorreale, trin buznorreale,
La dajaqe o udar putaren,
Kē i daj anel tumenqe
Patrinōrrā anθ-ēl vuśta.*

Palal so telārdās i buzni anθ-o veś, avilo o ruv ka-o udar thaj gilabadās lenqe sar gilavelas lenqe i buzni. O baro buznorro kamlās te putrel lesqe o udar, o tikno buznorro éi kamlās te putrel lesqe.

Kana dikhlās o ruv kē e buznorre na kamen te putren lesqe o udar, gelās pesqe ka-o sastrāri, te sanārel pesqe e danda. Palal, neve, sane dandença, o ruv avilās palem ka-o udar thaj gilabadās lenqe maj sanes sar gilabelas anglal. Palem, o tikno buznorro na kamlās te putrel o udar, tha' o baro buznorro na śundās les thaj putardās le ruvesqe o udar.

Kana o ruv dias anθre anθ-o kher, arakhlās le bare buznorres palal o udar aj xalās les. Palal, arakhlās vi le maśkarutne buznorres garavdo telal balani aj xalās vi les.

CAPRA CU TREI IEZI

A fost că a fost.. A fost odată o capră, care avea trei iezi. Într-o zi, ea a plecat la pădure să le aducă iarbă. Înainte să plece din casă, le-a spus iezilor să nu deschidă ușa cuiva până când nu va veni ea și le va cânta la ușa așa:

*Trei iezi, cucuieți,
Ușa mamei descuieți
Că mama vă aduce
Frunzișoare în buze.*

După ce a plecat capra în pădure, a venit lupul la ușa și le-a cântat precum le cântase capra. Iedul cel mare a vrut să le deschidă ușa, iedul cel mic nu a vrut să-i deschidă.

Când a văzut lupul că iezii nu vor să-i deschidă ușa, s-a dus la fierar să-și subțieze dinții. Apoi, cu dinții noi, piliți, lupul a venit iarăși la ușa și le-a cântat mai subțire precum cântase înainte. Iarăși, iedul cel mic nu a vrut să deschidă ușa, dar iedul cel mare nu l-a ascultat și i-a deschis ușa lupului.

Când lupul a intrat în casă, l-a găsit pe iedul cel mare după ușa și l-a mâncat. Apoi, l-a găsit și pe iedul mijlociu ascuns sub copăie și l-a mâncat și pe el.

Le tikne buznorres na arakhlãs les!

Palal so xalãs le duje buznorren, o ruv
thodãs penqe șere k-i felãstra.

Kana resli i buzni khere anθar o veș, o
tikono buznorro avilãs anglal laθe aj
mothovdãs laqe sar o ruv xalãs pesqe
phralorren. I buzni kerdãs jekh bari xiv aj laθe
kerdãs jekh bari jag. Opral, te na dikhel pes,
thovdãs jekh rogožina thaj opral laθe thodãs
jekh sinia kerd i anθar mom, aj p-i sinia sasas
but xaben. Akhardãs le ruves te xal, kadja sar
kerel pes kana merel varekon. O ruv avilo,
kerdãs pes ke na zanel khanć sar mule le duj
buznorre, xalãs aj pilãs. O mom, zanen vi
tume, bilöl kana si jag pašal lesθe. Kadja, o
kirvo ruv pelãs anθ-i jag thaj bașelas: *Xastra
man, kirvie, xastra man!*

I buzni phendãs lesqe ke ċi xastrala
les: *Te thabarel o ilo anθar tuθe, kadja sar
thabardãs anθa manθe kana tu xalãn mirre
buznorren!*

(Paramiçi kidini kaθar e rroma kakavãrã e
Rumuniaθar kaθar o *Gheorghe Sarãu*)

Pe iedul cel mic nu l-a găsit!

Dupã ce i-a mâncat pe cei doi iezi,
lupul a așezat capetele lor la fereastrã.

Când a ajuns capra acasă de la pădure,
iedul cel mic a venit în fața ei și i-a spus cum
lupul i-a mâncat frățiorii. Capra a făcut o
groapă mare și în ea a strunit un foc mare.
Deasupra, ca să nu se vadă, a pus o rogojină și
deasupra ei a așezat o masă făcută din ceară,
iar pe masă era multă mâncare. I-a poftit pe
lup la masă, așa cum se face când moare
cineva. Lupul a venit, s-a prefăcut că nu știe
nimic despre cum au murit cei doi iezi, a
mâncat și a băut. Ceara, știți și voi, se topește
când e foc în preajma ei. Astfel, cumătrul lup
a căzut în foc și striga: *Scapă-mă, cumătră,
scapă-mă!*

Capra i-a zis că nu-l va scăpa: *Să ardă
inima din tine, așa cum a ars în mine când tu
mi-ai mâncat iezi!*

(Poveste culeasă de la rromii căldărari din
România și traducere în limba română:
Gheorghe Sarãu).

URSARËNQI PARAMÎCI

Sasas jekh thagar thaj sasas les jekh slùznika anθ-i avlin. I thagarni kerdã e thagaresqe duj raklorre. I servanta lilã le raklen kaθar i thagarni, çhivdã le duje zuklorren k-i thagarni te pien çuci thaj e thagaresqere raklorren çhivdã len anθ-o balegãri. Othe, kaj sasas e raklorre, inkle duj phabalinã. I servanta so te kerel? Kana avilo o thagar kaθar o veș, kaj gelo te del kãrie, haj arakhlã le duje zuklorren k-i thagarni, phendã so del la drom, so na-i laçi so kerdã zuklorren.

Uștilo o thagar thaj dinã laqoro drom te zal pe dadesθe, haj vov, anθ-o than e thagarnãqoro, lilã e servanta.

O thagar dikhlãs ăl duj phabalinã anθ-o balegãri. Kana uștili, i slùznjika phendã te kerel anθar e phabalinã duj pãturã. I slùznika sutã opr-e sovthana thaj dikhlã suno so trebal te del len an-jag! Uștilo o thagar thaj thabardã len. Uștile dujășkie anθar o sovthan haj odola duj sane kaștorre kerdile duj bakrorre, saven i servanta dikhlã len anθ-i bătătura de rãno. Oj so phendãs? ”Thagar!a, çhin odolen bakrorren te xav zãla bukhorro anθar lenθe”. Aj ov çhindã len.

POVESTE URSĂREASCĂ

Era un împărat și avea o slujnică în curte. Împărăteasa i-a făcut împăratului doi copilași. Servitoarea i-a luat pe copii de la împărăteasă și a băgat doi cățeluși la împărăteasă ca să sugă, iar pe feții împărătești i-a băgat în bălegar. Acolo, unde erau copilașii, au ieșit doi meri. Servitoarea ce să facă și ea? Când a venit împăratul de la pădure, unde a mers la vânătoare, și i-a găsit pe cei doi cățeluși la împărăteasă, a spus că-i dă drumul să plece, că nu e bună că a făcut căței.

Și s-a ridicat împăratul și a zis că-i dă drumul să meargă la tatăl său, iar el, în locul împărătesei, a luat-o pe servitoare.

Împăratul a văzut cei doi meri în bălegar. Când s-a sculat, slujnica a zis să facă din meri două paturi. Slujnica a dormit pe paturi și a visat că trebuie să le ardă! s-a pus împăratul și le-a dat foc. Au sărit două așchii din pat și acele două surcele de lemn s-au prefăcut doi miei, pe care servitoarea i-a zărit în bătătură de dimineață. Ea ce zise? “Împărate, taie miei ăia să mănânc puțin ficățel din ei”. Iar el îi tăie.

Geli jekh rakli te thovel e porrã k-i len haj skãpisajli jekh porr, haj adajka porr kerdili jekh raklorro thaj jekh raklõrri.

Avili jekh gazi te liel pani haj arakhlã e raklorres ta e raklõrrã aj geldã len khere.

Afliskerdãs (arakhlãs) o thagar haj lilã le raklorren kaθar i gazi. Puçhlã len o thagar: „Kaθar sen tume, raklorra!len?” „Ame samas jekhe thagarnãqere. Amen kerdã amari daj, haj lilã amen i slũznika aj çhudã amen anθ-o balegari”. Vi phende le raklorre sa i paramicì pe dadesqere.

Atunc, o thagar afliskerdã (arakhlãs) so e racle si lesqere, çumidinã e raklorren lošaθar, palem dinã and-e servanta zi kana voj muli”.

(C.S. Nicolaescu-Plopșor: *Ursarẽnqi paramicì* [Poveste ursãreascã], anθ-o lil „Paramiseã Romané”, Craiova, 1934, p. 24-27. I rromani redãkcia: *Gheorghe Sarãu*).

S-a dus o fatã sã spele mațele la gãrlã și a scãpat un maț, iar acest maț s-a prefãcut într-un bãiețel și o fetițã.

A venit o gajie sã ia apã și i-a gãsit pe bãiețel și pe fetițã și i-a adus acasã.

A aflat împãratul și i-a luat pe copilași de la gajie. i-a întrebat împãratul: „De unde sunteți, copilașilor?” „Am fost ai unei împãrãtese. Ne-a fãcut mama noastrã, dar ne-a luat slujnica și ne-a aruncat în balegar”. Și i-au spus copilașii toatã povestea tatãlui lor.

Atunci, împãratul a aflat cã aceștia sunt copiii lui, i-a sãrutat pe copilași de bucurie, apoi a dat în servitoare pãnã cãnd a murit”.

(C.S. Nicolaescu-Plopșor: *Ursarẽnqi paramicì* [Poveste ursãreascã], apãrutã în cartea „Paramiseã Romané” – „Povești rrome”, Craiova, 1934, p. 24-27; redactarea rromã: *Gheorghe Sarãu*. Traducere în limba romãnã: *Gheorghe Sarãu*).

O RROM MARDO

Sas kaj na-s o Sîmpètri aj jekh rrom. Phiravenas pe' p-jekh drom p-o s-orro dës.

Ći zanenas kaj te rătăren. Rodenas penqe jekh kherorro. Roden, roden, roden.. Arakhen jekh koliba sulumença. Mothol o rrom:

- Îta, arakhlem so trobul ame'; anθ-e katǎ kolibûca šaj sovas mišto! Tu, Sîmpetri!na, tho' tu p-o fûndo, paša-o zido, aj me thav ma' paša-o udar!

- Mišto, rrom!a, del tu o Del lači răt! Sastipnaça!

Peren tele aj len te soven. Îta aresel o gazo le kheresqo! Mato sasas. So kerel kodo gazo? Vazdel pesqi rovli aj liel te marel le rromes. Marel les 3i kana marel les aj zal-θar...Del muj o rrom zurales:

- Sîmpetri!na, phendǎ, uști! Tho' tu' akana vi tu paša-o udar, aj me sovav intǎl.

Paruven o than le duj zene. Atûnci, o gazo, o matârno, palem avel la rovlăça. Mothol: „Mardem but kakales, kaj si paša-o udar, akana trobul te marav vi kukoles kaj si paša-o zido!“. Palem liel o rrom daba. Kadǎ si o trǎjo le ćorre rromesqo, le bibxtalesqo: kajgòdi zal, vaj p-e katǎ, vaj p-e kutǎ rig, sa si te avel mardo.

(Adaptǎcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélémy - “Joška”, anθar le *Pamicǎ la balvalăqe*).

RROMUL CEL BĂTUT

A fost că n-a fost Sfântul Petru și un rrom. Se preumblaserǎ pe un drum toată ziua.

Nu știau unde să înnopteze. Cautau și ei o căsuță. Cautǎ, cautǎ, cautǎ.. Găsesc o colibǎ din pǎmânt și paie. Zice rromul:

- Uite, am găsit ceea ce ne trebuie; în colibuța asta vom putea dormi bine! Tu, Sfinte Petru, bagǎ-te la margine, lângǎ zid, iar eu mă așez lângǎ ușǎ!

Foarte bine, omule, să-ți dea Domnul noapte bunǎ! Cu sănǎtate!

Se prǎvălesc jos și se pun pe somn. Iatǎ sosește și stǎpânul casei! Era beat. Ce face acel gajeu? Își ridicǎ toiagul și prinde a-l bate pe rrom. Îl bate cât îl bate și pleacǎ.. Strigǎ rromul tare:

- Sfinte Petru, zise, scoalǎ! Șezi tu acum lângǎ ușǎ, iar eu dorm dincolo.

Cei doi schimbǎ locul. Atunci, gajetul, bețivul, vine iar cu bastonul. Zice: „L-am bătut mult pe ǎsta, care se aflǎ lângǎ ușǎ, acum trebuie să-l mai bat și pe ǎla care este lângǎ zid!“. Iarǎși ia rromul bătaie. Așa este traiul bietului rrom, fǎr' de noroc: oriunde merge, ori pe-o parte – ori pe alta, tot trebuie să ia bătaie...

(Adaptare realizatǎ de Marcel Courthiade după André Barthélémy - “Joška”, din *Pamicǎ la balvalăqe* – Poveștile vântului).

O 3UVALO, O PIŚOMALO THAJ O XER

Sas kaj na-s, te na avilino – na sasas te phenel pes. Sasas duj rroma, o zuvalo aj o Piśomalo. Kadala sasas lenqe anava. Ćorre sasas le duj, xarane, tha' vi bengale! Aj zanas von p-ël droma vareso te arakhen, varekaj te keren buti.

- Ju, ju, ju! Piśomale!a, phral!a. Ći dikhes so me dikhav?

- Jo, jo, jo! Dikhav, zuvale!a, dikhav jekha ċiriklã p-o jekh rukh....

- Na...Piśomale!a, dile!a. Dikh, angla' tő nakh, o gazo anklisto p-o xer...

Àpo, so maj? So kames? T- Avel o xer anklisto p-o gazo? - phenel o Piśomalo.

- Jaj, dile!a, p-e tuŋe trobul anklisto, ke maj xer san tu! Ći xalãres ke akana šaj ćoras kodole xeres?

- Aj vi tu, dile!a – phenel o Piśmalo, te ćores le xeres trobul te ćores vi le gazes, ke o gazo si anklisto opre! Aj so te keras anŋa' o gazo?

- Jaj, Piśomale!a. Ći **šuvlilil** ti godi.. Dilo sar jekh guruvni san! Ažukãr, akana dela o khamorro; dikhesa ke pal' xancĩ therdõla o gazo te thol pe' tela' ućhalin te hodinil pe'.

PĂDUCHIOSUL, PURECHIOSUL ȘI MĂGARUL

A fost că n-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar fi povestit. Erau doi rromi, Păduchiosul și Purechiosul. Acestea erau numele lor. Erau săraci amândoi, deștepți, dar drăcoși! Și mergeau ei pe drum să găsească ceva, pe undeva ca să lucreze.

- Pu, iu, iu, iu, frate Purechiosule! Nu vezi ce vãd eu?

- Ho, ho, ho, ho! Vãd, Păduchiosule, zãresc o pasãre pe copac...

- Nu.. Purechiosule, prostovane! Privește în fața nasului tău gajeul ăla cãlare pe mãgar ...

- Pãi, ce? Ce vrei tu? Sã fie mãgarul cãlare pe gajeu? – zice Purechiosul.

- Vai, ție, prostule, pe tine trebuie sã te încălece, cã mai mãgar tu ești! Nu pricepi cã acum putem fura mãgarul ăla?

- Pãi și tu, prostule! – spune Purechiosul, ca sã furi mãgarul trebuie sã-l furi și pe gajeu, cãci gajeul este urcat sus pe el! Dar cum sã facem asta din pricina gajeului?

- Vai, Purechiosule! Minteã nu ție-întreagã.. Ești prost precum o vacã! Așteaptã, acum o sã iasã soarele; vei vedea cã peste puțin timp se va opri gajeul ca sã se așeze la umbrã ca sã se odihneascã.

Kadã vi sas. O kham pekela. O gazo therdöl, astarel le xeres ka-jekh tïlo aj thol pesqo šero tela-i učhalin aj liel te sovel. Atunci, o zuvalo phenel:

- Pišomale!a, na de duma khañc!
Pašuvass po lokhorres; me putrav o šelo le xeresqo, aj tu spides les angla' zi anθ-o veš. Me thav o šelo ka-murri korr aj bešav.

- Amblaves tut, zuvale!a?

- Phande tō muj! Kana o muj putres les, ankalaves jekh dilimos!

- Mišto, mišto! Na xoläv! Či maj phenav khañc...

Keren sar phende te keren. O Pišomalo angerel le xeres anθ-o veš, aj o zuvalo thol pesqe o šelo ka-i korr aj bešel astardo. O gazo sovel aj xexinil..

Kana o Pišomalo garavdäs pes le xereça, liel o zuvalo te cipil: "Hi- Ha, hi- Ha!".

O gazo putrel jekh jakh:

- So si, xer!a? Bokhalo san?

- Niči, raj!a. Xalem, čajlilem...

Putrel o gazo i dujto jakh:

- Jaj, des duma akana?

- Dav, jertisar manqe, murro raj, ažutil tut o Devel!

Așa a și fost. Soarele ardea. Gajeul se oprește, prinde măgarul de un țaruș și-și pune capul la umbră și se pune pe somn. Atunci, Păduchiosul spune:

Purechiosule, nu zi nimic! Ne apropiem ușurel; eu desfac funia măgarului, iar tu îl împingi înainte până în pădure. Eu pun funia la gâtul meu și stau așa.

- Te spânzuri?

- Tacă-ți gura! Când deschizi gura și scoți o prostie!

- Bine, bine! Nu mă supăr! Nu mai zic nimic...

Fac precum au zis să facă. Purechiosul îl duce pe măgar în pădure, iar Păduchiosul își pune funia la gât și rămâne așa prins. Gajeul doarme și sforăie...

Când Purechiosul s-a ascuns cu măgarul, Păduchiosul prinde a țipa: "Hi- Ha, hi- Ha".

Gajeul deschide un ochi:

- Ce este, măgare? Ești flămând?

- Nu, stăpâne! Am mâncat, m-am săturat...

Deschide gajeul și al doilea ochi:

- Vai, vorbești acum?

- Vorbesc, iartă-mă, stăpânul meu, să-ți ajute Dumnezeu!

O gazo porravel pe jakha sar duj cãre:

- Ju, ju, ju! Kaj si murro xer?

- Kathe sîm, paša-tuθe, raj!a. Ći dikhes? Xalem cãr aj, te jertis, mekhlem gožni sar šaj dikhes...

- T...tu s...an m...murro xer? S..so phenes?

- Me sîm, nùmaj trobul akana te phenav tuqe so pecisajlem. Ćacipnaça, manuș sîm sar tu dikhes. Murro dad si baro drabarno kaj kerel fãrmeçi. De trin berș palpale kamelas te ansuril man jekha raklãça, kaj na-s manqe drãgo. Me ĩi kamavas la. Xolajlem. Anθ-i xoli, akușlem murre dades aj lesqe mulen. Murro dad phendã manqe:

- Te keres tut xer trin berša aj trin dësa!“. Sode mores tu jakhaθar, kerdilem xer, aj akana nakhle le trin berș aj le trin dëș aj palem kerdilem manuș.

- He, he! So te kerav akana anθa' tuθe? - mothol o gazo. n-aști phiraves man p-e tő dumo, aj n-aști phiravav tut p-e murro...

- Àpo, mekh man te zav ka murro dad.. d-akana kandav lesqo muj aj kerav lesqi vőja, te na maj avav xer.

- Àpo, za ka tő dad.. aj na maj ker tut dilo, na maj ker dilimata!

- Nais tuqe! Ačh Devleça!

- 3a Devlorreça!

Gajeul își cascã ochii ca două bliduri:

- Iu, iu, iu! Unde este măgarul meu?

- Aici sunt, lângã tine, stãpãne! Nu vezi? Am mãncat iarbã și, sã mã ierți, am bãlegat, dupã cum poți vedea ...

- T..uu eș..ti mã...garul meu? Ce .. tot spui?

- Eu sunt, numai cã trebuie sã-ți spun ce am pãțit. Într-adevãr, sunt om precum vezi. Tatãl meu este mare vrãjitor, care face farmece. Cu tei ani în urmã, vroia sã mã însoare cu o fatã, care nu mi-a fost dragã. Eu nu o vroiam. M-am supãrat. La mânia, l-am înjurat pe tata și pe morții lui. Tatãl meu mi-a zis:

- „Sã te faci măgar trei ani și trei zile!“. Cãt clipești din ochi, m-am fãcut măgar, iar acum au trecut cei trei ani și cele trei zile și iarãși m-am fãcut om.

- He, he! Ce sã fac eu acum pentru tine? Nu poți sã mã duci pe umãrul tãu, iar eu nu pot sã te port pe-al meu...

- Pãi, lasã-mã sã merg la tatãl meu ...de acum încolo îi ascult vorba și îi fac voia, ca sã nu mai devin măgar.

- Pãi, du-te la tatãl tãu .. și nu te mai comporta ca nebun, nu mai face nebunii!

- Îți mulțumesc! Rãmâi cu Dumnezeu!

- Mergi cu Dumnezeu!

Jekh vaj duj kurke pala' kodo, 3al o gazo p-o fòro le grastenqo te rodel pesqe avre xeres. Dikhel jekhe şukare xeres...vòrta sar kuko kaj sas les maj anglal! Sa kodã peçàta p-o muj...sa kodo çerxan p-o çikat...

- Juj, Dev!a, sar miazinel kado xer pe kukolesøe! Oho, xalãrav i buti, phenel, xalãrav!

Paşol paşal o xer aj phenel lesqe çordanes anθ-o kan:

- Aha, murro raklo, palem akuşlãn tẽ dades, nũmaj çĩ sĩm odobor dilo te maj kinav tut! T- aves baxtalo!

(André Barthélémy, *Paramicã la balvalãqe*, palal o lil „Marcel Courthiade, *Drabaripnasqi pustik p-i çhib rromani*”, Karjaa, Finlanda, 1991, p. 42 – 43).

Una sau douã săptămãni dupã asta, se duce gajeul la târgul de cai sã-şi caute un alt mãgar. Vede un mãgar frumos .. exact ca ăla pe care îl avusese mai înainte! Acelaşi chip al feţei...aceeaşi stea pe frunte...

- Iui, Doamne, cum seamãnã acest mãgar cu celãlalt! Oho- ho, pricep cum stã treaba, zice, înţeleg!

Se apropie de mãgar şi-i spune pe furiş la ureche:

- Aha, bãiatul meu, iarãşi ȚI-ai înjurat tatãl, numãi cã nu mai sunt într-atât de prost ca sã te mai cumpãr! Sã fii norocos!

(Traducere de Gheorghe Sarãu dupã: André Barthélémy, *Poveştile vântului [Paramicã la balvalãqe]*, vol. „Marcel Courthiade, *Drabaripnasqi pustik p-i çhib rromani*”, Karjaa, Finlanda, 1991, p. 42 – 43).

KAJSAN

Sas kaj n-as, o zuvalo aj Pišomalo, amare duj čora. Merenas bokhaθar aj čí maj zanenas so te keren te arakhen penqe vareso te den anθ-o muj, te xan.

Nakhen anθar jekh gav aj dikhen jekh baro šukar kher. Kothe bešenaz jekh barvalo gazo aj pesqo raklo. Dikhen le duj rroma but šaxa aj morkoja, puruma, pipërke anθ-o umal le gazedo aj ašunen le bakren kaj bašenaz anθ-i štàla. I răt kali perelas. Mothol o Pišomalo:

- Tu, zuvalea, le o gono, me lăv i čhuri. Tu pher o gono šaxenča, morkojenča, zelenimatenča, thaj me zav anθ-i štàla te čhinav jekhe bakres...

Kadja vi kerde. Tha' o gazo ašunel o bašimos le bakrenqo thaj mothol pesqe raklesqe:

- Raklea, za, dikh so si k-ël bakre, ke zorales bašen! Te na avel vareso. Akhar vi amare zukles!

O zukel na sasas kothe, gelo-θar sasas. O raklo del avri aj akharel les:

- Kajsan, Kajsan!

Kodo sasas o anav le zuklesqo. Kajsan bučholas.

O Pišomalo, kaj sasas anθ-i štàla, patăl ke akharel les o zuvalo, ke pučhel les kaj arakhel pes, kadja: „kaj san?”. Thaj mothol:

- Kathe sem...Phande tiro muj!

KAISAN

A fost că n- fost, Păduchiosul și Purechiosul, cei doi hoți ai noștri. Mureau de foame și nu mai știau ce să facă să găsească și ei ceva să bage-n gură, să mănânce.

Trec ei printr-un sat și văd o casă mare și frumoasă. Acolo locuia un gajeu bogat și băiatul său. Văd cei doi rromi multă varză și morcovi, ceapă, ardei în curtea gajeului și au oile care behăiau în târlă. Se lăsase înserarea. Spune Purechiosul:

- Tu, Păduchiosule, ia sacul, iar eu iau cuțitul. Tu umple sacul cu varză, morcovi, verdeață și legume, iar eu mă duc în târlă să tai un berbec ceva...

Așa au și făcut. Dar gajeu aude behăitul oilor și-i zice băiatului său:

- Băiete, du-te, vezi ce e la oi, că behăie tare! Să nu fie ceva. Chiamă și câinele nostru!

Câinele nu era acolo, era plecat. Băiatul iese afară și-l strigă:

- Kaisan, Kaisan!

Acela era numele câinelui. Îl chema Kaisan.

Purechiosul, care era în târlă, crede că-l strigă Păduchiosul, că-l întreabă unde se află, adică: „kaj san = unde ești?”. Și spune:

- Aici sunt...Tacă-ți gura!

O raklo ćudil pes, našel k-o pesqo dad:

- Dadea, o zukel del duma! Ašundem me les!

- So phenes, dilorrea? Rimome san, mo raklo? Xavas tiro buriko, ašundăn o bašimos le bakrenqo... Le zivutre ći den duma zi avdives...

- Te na patăș, 3a aj akhar vi tu le zukles !

3al o dad aj akharel: «Kajsan! Kajsan !».

- Kathe sem, phendem tuqe, ma dilăr man! – mothovel o Pišomalo.

- Juj, juj, juj! Ćăces, amaro zukel del duma! Na-i buti uzi – mothol o gazo. 3a, xav tire bukhe, 3a ka-o rašaj te ćhudel molifta p-e lesœe.

Našel o raklo zi k-o rašaj:

- Rašaja! Del tut o Del baxt! Ćumidav tœ pora anœar tuœe! Le tiro svunto lil aj i molifta i maj zorali thaj av manœa! Akharel tut murro dad... o biužo...amenœe lo...amaro 3u... 3u.. kel del dũ...dũ...duma.

- Aj, aj! n-aști zav, ke dukhal mo punro.

Punrnango sasas o rašaj; xalavelas pesqe punre anœ-i balani.

- Khanć kodo! – mothol o raklo. Angerav tut p-o murro dumo! Haj sig, xavas tiro ilo!

Băiatul se miră și dă fuga la tatăl său:

- Tată, câinele vorbește! L-am auzit eu!

- Ce spui tu, prostuțule? Ești stricat, băiatul meu? Mânca-ți-aș buricul, ai auzit behăitul oilor.. Animalele nu vorbesc, cel puțin până în ziua de azi..

- Dacă nu crezi, mergi și strigă-l și tu pe câine!

Merge tatăl și strigă: „Kaisan! Kaisan!”.

- Aici sunt, ți-am zis, nu mă mai înnebuni! – spune Purechiosul.

- Iui, iui, iui! Într-adevăr, câinele nostru vorbește! Nu-i treabă curată – spune gajeul. Mergi, îți mănânc ficații (te rog), du-te la preot să arunce apă sfințită pe el.

Fuge băiatul la preot:

- Părinte! Să-ți dea Dumnezeu noroc! Îți pup mâțele din tine! Ia cartea ta sfântă și agheazma ta cea mai puternică și hai cu mine! Te cheamă tatăl meu .. necuratul .. este .. la noi.. câi...câi...nele nostru vor.. vor.. bește.

- Vai, vai! Nu pot să merg, că mă doare piciorul.

Era desculț preotul; își spăla picioarele în albie.

- Nu-i nimic! – spune băiatul. Te duc pe umărul meu! Hai repede, mânca-ți-aș inima!

O rašaj liel e rugipnasqo lil, i molifta i maj zorali aj anklel p-o dumo le raklesqo. Nakhen anθar umal, te zan maj sig. O zuvalo sasas kothe. Dikhel le rakles aj le rašajes p-lesqo dumo. Ći dikhel mišto, patăl ke si o Pišomalo thaj pučhel les:

- Andăn vareso?

- Ej, andem les – phenel o raklo.

- Mišto, an les kathe! Ankerav me les, aj tu le i čhuri aj čhin lesqi korr! Sig te keras, ašunes!?

O rašaj mulo daraθar. Patălas vov ke atharde les o raklo thaj pesqo dad te mudaren les. Xutel ‘θar o dumo le raklesqo aj našel.

O raklo ěi maj xatărel khanć, patăl ke dilisajlo lesqo dad aj vi vov našel palal o rašaj. Atuncć, o Pišomalo anklel anθa’ i štăla. Si les jekh šukar thulo bakro p-o dumo. O zuvalo liel pesqo gono aj le duj zene gele khere.

Thaj kana nakhlem vi me lenθar, šukar khandelas o xamos lenqo! Bokhalo semas aj dine vi man’ jekh kòkalo bakresqo aj jekh burnekh šaxa. Aj dine man’ jekh punro...aj reslem zi tumenθe te phenav tumenqe i paramići!

(Adaptăcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélémy - “Joška”, anθar le *Pamicã la balvalăqe*).

Preotul ia cartea de rugăciuni, agheazma cea mai puternică și urcă pe umărul băiatului. Trec prin curte, ca să meargă mai repede. Păduchiosul era acolo. Îl vede pe băiat și pe preot pe umărul lui. Nu zărește bine, crede că este Purechiosul și îl întreabă:

- Ai adus ceva?

- Păi, l-a adus – zice băiatul.

- Bine, adu-l aici! Îl țin eu, iar tu ia cuțitul și taie-i beregata. Rapid să facem, auzi!?

Preotul muri de frică. Credea că l-au chemat băiatul și tatăl său ca să-l omoare. Sare de la umărul băiatului și o rupe la fugă.

Băiatul nu mai înțelege nimic, socoate că a înnebunit tatăl său și fuge și el după preot. Atunci, Purechiosul iese din târlă. Are pe umăr un berbec frumos și gras. Păduchiosul își ia sacul și cei doi pleacă acasă.

Și când eu am trecut și eu pe la ei, mirosea frumos mâncarea lor! Eram flămând și mi-au dat și mie un os de berbec și o mână de varză. Și mi-au tras un picior .. de-am ajuns până la voi să vă spun povestea!

(Adaptare realizată de Marcel Courthiade după André Barthélémy - “Joška”, din *Pamicã la balvalăqe* – Poveștile vântului).

I PARAMIĆI LA MOLĂQI

O Dionisos, e Molăqo Del, zalas p-o drom aj arakhlăs jekh sùmburo. Lias les aj gelo maj dur. Palal, arakhlăs jekh ćiriklăqo kòkalo aj thovdăs o sùmburo anθ-e ćiriklăqo kòkalo, anθ-o savo, sar vi tume zanen, si jekh śancorro. Gelăs o Dionisos maj dur thaj arakhlăs jekh xeresqo kòkalo. Thovdăs vi les, e ćiriklăqo kòkalo, anθ-e xeresqo kòkalo thaj, gelindoj maj dur, o Dionisos arakhlăs jekh levosqo kòkalo. Atunc, thovdăs e xeresqo kòkalo anθ-e levosqo kòkalo, kaj sas o maj baro.

Kana reslo khere, o Dionisos thovdăs o kòkalo anθ-i phuv. Paleder, dikhlăs vov ke barilăs kothe jekh rez e drakhença. O Dionisos lias e drakha aj kerdăs lenθar pimos. O pimos sasas gudlo aj laćho. Atuncăθar, kon piel kadava pimos kerel kadja: gilabel sar jekh ćirikli, dilo si thaj kerel dilimata sar jekh xer, godīsarel ke zoralo si sar o lèvo!

(purani grekikani paramići, amboldini rromanes aj laćhardi kaθar o *Gheorghe Sarău*).

POVESTEA VINULUI

Dionisos, Zeul Vinului, mergea pe drum și a găsit un sâmbure. L-a luat și a mers mai departe. Apoi, a găsit un os de pasăre și a pus sâmburele în osul de pasăre, în care, după cum și voi cunoașteți, există un șanțuleț. S-a dus Dionisos mai departe și a găsit un os de măgar. L-a pus și pe el, osul de pasăre, în osul de măgar și, mergând mai departe, Dionisos a găsit un os de leu. Atunci, a pus osul de măgar în osul leului, care era mai mare.

Când a ajuns acasă, Dionisos a pus osul în pământ. Apoi, a văzut el că a crescut acolo o viță cu struguri. Dionisos a luat strugurii și a făcut din ei băutură. Băutura era dulce și bună. De atunci, cine bea această licoare face așa: cântă precum o pasăre, e prost și face nebunii ca un măgar, crede că este puternic ca leul!

(veche povestire grecescă, adaptată și tradusă în rromani, apoi în română de *Gheorghe Sarău*).

O PUĆHIPEN K-E DUJ DROMA

Sas kodoja anθ-jekh but durutno vaxt, kana phirenas e benga p-i Phuv, sar amen. Jekh čhavo reslo k-o than kaj ulavel pes o drom. Kothe beśelas o Barešingenqo, o Lolebalenqo, o Beng pesqe rovlăça anθ-o vast. Astartăs le čhaves thaj mothovdăs lesqe:

- Dikh, čhavea! Kathe si duj droma. Rakhen len me duj rakle. Jekh drom ingărel tut k-o meripen, tha' o aver drom ingărel tut k-o barvalipen. Mekhav tut te pučhes jekhe benges, savo drom te astares les, tha', trebal te zanes, jekh anθar mirre rakle sa vrjăma xoxavel, thaj o aver sa vaxt mothovel o cáćipen.

So patăn ke kerdăs o čhavo? Beślăs so beślăs, kerdăs godi, uśtilo aj phendăs jekhe bengorresqe: "Pučh tire phrales, savo drom ingărel man k-o meripen?"

Pučhlăs o bengorro pesqe phrales thaj vov sikavdăs lesqe jekh drom. Bidaraqo, o čhavo lias te phirel anglal p-o kadava drom, ke zanelas ke kam ingerel les k-o barvalipen.

(purani grekikani paramići)

ÎNTREBARE LA RĂSCRUCE DE DRUMURI

Era povestea asta într-o vreme foarte îndepărtată, când umblau deavolii pe Pământ, ca noi. Un flăcău a ajuns la răscrucea drumurilor. Acolo sălăşuia Ălcucoatarnemari, Ălcupărulroşu, Deavolul cu cărja sa în mînă. L-a prins pe băiat şi i-a spus:

- Vezi, băiete! Aici sunt două drumuri. Le păzesc cei doi băieţi. Un drum te duce spre moarte, iar celălalt drum te conduce spre bogăţie. Te las să-l întrebi pe un diavol, ce care drum să iei, dar, trebuie să ştii, unul dintre feciorii mei tot timpul minte, iar celălalt tot timpul grăieşte adevărul.

Ce credeţi că a făcut băiatul? A stat ce a stat, s-a gîndit, s-a hotărât şi a spus unuia dintre drăcuşori: „Întreabă-l pe fratele tău, care drum mă duce spre moarte?”

L- a întrebat drăcuşorul pe fratele său şi el i-a arătat un drum. Fără frică, flăcăul a apucat să meargă pe acest drum, că ştia că îl va conduce spre bogăţie.

(veche poveste grecească; traducere:
Gheorghe Sarău)

O RROM THAJ I BALVAL

Jekh rrom zalas p-o drom. Sar zalas, maladöl le Khameça. Le Khamesqe çi dias lesqe “laço dïves!”. O Kham kerdilās xolāriko thaj phendās zorales le rromesqe:

- Terdöv, fëri, rroma! Sosθar çi dian man’ “laço dïves!”

- Ke tu çi san Baro Raj!

- Azükār fëri, rroma! Te perel p-e tut o tato milaj!

- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Sar zalas maj dur, maladilās le Ivendeça. Nić kadalesqe na dias “laço dïves!”. Vi o Ivend tordārdās le rromes:

- Rroma, sosθar çi dian man’ “laço dïves”?

- Ke çi san tu Baro Raj!

- Azükār fëri, rroma! Te perel p-e tut o zoralo Ivend !

- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Thaj kana reslās i Balval, o rrom, dural, vazdās opre pesqi stadī aj dias “laço dïves!” la Balvalāqe, anθar kodoja ke i Balval sasas o maj baro Raj!

(palal o Karsai Ervin thaj o Rostás – Farkas György, *Cigány magyar képes olvasókönyv*.

Te sityovas rromanes!, “Gondolat”, 1990

[Pécs], r. 144).

ROMUL ȘI VÂNTUL

Un rrom mergea pe drum. Cum mergea, se întâlnește cu Soarele. Soarelui nu i-a zis „bună ziua!”. Soarele s-a mâniat și i-a spus rromului cu fermitate:

- Oprește, numai, rromule! De ce nu mi-ai dat „bună ziua!”.

- Că nu tu ești Domnul cel Mare!

- D-apăi așteaptă mă, rromule! Să pice pe tine vara cea caldă!

- Nu-i nimic, Vântul să nu sufle!

Cum el mergea mai departe, s-a întâlnit cu Iarna. Nici acesteia nu i-a dat „bună ziua!”. Și Iarna l-a oprit să-l întrebe pe rrom:

- Rromule, de ce nu mi-ai zis „bună ziua!”?

- Pentru că tu nu ești Domnul cel Mare!

- Așteaptă, măi rromule! Să se aștearnă pe tine Iarna cea puternică!

- Nu-i nimic, Vântul să nu sufle!

Și când a ajuns Vântul, romul nostru, de departe, și-a ridicat pălăria și a dat bună ziua!” Vântului, deoarece Vântul era cel mai mare Domn!

după: Karsai Ervin și Rostás – Farkas György, *Cigány - magyar képes olvasókönyv*. *Te sityovas rromanes!* [Carte de citire rromani – maghiară ilustrată. Să învățăm rromanes!], “Gondolat”, 1990 [Pécs], r. 144; Traducere în limba română: Gheorghe Sarău).

SAR I ČIK KERDILI MANRO

Sasas jekhvar, varekaj, jekh gazo thaj jekh gazi aj n-as len raklorre. Von line pen aj rugisajle ka-o baro Devel te del vi lenqe raklorren. o Del așundăs len aj dias len do glaten. Murś aj zuvli sasas len. Le dujen sasas len ruputne bala vi sumnakutne danda.

Či nakhlăs but vrjâma aj mulo lenqo dad. Na but palal lesœe, muli vi lenqi dej. Achile le raklorre kôrkoro thaj na sasas len so te xan. Rovelas i raklorri aj mangelas pesqe phralesœar vareso te xal.

Gelo laqo phral thaj lias čik aj gelmedisardăs la aj kerdăs la sar avelas manro. Thovdăs la anœ-i jag. Nakhle opre-tele biś minûtură. I rakli phenel lesqe:

- Ankalav, phrala, o manro anœar i jag te xas les! Mulem bokhaœar!

- Na akana! - phenel o raklorro. Na-i peko o manro! Maj azuker biś minûtură!

Nakhelas, kothe, paśal lenœe, o Devel, kaj pučhlăs len:

- So keren kathe, raklorrealen?

- Beśas aj tatœvas amen ka-i jag! - phenel o raklorro.

- So si tumen anœ-i jag? - maj pučhel O Devel lenœar.

CUM NĂMOLUL S-A PREFĂCUT ÎN PÂINE

Era odată, undeva, un gajeu și o gajie și nu aveau copilași. Au prins și s-au rugat la Dumnezeu cel Mare să le dea și lor copilași. Dumnezeu i-a auzit și le-a dat doi copii. Parte bărbătească și femeiască le-au fost date. Ambii aveau plete argintii și dinți din aur.

Nu a trecut mult timp și a murit tatăl lor. Nu mult după el, a murit și mama lor. Au rămas copiii singurii și nu aveau ce mânca. Plângea fetița și cerea de la fratele său ceva de mâncat.

S-a dus fratele ei și a luat nămol pe care l-a frământat și l-a făcut precum ar fi fost ceva ca pâinea. L-a pus în foc. Au trecut cam douăzeci de minute. Fata îi spune:

- Scoate, frate, pâinea din foc să o mâncăm! Am murit deja de foame!

- Nu acum! – spune băiețelul! Nu e încă pâinea coaptă! Mai așteapta douăzeci de minute!

Trecea, pe acolo, pe lângă ei, Dumnezeu, care i-a întebat:

- Ce faceți aici, copilașilor?

- Stăm și ne încălzim la foc! – zice băiețelul.

- Ce aveți în foc? – îi mai întreabă Dumnezeu.

- Lazav manqe te mothovav... Si man
ćik anθ-e jag, k-ańti te xoxavav munrǎ phenǎ
ke si manro, te na maj rovel, ke but bokhali li!

- Ǻpo, lien thaj xan so si tumen anθ-e
jag! - mothovel o Del. Aj lias pes aj gelo-θar
lenθar.

Kana le raklorre ankalavde i ćik anθar
i jag, dikhle ke na sasas ćik, tha' ćaćo manro
sasas! E raklorre khosle o ućhar opral o
manro thaj xale les aj pile paj.

(Adaptǎcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade
palal o Andrć Barthćlćmy - "Jońka", anθar le
Pamicǎ la balvalǎqe).

- Mi-e ruńine sǎ spun...Am nǎmol řn
foc, ca sǎ pot sǎ o pǎćǎlesc pe sora mea cǎ
este pǎine, sǎ nu mai plǎngǎ, cǎ e tare
flǎmǎndǎ!

- Pǎi, atunci luańi ři mǎncǎńi ce aveńi řn
foc! – spune Domnul. ři a plecat de la ei.

Cǎnd copiii au scos nǎmolul din foc,
au vǎzut cǎ nu era noroi, clisǎ, ci era pǎine
adevǎratǎ! Copilańii au řters cenuńa de pe
pǎine, au mǎncat ři au bǎut apǎ.

(Adaptare realizatǎ de Marcel Courthiade
dupǎ Andrć Barthćlćmy - "Jońka", dupǎ
Pamicǎ la balvalǎqe. Poveńtile vǎntului.
Traducere řn limba romǎnǎ: *Gheorghe
Sarǎu*).

O BAKRO

Sasas jekh rrom amarenθar, les sasas les jekh bakrorro thaj gelo leça k-o masàri te bikinel les.

- Laçho dïves, manuša!

- Mišto avilãm, rroma! So si tut anθ-o gono?

- Si man jekh šukar bakrorro, thulorro aj sasto - vesto!

- So manges p-e lesθe ?

- Mangav deš sovnakutne love.

- Si but! Me dav tuqe panz, na maj but! Te kames.

- Te si kadja, me na bikinava les. Xarano san, gazea!

Telãrel o rrom. Maj palal, avel palem. Anel o gono phandlo k-e muj le gonesqo thaj phenel:

- Šun, mekhav tuqe le bakres thaj vi o gono pe efa sovnakutne love!

O gazo thol phares e love tele, thaj o rrom liel len aj gelo pesqe. Kana o masàri putardàs o gono, so inklöl tuqe anθar lesθe?! O çhavorro le rromesqo, kaj sasas garavdo anθ-o gono!!!

- Vaj manθe! - delas muj o gazo. Manglem maj but thaj, dikh, xoxavdàs man o rrom!

(Adaptàcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélémy - “Joška”, anθar le *Pamiciã la balvalãqe*).

BERBECUL

Era un rrom dintr-ai noștri, ce avea un miel și s-a dus cu el la măcelar să-l vândă.

- Bună ziua, omule!

- Bun vnit, romule! Ce ai în sac?

- Am un mielușel frumos, grăsuț, sănătos și zglobiu!

- Ce ceri pe el?

- Cer zece bani din aur.

- E mult! Îți dau cinci și nu mai mult! Dacă vrei.

- Dacă este așa, eu nu-l vând. Ești deștept, gajeule!

Pleacă rromul. După care revine. Aduce sacul legat la gură și zice:

- Ascultă, îți las berbecul și sacul pe șapte bani de aur!

Gajeul pune cu greutate banii, iar rromul ia banii și a șters-o. Când măcelarul deschise sacul, ce-ți ise din el?! Băiețelul gajeuli, care era ascuns în sac !!!

- Vai de mine! Striga gajeul. Am cerut mai mult și, iată, m-a mințit rromul!

(Adaptare realizată de Marcel Courthiade după André Barthélémy - “Joška”, după *Pamiciã la balvalãqe. Poveștile vântului*. Traducere în limba română: Gheorghe Sarău).

O RROM, O PHURO THAJ LE DUJ PIRĂ

Sasas jekh rrom deşe çhavorrença.
Anθ-jekh dīves maşkar e dīvesa, pesqi rromni
phenďas lesqe:

- Dikh, barōn amare tikne, na maj resel
i tikni piri, trebal amenqe jekh bareder piri.
3a, kin jekh piri maj bari!

Te 3al te kinel, şukar, nūmaj na-i len
love! Sar ka keren?

Thaj sasas kothe vi jekh phuro
gavutno, kaj sasas les jekh bari piri, tha' vov
kòrkorro beşelas.

Sar te paruvél o rrom le duj piră?

Anθ-jekh dīves, 3al ka-o phuro thaj
phenel lesqe:

- Şun, phureana, şaj te mukhes manqe
3i tasăra ti bari piri, ke avena manqe e
akharde? Irinava la tuqe javinăŋe.

O phuro, sosqe ma te del la? Ka irinel
o rrom. Vov del lesqe i piri.

O aver dīves, anel o rrom vi i piri e
phuresqi, tha' vi i tikni piri thaj phenel le
phuresqe:

- Dikh, phurea! Na mothodăn manqe
ke i piri sasas khamni?! Dikh, biandă jekhe
çhaves, anav tuqe vi e daja, vi le çhaves...

RROMUL, BĂTRÂNUL ŞI CELE DOUĂ OALE

Era un rrom cu zece copilaşi. Într-una
din zile, nevasta i-a zis:

- Uite, cresc micuţii noştri, nu mai face
faţă oala cea mică, ne trebuie o oală mai mare.
Mergi, cumpără o oală mai mare!

Să meargă, bine, numai că nu au bani!
Cum vor face?

Şi era acolo şi un sătean bătrân, care
avea o oală mare, iar el locuia singur.

Cum să schimbe rromul cele două
oale?

Într-o zi, merge la bătrân şi îi spune:

- Ascultă, bătrâne, poţi să-mi laşi până
măine oala ta cea mare, că îmi vor veni
invitaţii? Ți-o voi înapoia mâine dimineaţă.

Bătrânul de ce să nu i-o dea? O s-o
restituie rromul. Îi dă oala.

A doua zi, rromul aduce şi oala
bătrânului, dar şi oala cea mică şi îi zice
bătrânului:

- Uite, bătrâne! Nu mi-ai zis că oala
era gravidă?! Uite, a născut un copil, îţi aduc
şi pe mamă şi pe copil..

O phuro poravel pesqe jakha, tha' na vakãrel khanć. Sosqe ma te liel le duj pirã, bi lovenqo? Thaj xoxavel le rromes:

- Čaćes - phenel – bisterdem te phenav tuqe ke sasas khamni! Sasas la baro per. Šukar so biandãs saste čhaves!

Palal jekh kurko, o rrom zal palem ka- o phuro thaj mangel lesθar palem i bari piri ke aven lesqe le akharde. O phuro del i bari piri, ke patãl so palem bianela... Tha', o dujto dīves, avel o rrom le ćuće vastenća thaj phenel le phuresqe:

- O, phureana! Na mothovdãn so sasas nasvali tiri piri! Arãt muli!

O phuro liel te kuśel:

- Sar? Muli mi piri? Xoxaves! n-aşti i piri te merel! Nane manuś! Na patãv tut, xoxaves!...

- Tha', mo, phurea! – irinel la o rrom. Patãjlãn ke biandã, sar na patãs akana ke muli?

O phuro lazandilo thaj na zandãs so te vakãrel. Kadja, o rrom paruvdãs le duj pirã, bipučindos le phures...

(purani paramići anθar o Balkàni)

Bãtrãnul îşi holbeazã ochii, dar nu zice nimic. Apoi, de ce sã nu dea cele douã oale fãrã bani? Şi îl minte pe rrom:

- Adevãrat – zice – am uitat sã-ţi zic cã era gravidã! Avea burta mare. Bine cã a nãscut copil sãnãtos!

Dupã o sãptãmãnã, rromul merge din nou la bãtrãn şi îi cere iarãşi oala cea mare, cã îi vin invitaţii. Bãtrãnul îi dã oala cea mare, cã sperã cã va naşte din nou... Dar, a doua zi, vine rromul cu mâinile goale şi-i spune bãtrãnului:

- O, bãtrãne! Nu ai zis cã era bolnavã oala ta! Asearã a murit oala ta !

Bãtrãnul începe sã înjure:

- Cum? mi-a murit oala? Minţi! Nu poate sã moarã oala! Nu este om! Nu te cred, minţi...!

- Dar, frate! – i-o întoarce rromul. Ai crezut cã a nãscut, dar nu crezi acum cã a murit?

Bãtrãnul s-a ruşinat şi nu a ştiut ce sã zicã. Astfel, rromul a schimbat cele douã oale, fãrã sã-l întrebe pe bãtrãn...

(Poveste veche din Balcani. Traducere în limba romãnã: *Gheorghe Sarãu*).

SAR O ŠOŠOJ MUDARDĂS LE RUVES

Sasas jekh var jekh baro veš thaj anθre lesθe zivenas sarsave zivutre: ćiriklã, šošoja, grasta, guruva, xera, resutnã, dıvio buznã, vešesqe bašne thaj but aver. Nakhenas von but lačhes, sar amala.

Anθ-jekh dıves maškar e dıvesa, avilo an-kodova veš jekh baro ruv aj zoralo thaj kerdãs pes o thagar le vešesqo. Sarkone dıvesesθe, trebulas te avel lesθe jekh zoj jekhe familiaθar thaj o ruv xalas les. Sig, savorre familie ruje ke o ruv xalãs lenqe ja jekhe phrales, ja jekhe phenã, ja e dades, ja e daja.

Anθ-jekh dıves, jekh phuro šošojo mothovdãs le averenqe:

- Texàra, me ka mudarav le ruves. Te mukhen man te zav te xal man o ruv!

- Savorre aver dikhle les poravde jakhença. Dilisajlo akava!?

Tha' vov gelo te sovel.

O dujto dıves, vov na gelo sig ka-o ruv. Azukerdãs sa o baro dıves zi kana rãtilãs thaj telãrdãs ka-o ruv.

O ruv azukerdãsas les o sasto dıves, bokhalo thaj xolãme:

- Sar?! Tu aves avdıves? Vi tikno san, vi ka-o rãtøpen aves? Sar ka ćajløvav man?

CUM IEPURELE L-A OMORÂT PE LUP

Era odatã o pădure mare și înlãuntrul ei trăiau felurite animale: pãsãri, iepuri, cai, boi, mǎgari, vulpi, capre sãlbatices, cocoși de pădure și multe altele. Petreceau ele foarte bine, ca niște prieteni.

Într-una din zile, a venit în pădurea aceea un lup mare și puternic și s-a făcut împãratul pădurii. În fiecare zi, trebuia să aibã cãte un exemplar din fiecare familie și lupul îl devora. Îndatã, toate familiile s-au plãns cã lupul le-a mãncat ba un frate, ba un tatã, ba o mamã.

Într-o zi, un iepure bătrân le-a zis celorlalți:

- Mãine, eu îl voi omorî pe lup. Sã mã lãsați sã merg eu sã mã mănãnce lupul!

- Toți ceilalți îl privirã cu ochii holbați. A înnebunit ăsta?

Dar el a mers sã se culce.

A doua zi, el nu s-a dus repede la lup. A așteptat toatã ziua pãnã cãnd s-a înserat și dupã aceea a plecat la lup.

Lupul îl așteptase întreaga zi, flãmând și mãnios:

- Cum?! Tu vii astãzi? Ești și mic și vii și pe înserat? Cum sã mã satur?

- Ma kuś! - mothovdās o śośoj. 3anavas so me sem tikno thaj kodolesqe avilām pan3 amala. Tha', p-o drom, astardās amen jekh aver ruv thaj xalās me amalen. Thaj me našlem te mothovav tuqe.

So xolisajlo o ruv! Vikindās:

- Sar? Jekh aver ruv? Kadaja phuv si mirri! Me sem o xulaj! Sar te avel aver ruv manθe thaj te xal mo manro?

- Te manges – phendās o śośoj – śaj te sikavav tuqe kaj si o ruv.

O śośoj ingerdās le ruves zi k-i jekh purani xaning thaj phendās lesqe:

- Dikh so daralo si o aver ruv! Garavdās pes kadala xarāθe.

O ruv čhivdās pesqo śero anθ-i xaning thaj, anθ-i dud e čhonesqi, dikhel pesqe pesqo muj p-o pani. Sar vov zanelas ke si jekh aver ruv, o biamal, vov vikindās xolăça.

Anθar i xaning irisajlo pesqo vak. O ruv xolisajlo vi maj but thaj čhivdās pes anθ-i xaning. Pelās thaj tasavdilo.

Akana, palem, e veśesqe zivut্রে ziven but lačhes, sar e amala.

(I adaptăcia thaj o rromano amboldipen sas kerdine kaθar o Marcel Courthiade, palal jekh paramicĩ anθar o indikano purano lil “Pan3 Tantra”).

- Nu mai înjura! – a zis iepurele. Știam că eu sunt mic și de aceea am venit cinci prieteni. Dar, pe drum, ne-a prins un alt lup și i-a mâncat pe prietenii mei. Iar eu am alergat să-ți spun.

Ce s-a mai supărat lupul! A țipat:

- Cum? Un alt lup? Acest ținut este al meu! Eu sunt stăpânul! Cum să vină un alt lup la mine aici și să-mi mănînce pâinea?

- Dacă vrei – a zis iepurele – pot să-ți arăt unde este lupul.

Iepurele l-a condus pe lup la o fântână veche și i-a zis:

- Uite ce fricos este celălalt lup! s-a ascuns în valea asta.

Lupul și-a băgat capul în fântână și, la lumina lunii, își vede fața în apă. Cum el cunoștea că există un alt lup, dușmanul, el a strigat cu furie.

Din fântână se înapoie vocea sa. Lupul s-a mâniat și mai mult și s-a băgat în fântână. A căzut și s-a înecat.

Acum, din nou, animalele pădurii trăiesc foarte bine, ca prietenii.

(Adaptarea și traducerea în rromani au fost întreprinse de Marcel Courthiade, după o poveste din vechea carte indiană “Pan3 Tantra”. Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*).

O RIČHINORRO VINI 3AL K-O ŠOŠOJ

O ričhinorro Vini phirelas lošalo, dikhindoj so keren e aver. Resel anθ-jekh than po čikalo, kaj sasas jekh xiv. Vov phendās pesθe: “Aha, me na zana khanč, te merav me! Dikh, i xiv si šošoj, o šošoj si amal, thaj amal si ...xabe». Thaj čhivdās pesqo šero anθ-i xiv aj akhardās:

- Si varekon khere?

Šundās vareso sar “frrr-frr” andral, e xivāθar, thaj palem...ačhipen.

- Me phendem kadja: ”Si varekon khere?” – akhardās palem o Vini zorale vakeça.

- Na-i khonik – šundās pes jekh vak. Thaj palal: “Nana-i trebutnes te vakāres odobor zorale vakeça!. Šundem but šukar vi anglutni var!”.

- Sar akaja? Na-i nikon andre?

- Na-i!

O richinorro Vini inkaldās pesqe po šero anθar i xiv thaj dias pesqe cira godi: “Trebal te ovel varekon andre, ke varekon phendās “na-i khonik”. Thaj čhivdās palem po šero anθ-i xiv thaj phendās:

- O, morre šošojana! Na san tu?

- Na, morre - phendās o šošoj – kadaja var avere vakeça.

URSULEȚUL VINI MERGE LA IEPURE

Ursulețul Vini se plimba vesel, uitându-se la ce fac ceilalți. Ajunge într-un loc mai noroios, unde era o scorbură. Își zice: „Aha, chiar nu știu nimic, să mor eu! Uite, scorbură care va să zică este iepure, iepurele înseamnă prieten, iar prietenul ...mâncare”. Și își băgă capul în scorbură și strigă:

- E cineva acasă?

Auzi ceva ca un “fârr-fârr” dinlăuntru, din scorbură, și iarăși .. liniște.

- Am zis așa: “E cineva acasă?” – strigă din nou Vini cu glas tare.

- Nu e nimeni – se auzi o voce. Și apoi: “Nu trebuie să strigi cu vocea într-atât de tare!”. Am auzit foarte bine și întâia dată!”.

- Cum așa? Nu-i nimeni înăuntru?

- Nu e!

Ursulețul Vini și-a scos capul din scorbură și se gândi puțin: “Trebuie să fie cineva înăuntru, pentru că zise cineva “nu este nimeni”. Și și-a introdus din nou capul în scorbură și spuse:

- O, măi iepure, măi! Nu ești tu?

- Nu, mă – spuse iepurele – de data asta cu alt glas.

- Tha' nana-i o vak le šošojesqo?

- Na patãv – phendãs o šošoj. Na trebal te ovel...

- Oh! – phendãs o Vini.

Palem, o Vini inkaldã po šero, dias pesqe godi thaj čhivdãs les palem, pučhindoq:

- D-ašti te mothoves manqe kaj si o šošoj?

- Gelo te dikhel pe amales, le ričhinorres, savo si but lačo amal lesqo.

- Tha' me sem kodova! – vakãrdãs o Vini, porravindoq pe jakha...

- Savo “me”?

- O ričhinorro Vini!

- Čáces? – pučhlãs o šošoj thaj porravdãs vi vov pe jakha.

- Čáces, čáces, morre!

- Atunci, av andre! – phendãs o šošoj...

(O amboldipen sas kerdo kaθar o Marcel Courthiade, palal o lil le A.A. Milnesqo.).

- Pãi nu e vocea iepurelui?

- Nu cred – zise iepurele. n-are cum să fie...

- Of! – spuse Vini.

Din nou, Vini își scoase capul, se gândi și-l băgă iarăși, întrebând:

- Poți să-mi spui unde este iepurele?

- S-a dus să-și vadă prietenul, pe ursuleț, care este un foarte bun prieten al lui.

- Pãi eu sunt ăla! – a zis Vini, holbându-și ochii..

- Care “eu”?

- Ursulețul Vini!

- Adevărat? – întrebă iepurele și își căscă mirat și el ochii.

- Adevărat, adevărat, mări!

- Atunci, vino înăuntru! – zise iepurele..

(Versiune în limba română realizată de Gheorghe Sarău, după traducerea în rromani întreprinsă de Marcel Courthiade, din creația lui A.A. Milne.)

O ZIDĂRI

Sasas jekhvar jekh manuś. Vov baro mājstori sasas, aj sasas les biś thaj trin butărne. Dias pes godi te kerel jekh khangeri. Line von te vazden i khangeri. Diveseshe so vazdenas râte perelas.

Kadja, von xale kîno duj – trin berša thaj n-aştinas te vazden i khangeri. Savorre sasas xolăme.

Jekhvar, den pen te soven thaj dikhle suno le savorre biś thaj trin zene, ke si te zan pašal o gav, kaj thavdel i len, kaj arakhena jekhă ćoxană – drabarnă thaj te pućhen laŋar so te keren, sar te vazden i khangeri.

Voj phendăs lenqe:

- Si te thoven anŋ-o barang jekhe manuśes! Savi e butărnesqi zuvli maj anglal anela xaben, kodola te ziduîn la!

O mājstori o maj baro brigisajlo k-e lesqi zuvli sa vrăma avelas xamaća maj anglal le savorrenŋar thaj rugisajlo ka-o Devel te tradel anŋ-e laqo drom jekhe ruves te daravel la zuvlă aj te del mujal o xaben.

Avili pesqi zuvli, o ruv daravdăs la, thaj voj dias mujal o xaben. Boldăs pes palpale, ke xaben maj sasas la khere, lias o xaben thaj palem avili. O ruv palem daravel la, palem del pes mujal o xaben, palem...

ZIDARUL

Era odată un om. Era mare meşter şi avea douăzeci şi trei de lucrători. S-a gândit să facă o biserică. S-au apucat să ridice biserica. Ce ridicau pe timpul zilei noaptea se prăvălea.

Aşa s-au chinuit ei doi - trei ani şi nu puteau să înalţe biserica. Toţi erau supăraţi.

Odată, se aştern ei să doarmă şi au visat toţi cei douăzeci şi trei de înşi, că trebuie să meargă lângă sat, unde curge gârla, că vor găsi o strigoaică – vrăjitoare şi să o întrebe ce să facă, cum să ridice biserica.

Ea le-a zis:

- Trebuie să puneţi în zid un om! A cui nevastă de lucrător va veni mai înainte să aducă mâncare, pe aceea să o zidiţi!

Meşterul cel mare s-a îngrijorat, căci nevasta lui tot timpul venea cu mâncarea mai înaintea celorlalte şi s-a rugat la Dumnezeu să trimită în calea ei un lup ca să o sperie pe femeie şi să răstoarne mâncarea.

A venit femeia lui, lupul a speriat-o, iar ea a răsturnat mâncarea. S-a întors, căci mai avea acasă mâncare, a luat mâncarea şi a venit din nou. Lupul iarăşi o sperie, din nou se răstoarnă mâncarea, iarăşi...

Trinvar andăs xaben i zuvli, tha' vi akana sa voj aresli maj anglal. Atunc laqo murş n-as les so te kerel thaj çhutăs la anθ-o barang thaj phendăs le majstorurenqe te anen lesqe sig kărămide te uçharen la. Ziduisardăs la 3i k-o paş le punrenqo, thaj voj sa asalas, anθar kodoja ke voj patălas so pesqo murş kerelas pherasa laça.

Kana ziduisardăs la 3i k-o kolin, voj phendăs lesqe:

- Mirre murşea! So sas tuqe maj kuç tu uçhardăn!

Vov açhilo moça, çi dăs la anglal, thaj phendăs zorales pesqe majstorurenqe:

- Anen sig - sig xurdo barr, anen kişaj!

Kana areslăs 3i ka-i korr, voj dias armană i khangeri thaj phendăs:

- Kana avela agordini i khangeri, niç jekh raşaj te n-aşti te inkerel devlikani slůzba anθ-i khangeri! Nùmaj e bale te phiren thaj te xanruven pen k-e baranga le khangerăqe!

Kadja vi sas. Nikon n-aştisardăs te inkerel devlikani slůzba, kana line te služin e raşaja von açhile lale.

(I rromani adaptăcia palal i rumunikani balăda *O Măjstori Manuilă*; dikh vi: Gheorghe Sarău, *Culegere de texte în limba rromani*, EDP Bucureşti, 2005, k-i p. 122).

De trei ori a adus femeia mâncare, dar şi acum tot ea a ajuns mai înainte. Atunci bărbatul ei nu a avut ce să facă şi a pus-o în zid; le-a zis meşterilor să-i aducă repede cărămizi ca s-o acopere. A zidit-o până la genunghi, dar ea tot râdea, deoarece ea credea că soţul ei făcea glume cu ea.

Când a zidit-o până la piept, ea i-a zis:

- Bărbate al meu! Ce ți-a fost ție mai drag ai acoperit!

El a tăcut, nu i-a răspuns şi le-a spus cu voce tare lucrătorilor lui:

- Aduceți repede pietriş, aduceți nisip!

Când a ajuns la gât, ea a blestemat biserica, spunând:

- Când va fi gata biserica, niciun preot să nu poată ține sfânta slujbă! Doar porcii să umble şi să se frece de zidurile bisericii!

Aşa a şi fost. Nimeni nu a putut să țină sfântă slujbă, căci dacă preoții începeau să slujească ei amuțeau.

(Adaptare în limba rromani după balada românească *Meşterul Manole*; v. şi: „Gheorghe Sarău, *Culegere de texte în limba rromani*, EDP Bucureşti, 2005, la p. 122. Traducerea în limba română: *Gheorghe Sarău*).

O BIČHAJLO RROM

Pașal o drom, arakhelas pes jekh čikali xiv, kajθar, kana sasas brišindali vrăma, e rroma ankalavenas phuv. Jekh rrom zalas karing o kher la lavutaça telal i khak. Sar sasas kali răt, pelăs anθ-i xiv, kaj sasas pherdi čikaθar. Pelăs aj i čik resli zi k-e pesqi korr. Vov astardăs pes te mangel pes:

- Kuć, Devla, Devlorrea! Nùmaj jekhvar, akana, dikh vi man, opral! Na mangav tuθar khanć, nić love, nić lûngo zivipen, tha', akana, jekhevarăθar, te aven šukărde mirre gada! Ankalav man kadala xivăθar!

Niće na dias agor o rrom pesqo lav, ke i xiv kerdăs pes jekh šuži rromani căxra. Vi i jag tharelas anθ-i jaglin.

- Hej, phenel vov, akava na-i pheras! Tha' kana dikhavas vi jekh peko masorro p-i jag, atunc me avavas o maj baxtalo manus anθar o sasto sundal!

Jekhevarăθar, o mas astardăs te šunel pes sar peköl p-i jag.

Niće na zonav te me sem vaj na. Orsar, vi te na avavas me, me sa xava o peko mas.

Palal so xal les, vov phenel:

- Te avelas pașal o xaben vi jekh lači mol, šukar avelas!

RROMUL CEL NESĂTUL

Lângă drum, se afla o groapă cu noroi, din care – când era vreme ploioasă – rromii scoateau pământ. Un rrom mergea spre casă cu vioara sub braț. Cum era noapte adâncă, a căzut în groapa plină cu nămol. A căzut, iar nămolul îi ajunsese până la gât. A început să se roage:

- Scumpe, Doamne, Isuse! Doar acum, o dată, acum, uită-te și la mine de acolo de sus! Nu vreau de la tine nimic, nici bani, nici viață lungă, ci acum, pe dată, să mi se usuce și mie hainele! Scoate-mă din groapa asta!

Nici nu termină rromul vorba sa, că groapa s-a prefăcut într-un cort rrom frumos. Ba chiar și un foc ardea în vatră.

- Hei, zice el, asta nu-i glumă! Dar dacă aş vedea și o bucată de cărniță pe foc, atunci aş fi cel mai fericit om din întreaga lume!

Dintr-o dată, carnea prinse a se auzi cum se frige pe foc.

Nici nu știu dacă eu sunt sau nu. Oricum, și dacă nu aş fi eu, tot am să mănânc carne prăjită.

După ce mănâncă, zice:

- Să fi fost pe lângă mâncare și niște vin bun, bine ar fi fost!

Sig inklisto jekh khoro molǎça. O rrom pilǎs vi i mol. Phenel:

- Nicǎ o thagar na xalǎs rǎtǎthe maj laches manθar. Nùmaj ke vov sovel p-o jekh kezłano sovthan, tha' me p-o jekh phusenqo!

O sovthan kerdilo anθ-jekh kezłano sovthan.

- Tha' savo si o valo kana si tut jekh kezłano sovthan thaj tiri pošoći si ćuci?

Sig xatǎrel ke si les anθ-pošoći love. Ankalavel len thaj n-aşti te sa ginavel len.

- Liava manqe jekh sluga te ginel len. Tha', savo valo si man odobor bute lovença, kana n-aşti ovav thagar?

Jekhevarǎθar, xatǎrel jekh pharipen p-o pesqo şero, vazdel o vast thaj arakhel i koruna.

Putarel pes o udar thaj aven anθre le ministrurǎ aj le generǎlurǎ. Phenel:

- Hej, kadava na-i pheras! Te inkerelas kadja sa vrǎma!

- Khanć na inkerel sa vaxt, barea thagara! Nùmaj o Devel opral zivel savaxtesθe – phendǎs jekh ministro.

Kerkǎrel pes o rrom:

- Sosθar te n-aşti te avav me o Devel? Te avavas o Devel, zivavas vi me savaxtesθe.

Îndatǎ apǎru şi un ulcior cu vin. Rromul bǎu şi vinul. Zice:

- Nici împǎratul nu a cinat mai bine ca mine. Numai cǎ el doarme pe un pat din mǎtase, iar eu pe unul de paie!

Patul se prefǎcu într-un pat de mǎtase.

- Dar care este câştigul dacǎ ai un pat de mǎtase şi buzunarul ţi-e gol

Pe datǎ simte cǎ are bani în buzunar. Îi scoate şi nu poate sǎ-i numere.

- Îmi iau o slugǎ sǎ-i numere. Apoi, ce folos am eu cu atât de mulţi bani, dacǎ nu pot fi împǎrat?

Deodatǎ, simte o greutate pe capul sǎu, ridicǎ mâna şi gǎseşte coroana.

Se deschide uşa şi intrǎ înăuntru ministrii şi generalii. Zice:

- Hei, asta nu mai e glumǎ! De-ar ţine aşa tot timpul!

- Nimic nu ţine o veşnicie, mǎrite împǎrat! Doar Dumnezeu cel de sus trăieşte într-o veşnicie – îi zise un ministru.

Se amǎreşte rromul nostru:

- De ce nu pot fi eu Dumnezeu? De-aş fi Dumnezeu, aş trăi şi eu în veşnicie.

Anθ-o kodova momènto, i filatin e thagaresqi paruvdàs pes anθ-jekh xiv pherdi cikaça.

Kothe arakhelas pes amaro rrom anθ-i cik zi k-i korr. Sa sas nùmaj jekh suno. O bićajlo rrom uštilo ka-o bilošalo ćacipen.

(Paramici dini kaθar i Mokcsay Gyuláné anθar i Ukraína; o amboldipen e rumunikane čhibăθar rromanesθe sas kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 41 - 42).

În acel moment, palatul împărătesc se ruină, devenind o groapă cu noroi.

Acolo se afla rromul nostru în noroi până la gât. Totul a fost doar un vis. Rromul cel nesătul se trezi la realitatea nefericită.

(Retroversiunea din rromani în română și traducerea inițială, din limba română în rromani, au fost realizate de Gheorghe Sarău, după povestea furnizată de Mokcsay Gyuláné din Ucraina, publicată în *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 41-42).

